

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Universiteit Gent

Academiejaar 2015-2016

**DE POLITIEKE EN JURIDISCHE ROL
VAN MARIA BAERS**

Masterproef van de opleiding
‘Master in de rechten’

Ingediend door

Matthias Payne

(studentennr. 00905494)

Promotor: Prof. Dr. D. Heirbaut
Commissaris: Prof. Dr. G. Martyn

Inhoud

Dankwoord.....	4
Inleiding.....	5
Deel I: Profielschets van Maria Baers	8
Hoofdstuk 1: Het persoonlijke leven van Maria Baers	8
Hoofdstuk 2: De professionele carrière van Maria Baers	10
Deel II: Maria Baers als feministe	22
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	22
Hoofdstuk 2: Het feminisme van Maria Baers.....	25
2.1 De christelijk sociaal gefundeerde opvatting over de vrouw	25
2.2 Gezond feminisme volgens Maria Baers	27
Hoofdstuk 3: Baers en vrouwenarbeid: een schijnbare paradox.....	29
3.1 De loonarbeid van de gehuwde vrouw.....	30
3.2 De loonarbeid van de ongehuwde vrouw	35
3.3 Samengevat.....	38
3.4 Tegenstanders.....	44
3.5 Vrouwenarbeid tijdens de bezetting	47
Deel III: Het politiek parcours van Maria Baers.....	51
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	51
Hoofdstuk 2: Van vrouwen vs. politiek naar vrouwen én politiek	52
Hoofdstuk 3: De techniek van coöptatie	55
Hoofdstuk 4: De intrede van Maria Baers in de Senaat	58
Hoofdstuk 5: De parlementaire werkzaamheden van Maria Baers	60
5.1 Overzicht	60
5.2 Wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract van de huisbedienden	65

5.3 Wetsvoorstel tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent	72
5.4 Kinderbijslag.....	75
5.4.1 Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 40 en 42 van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemening van de kindertoeslagen voor loonarbeiders, alsmede tot toekenning van een buitengewone kindertoeslag voor het laatste kwartaal 1946	75
5.4.2 Wetsvoorstel tot verhoging van het bedrag der kinderbijslagen bepaald bij de wet van 4 augustus 1930, geordend, gewijzigd en aangevuld bij de latere besluiten	78
5.5 Volksgezondheid	80
5.6 Maria Baers in de parlementaire commissies	84
Hoofdstuk 6: De vrouwen in de Senaat: samenwerken of ieder voor zich?	85
6.1 Marie Spaak-Janson (1873-1960)	85
6.2 Odile Maréchal-Van den Berghe (1881-1956).....	91
6.3 Georgette Wagener-Ciselet (1900-1983)	94
6.4 Besluit.....	97
Hoofdstuk 7: Algemeen besluit	101
Deel IV: De erfenis van Maria Baers	104
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	104
Hoofdstuk 2: Femma	104
2.1 Thema vrouwenarbeid: de 30-urenweek	104
2.1.1 Voorstanders: Femma en Partij van de Arbeid (PvdA).....	105
2.1.2 Tegenstanders: Karel Van Eetvelt (Unizo) en N-VA.....	107
2.1.3 Actueel.....	109
2.1.4 Besluit.....	111
2.2 (Bijna) 100 jaar later: eerbied voor de stichtster.....	112
Slot.....	114
Bibliografie.....	119
Bijlage.....	125

Dankwoord

Het schrijven en voltooien van een masterproef is zonder meer een bijzonder moment in de opleiding. Het doet nadenken over wat was en verlangen naar wat komen zal. Het is vooral met grote dankbaarheid dat ik terugkijk op mijn tijd aan de Universiteit Gent. Dankbaar om de kennis die me op een enthousiaste manier werd aangereikt binnen de opleiding rechten en dankbaar omdat ik via die weg mezelf beter leerde kennen.

Mijn dank gaat in de eerste plaats uit naar mijn promotor Prof. Dr. Dirk Heirbaut voor zijn hulp, motivatie, feedback en tijd. Het is bovendien met groot plezier dat ik terugdenk aan de colleges privaatrechtsgeschiedenis uit tweede bachelor met veel enthousiasme gedoceerd door Prof. Heirbaut, waarvoor dank.

Graag dank ik ook het personeel van het Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving (KADOC) te Leuven voor de praktische hulp bij mijn opzoekingswerk ter plekke en de archiefbewaarders van het KAV- en CSVW-fonds om me inzage te verlenen in hun documentatiemateriaal. Deze archiefstukken gaven me een betere kijk op het werk en de visie van Maria Baers.

Bedankt ook aan mijn vrienden om me te gepasten tijde van de nodige verstrooiing te voorzien en samen voor het eerst Leuven te ontdekken. Tot slot ook een welgemeende bedankt aan mijn moeder, broer en schoonbroer, zus en schoonzus om me als benjamin van de familie onvoorwaardelijk te steunen en bij te staan met raad en daad.

Matthias

Inleiding

Het onderwerp van deze masterproef is de studie van de politieke en juridische rol van Maria Baers (1883-1959). In een lang leven zijn er onvermijdelijk veel mijlpalen en dat was in het leven van Maria Baers niet anders. Maria Baers schreef, sprak en inspireerde. Vol overtuiging zette zij heel wat in beweging op een moment in onze geschiedenis dat dit als vrouw helemaal niet evident was. Net daarom verdient haar leven en werk het om extra belicht te worden.

Maria Baers was in haar carrière menigmaal “de eerste”. Zo werd zij onder meer in 1936 als eerste katholieke vrouw gecoöpteerd lid van de Belgische Senaat. Tot 1954 zou zij als één van de vaste waarden deel uitmaken van de Senaat naast andere klinkende namen zoals deze van Marie Spaak en Georgette Ciselet. Verder was Maria Baers ook de eerste vrouwelijke secretaris van de Senaat (1945-1954) en de eerste vrouwelijke voorzitter van een parlementaire commissie in 1945. Vanuit deze functies kon zij overgaan tot de politieke acties die noodzakelijk waren om haar idealen en doelstellingen te verwezenlijken. De belangrijkste initiatieven en tussenkomsten van Baers op politiek vlak komen dan ook aan bod in deze masterproef. Het is uiteindelijk de bedoeling om een antwoord te formuleren op de vraag of zij als lid van de wetgevende macht al dan niet het verschil kon maken. Is Baers er in geslaagd om (voldoende) haar stem te laten horen?

Het engagement van Maria Baers bleef echter niet beperkt tot het uitoefenen van een politiek mandaat. Zelfs lang voor zij een politiek mandaat in de Senaat verwierf, zette Baers zich reeds in voor allerlei sociale werken. Zij bleef haar hele leven erg actief in het maatschappelijk leven en vervulde een actieve rol bij tal van verenigingen en organisaties als voorzitter, ondervoorzitter of zelfs als erevoorzitter. Zo was Maria Baers sedert de prille start in 1920 voorzitter van het Nationaal Verbond der Christelijke Vrouwengilden, later gekend als de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden (KAV) en sinds mei 2012 beter gekend als vrouwenorganisatie Femma. Het was dan ook de arbeidersvrouw die Maria Baers nauw aan het hart lag en waarvoor zij een leven lang zou strijden. Toch zijn volgens Nora Staels-Dompas (1928-2008) niet enkel de arbeidersvrouwen, maar bij uitbreiding alle vrouwen van ons land Baers dank verschuldigd. Haar ervaringen uit de sociale vrouwenbeweging zorgden

er voor dat zij met heel wat bagage op zak haar politiek mandaat in de Senaat kon vervullen en dreven haar in specifieke richtingen en domeinen. Het is dus noodzakelijk om eerst een blik te werpen op deze maatschappelijke activiteiten om zo het parlementair werk van Baers beter te kunnen plaatsen en begrijpen.

Niet alleen nationaal, maar ook internationaal zou de kennis en deskundigheid van Maria Baers worden erkend. Maria Baers vatte haar taak en sociale roeping dan ook groot op en opnieuw was zij “de eerste”. Zij was namelijk het eerste katholieke vrouwelijk lid bij het Internationaal Arbeidsbureau en was eveneens de eerste katholieke vrouw die als Belgisch afgevaardigde naar de vergaderingen van de Commissie voor Sociale Vraagstukken bij de Volkenbond werd gezonden. Zij greep elke kans om evenzeer in het buitenland het belang van sociaal werk te onderstrepen. Van Latijns-Amerika tot Afrika genoot Baers’ naam veel aanzien.

Men kan uiteraard pas ten volle beseffen hoe indrukwekkend het parcours van deze bijzondere dame was, wanneer men het tijds kader waarbinnen deze activiteiten plaatsvonden niet uit het oog verliest. Maria Baers leefde van 1883 tot 1959. De nadruk van deze masterproef ligt zodoende vooral op de eerste helft van de 20^e eeuw. Het hoeft geen lang betoog dat het België van de 21^e eeuw danig verschilt van het België waarin Maria Baers leefde. Er was toen een heel andere rol weggelegd voor de vrouw in de politiek en bij uitbreiding in de hele maatschappij. Het was bijgevolg niet zo vanzelfsprekend om in dergelijk kader als vrouw “de eerste” te zijn. De evidenties van vandaag hebben immers gestreden tegen de twijfels en barrières van gisteren. En één van die fervente strijders was Maria Baers.

Of de strijd van de vrouwen anno 2016 volledig is gestreden, is maar zeer de vraag. Een vrouw die een ministerpost claimt of CEO wordt bij een bedrijf, mag dan wel geen rariteit meer zijn, toch maakt bijvoorbeeld Hillary Clinton er in de Verenigde Staten haar ambitie van om in 2016 het hoogste en hardste glazen plafond dat er is, te breken door de eerste vrouwelijke president van de Verenigde Staten te worden. Ondertussen is het in België al wachten tot de federale verkiezingen van 2019 op een eventuele eerste vrouwelijke “premier”. Er is dus overduidelijk nog plek voor meer vrouwen aan de top. Dat maakte ook de Britse editie van het lifestylemagazine ELLE in oktober 2015 op een opvallende wijze

duidelijk. Het magazine gaf het resultaat weer van enkele iconische foto's na het verwijderen van de mannen en de beelden spreken voor zich. Het is best confronterend om vast te stellen hoe weinig vrouwen overblijven op de foto's. Het magazine hield op deze manier aan de hand van beelden in plaats van cijfers en statistieken een geslaagd pleidooi voor meer vrouwen in de politiek en media. Omgekeerd kan het echter ook en dat bewijs leverde de Canadese regering in november 2015. Bij het samenstellen van de regering verdeelde de nieuwe eerste minister Justin Trudeau de ministerposten nauwkeurig over vijftien mannen en vijftien vrouwen. Trudeau kreeg al snel de vraag van een journalist waarom hij zelf zoveel belang hechtte aan gendergelijkheid binnen zijn regering en antwoordde op fantastische wijze *"Because it's 2015!"*. Qua vrouwvriendelijk statement kan dit ongetwijfeld tellen. Onze eigen regering Michel doet het beduidend minder goed op het vlak van gendergelijkheid met amper vier vrouwen in de oorspronkelijke samenstelling van de regering.

Wat alleszins ook mooi is aan het einde van het verhaal van Maria Baers is dat zij vele jaren na haar overlijden niet enkel wordt geprezen om haar ijver, kennis en deskundigheid, maar tevens om heel wat persoonlijke kwaliteiten waaronder haar eenvoud. En eenvoud siert nog steeds een mens. Volgens velen was het een absoluut voorrecht om met haar te kunnen werken en deel te kunnen uitmaken van haar entourage.

Deel I: Profielschets van Maria Baers

Hoofdstuk 1: Het persoonlijke leven van Maria Baers

Maria Gabriella Baers werd als oudste van vier kinderen geboren te Antwerpen op 20 september 1883 in een welstellend gezin uit de middenklasse.¹ Haar vader Joannes Baers (1839-1902) was een groothandelaar in koloniale waren.² Het bronnenmateriaal bevat geen informatie over haar moeder Maria Boen (1851-1905). Via haar opvoeding kreeg zij van haar diepgelovige ouders de christelijke waarden mee die later mee haar pad zouden bepalen. Menslievendheid, opofferingsgeest en hulpbetoon stonden centraal in de opvoeding van Maria Baers.³ Zo werd zij reeds als jong meisje door haar ouders naar de arme mensen gestuurd om hen te helpen.⁴ Later zou de focus van Maria Baers verschuiven van pure liefdadigheid naar onvoorwaardelijk sociaal engagement. Naast godsdienst was ook kunst één van de stokpaardjes van vader Joannes Baers. Zij bezocht samen met haar vader regelmatig musea, tentoonstellingen en concertzalen.⁵

Maria Baers liep middelbare school bij de Soeurs de Notre Dame in het Frans en was bijgevolg zowel het Nederlands als het Frans machtig.⁶ Net als vandaag was dit ook destijds een enorm pluspunt en zelfs kenmerkend voor de generatie van intellectuelen waar Baers deel van uitmaakte.⁷ Ook Engels en Duits sprak Baers vloeiend.⁸ Wanneer na haar middelbare studies haar ouders vroegtijdig overlijden, nam zij plichtsbewust de opvoeding van haar twee jongere broers Joris (1888-1975) en Edouard (1892-1956) en haar jongere zus Margriet (1889-1922) voor haar rekening.⁹ Volgens de auteurs Van Molle en Gubin zou de

¹ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella (1883-1959)" in E. GUBIN, C. JACQUES, V. PIETTE en J. PUISSANT (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 33. (hierna: D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella").

² G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, Antwerpen, s.d., 1. (hierna: G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*).

³ X., "Mej. Maria Baers", s.l.n.d., onuitg.

⁴ X., "Mej. Maria Baers", s.l.n.d., onuitg.

⁵ X., "Mej. Maria Baers", s.l.n.d., onuitg.

⁶ D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)" in *Biographie Nationale*, Brussel, Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten, 1985, XLIV, kol. 5. (hierna: D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)").

⁷ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 1.

⁸ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie: Baers, Cappe en Vande Putte" in S.H. SCHOLL *et al.*, *Zij bouwden voor morgen: figuren uit de christelijke arbeidersbeweging*, Brussel, DAP Reinaert Uitgaven, 1966, 103. (hierna: M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie").

⁹ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 33.

positie binnen het gezin een verklaring kunnen vormen waarom bijvoorbeeld Baers er voor koos om in de politiek te stappen. Het aantal oudste en enige kinderen bij de eerste generatie vrouwelijke mandatarissen was namelijk opvallend groot.¹⁰ Wat wel zeker en evident lijkt te zijn, is dat Baers' positie in het gezin haar ongetwijfeld (nog meer) zin voor verantwoordelijkheid bijbracht, iets wat uiteindelijk kenmerkend was voor de gehele loopbaan van Maria Baers.

Het ontbrak Maria Baers door deze onverwachte wending dan wel aan tijd om zelf universitaire studies aan te vatten, dit weerhield haar niet om zich op eigen initiatief een leven lang bij te scholen aan diverse instellingen. Zo benutte zij het verblijf van haar zus Margriet aan de Zwitserse universiteit van Freiburg om er zelf de cursussen wijsbegeerte en sociale wetenschappen te volgen, terwijl ze eerder sociale katholieke cursussen volgde in het Duitse Mönchen-Gladbach en de cursussen wijsbegeerte en sociale wetenschappen aan het Institut Saint-Louis te Brussel.¹¹ Het vergaren van kennis en verwerven van nieuwe inzichten bleef steeds één van de persoonlijke prioriteiten van Maria Baers. Er bestaan dan ook heel wat publicaties en geschriften van de hand van Maria Baers zelf waarin ze haar persoonlijk gedachtengoed uiteenzet. Haar intellectueel werk werd niet alleen erkend in 1948 wanneer haar het erelidmaatschap van de Katholieke Universitaire Vrouwen (KUV) werd toegekend¹², maar ook een jaar later wanneer zij tot *doctor honoris causa* in juridische en sociale wetenschappen van de Katholieke Universiteit van Santiago (Chili) werd gepromoveerd.¹³ Erkenningen waar zij, overigens terecht, zeer fier op was. Maria Baers was zonder meer een verstandige dame en heeft steeds getracht om al haar werk en publicaties zoveel mogelijk wetenschappelijk te staven.

Op 30 december 1959 overleed Maria Baers op 76-jarige leeftijd op haar appartement in de Poststraat te Brussel. Zij bleef ongehuwd en kinderloos. Het grafmonument van Baers is terug te vinden op de begraafplaats Sint-Fredegandus te Deurne.¹⁴ Om hulde te brengen aan

¹⁰ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, Tielt, Lannoo, 1998, 275. (hierna: L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*).

¹¹ D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 5.

¹² G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 2.

¹³ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", 108; N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers, een leven gewijd aan de christelijke sociale gedachte", s.l., KUV, 1960, 5, onuitg. (hierna: N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers").

¹⁴ www.schoonselhof.be/2bfredegandus/baers2.

hun stichtster nam Femma in 2014 het meterschap van het graf op zich.¹⁵ Dit kadert binnen de viering van het honderdjarig bestaan van de vereniging binnenkort in 2020.

Verder werd Baers geëerd als Officier in de Leopoldsorde en als Ridder in de Kroonorde, en ontving zij ook de pauselijke onderscheiding *Pro Ecclesia et Pontifice*, het hoogste ereteken dat men kan ontvangen van de paus.¹⁶ Kort na haar overlijden werd een “Fonds Maria Baers” gesticht om de herinnering aan haar persoon en haar gedachtengoed levendig te houden. Om de twee of drie jaar zou dit fonds een som besteden aan een sociale of internationale studie door een vrouw opgesteld, over een onderwerp dat verband hield met de betrachtingen van Baers.¹⁷ In 1970 verscheen er ook nog een postzegel met de beeltenis van Maria Baers en recent kreeg een auditorium van de Vlaamse Gemeenschap haar naam mee. Het auditorium *Maria Baers* is terug te vinden op het Martelaarsplein te Brussel.

Hoofdstuk 2: De professionele carrière van Maria Baers

Volgens collega-politica Nora Staels-Dompas (CVP) stond Maria Baers reeds in de Vlaamse Katholieke Meisjesbeweging, te beschouwen als de eerste vrouwelijke jeugdbeweging in België, bekend om haar vooruitstrevende sociale opvattingen.¹⁸ Het beginpunt van de sociale werkzaamheden van Maria Baers situeert men veelal in 1908. In dat jaar zette zij zich in haar eigen Antwerpen in voor de lokale vrouwenwerking van de Sint-Michielsparochie.¹⁹ Zij werkte er voor de verbetering van de levensvoorwaarden van de kantwerksters en handschoenmaaksters.²⁰ Zo was het de jonge Baers die mee in de bres sprong voor de handschoenmaaksters uit Zottegem die spontaan in staking gingen als protest tegen de hongerlonen die zij ontvingen.²¹ Samen met Louise Van Riel was Maria Baers actief in drie syndicaten, respectievelijk voor de naaldwerksters, de bedienden en de fabrieksarbeidsters.²²

¹⁵ L. BERTELOOT, “Femma brengt hulde aan haar stichtster Maria Baers”, Femma 27 juni 2014, www.femma.be/nl/blog/artikel/femma-brengt-hulde-aan-haar-stichtster-maria-baers.

¹⁶ Overlijdensbericht “Mejuffer Maria Gabrielle Baers”, onuitg.

¹⁷ X., “Fonds Maria Baers”, Mededeling voor de maand- en weekbladen der vrouwenorganisaties, s.l.n.d., onuitg.

¹⁸ N. STAELS-DOMPAS, “Maria Baers”, supra vn. 13, 4.

¹⁹ D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 33.

²⁰ N. STAELS-DOMPAS, “Maria Baers”, supra vn. 13, 4.

²¹ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 102; X., “Mej. Maria Baers”, s.l.n.d., onuitg.

²² G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 4.

In 1911 gaf Baers er de voorkeur aan om zich zelf te laten vormen en informeren in verscheidene sociale studiekringen in binnen- en buitenland. Naast de sociale studiekring van pater Laurent Perquy in Antwerpen, bracht zij ook tijd door in Duitsland (Mönchen-Gladbach) en Zwitserland (Freiburg) om er bij te leren.²³ Naar verluidt was pater Perquy overigens één van de personen die een belangrijke invloed heeft uitgeoefend op Baers.²⁴ Hij gaf in zijn studiekring de sociale roeping van Baers mee vorm. Leven naar het voorbeeld van God en anderen inspireren om dat ook te doen, was voor Maria Baers van primordiaal belang. Stilaan groeide bij Baers echter het besef dat “godsdienstige verheffing van de mens slechts mogelijk gemaakt werd wanneer eerst in zijn dringendste stoffelijke noden werd voorzien.”²⁵ Het kwam er met andere woorden op aan om eerst werk te maken van betere materiële levensvoorwaarden of leefomstandigheden alvorens mensen trachten te overtuigen van het christelijk gedachtengoed om hen zo naar godsdienstige zelfvervolmaking te leiden. Van iemand een goed christen maken gebeurde klaarblijkelijk beredeneerd en in stappen. Tot dergelijk inzicht zou Baers gekomen zijn door pater Perquy en dit vormde ook het keerpunt van liefdadigheid naar uitdrukkelijke sociale werking.²⁶ Baers vond ondertussen ook haar weg naar de vrouwenbond van Constance Teichmann waar ze de vrouwen afkomstig uit de burgerij enige noties van sociale vorming zou bij brengen, zodat ook zij steun konden bieden aan de volkswomen.²⁷

Inmiddels ontstonden overal in het land christelijke vrouwenbewegingen, maar tot dan toe bleven deze zonder onderling verband.²⁸ In 1909, op het Congres van Mechelen, dacht men er voor het eerst aan om de krachten te bundelen en zich op nationaal vlak te organiseren, maar het was uiteindelijk pas in 1911, wanneer de eerste Sociale Studiedagen werden georganiseerd door de vrouwenbond van Constance Teichmann, dat het plan concreet vorm kreeg.²⁹ Maria Baers was ondertussen gegroeid in haar rol en werd tijdens deze eerste Sociale Studiedagen uitgenodigd in Antwerpen als spreker, wat tevens ook haar eerste

²³ D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 33.

²⁴ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 2.

²⁵ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 2.

²⁶ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 103.

²⁷ D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 33-34.

²⁸ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 3.

²⁹ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 103.

grote verschijning betekende.³⁰ Meteen liet Baers er zich opmerken door haar voordracht getiteld “De plicht der meer gegoeden en ontwikkelden tot socialen arbeid”.³¹ In deze uitgebreide voordracht behandelde Baers achtereenvolgens wat er diende te worden verstaan onder sociale arbeid en waarom sociale arbeid een plicht was voor de betere stand, meer bepaald voor vrouwen uit de betere stand. Tot slot legde Baers precies uit hoe de vrouw uit de betere stand praktisch kon werken op sociaal gebied. Haar opvattingen en stellingen werden duidelijk geïnspireerd door haar geloof. Gods bevelen waren dan ook nooit ver weg wanneer ze pleitte voor sociale arbeid als plicht voor de betere stand. Ter illustratie: “Voor ons, katholieken, is ons sociaal leven onderworpen aan een hogere bestemming. Terwijl ongeloovigen in al hun sociaal streven niet hoger mikken dan het stoffelijk en tijdelijk welzijn van den mensch, gaan onze blikken omhoog, naar een herwonnen paradijs. Sociale arbeid is dus *apostolaat*, en zelfs verplichtend apostolaat. Verplichtend door het *Gebod van God*, door het *bevel der Pausen*, ja ook zelfs door *welbegrepen eigenbelang*.”³²

In 1912 wist kardinaal Mercier, die overigens een grote belangstelling had voor de arbeidersbeweging, Maria Baers, als vertegenwoordigster van de Vlaamse tak van de vrouwenbeweging, te overtuigen om naar Brussel te trekken.³³ Een gouden kans zo bleek, want sedertdien was Maria Baers niet meer van het nationaal toneel weg te denken. Samen met haar Luikse collega Victoire Cappe stichtte Baers er een nationaal Algemeen Secretariaat der Christelijke Vrouwenvakbeweging (ASCVV), later Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken en sinds 1930 gevestigd in de beroemde Poststraat.³⁴ Met welk plan trokken deze twee jonge vrouwen in feite naar Brussel in 1912? Baers omschreef het zelf passend bij de viering van het veertigjarig bestaan van het Algemeen Secretariaat: “Wat wij hier te Brussel kwamen doen, zagen wij niet zo precies... Wij wilden helpen, overal waar op sociaal gebied hulp nodig was. Hoe zou dit geschieden? De omstandigheden zouden het uitwijzen. Wij trachtten de polsslag te voelen van onze medemensen, hun verzuchtingen te

³⁰ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging in België*, II, Leuven, Universitaire Pers, 1991, 329. (hierna: E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*).

³¹ M. BAERS, “De plicht der meer gegoeden en ontwikkelden tot socialen arbeid”, Antwerpen, Vrouwenbond Constance Teichmann, 1911, 17 p. (hierna: M. BAERS, “De plicht der meer gegoeden”).

³² M. BAERS, “De plicht der meer gegoeden”, supra vn. 30, 6-7.

³³ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 3; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

³⁴ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 3; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

begrijpen en hun noden te kennen.”³⁵ Het was alleszins het begin van een strijd voor meer en beter. Toch moet men weten dat Maria Baers ei zo na deze belangrijke opportuniteit had laten schieten en pas na lang aarzelen naar Brussel trok.³⁶ Er bestond namelijk een wezenlijk verschil tussen de verwachtingen van Baers en deze van Cappe. Victoire Cappe trok voluit de kaart van het syndicalisme en zag het nieuwe secretariaat uitsluitend als een actiemiddel tot het verdedigen van de beroepsbelangen van de arbeidende vrouw.³⁷ Baers had aanvankelijk met de werking van het secretariaat iets anders voor ogen. Baers, tot dan vooral gericht op godsdienstige en culturele vorming, wenste eerder een brede en veelzijdige katholieke vrouwenbeweging uit te bouwen.³⁸ Baers stond aanvankelijk dan ook eerder aarzelend tegenover de exclusieve oriëntatie van Cappe, maar zij besepte wel dat syndicale actie op dat ogenblik het meest geschikte middel was om de geestelijke vorming van de volkswrouw verder te ontplooien.³⁹ Dit toont aan dat Baers ook nadacht op lange termijn en durfde afwijken van haar oorspronkelijk plan.

In het begin focuste de tandem Baers-Cappe zich in de eerste plaats op een rechtstreekse actie voor de arbeidende vrouw en organiseerden zij samen syndicaten, hoofdzakelijk voor de meest typische vrouwenarbeid van toen: naaisters, borduursters, kantwerksters en handschoenmaaksters.⁴⁰ Voor Maria Baers was dit niet volledig nieuw. Zij kon terugvallen op haar eerdere syndicale ervaringen van toen zij enkele jaren voordien werkzaam was in de lokale vrouwenwerking van de Sint-Michielsparochie te Antwerpen.⁴¹ Verder bestond de rechtstreekse actie van Baers en Cappe uit het nemen van initiatieven omtrent een wettelijke regeling van thuisarbeid en het bevorderen van de beroepsopleiding door leerateliers op te richten en specifieke bladen uit te geven.⁴² Dit toont opnieuw aan dat Baers zich van in het begin niet alleen bekommerd heeft over haar eigen vorming en opleiding, maar ook over deze van de arbeidersvrouwen en dit als elementair beschouwde.

³⁵ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

³⁶ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 6; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

³⁷ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 6; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

³⁸ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 6.

³⁹ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 4; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

⁴⁰ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 4.

⁴¹ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 4.

⁴² G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 4; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104.

Het was dan ook met veel overtuiging dat Baers in deze periode onvermoeibaar van dorp tot dorp trok om er de arbeidersvrouwen aan te spreken en hen te overtuigen toe te treden tot hun beroepsverenigingen.⁴³ In de tweede plaats richtten Baers en Cappe zich specifiek tot de vrouwen uit betere klassen.⁴⁴ Zij wensten ook deze vrouwen te betrekken bij het sociaal werk en dit enerzijds door ditmaal zelf studiekringen op te richten waar zij het sociale probleem konden leren kennen en anderzijds door contact tot stand te brengen tussen deze vrouwen en de arbeidsters.⁴⁵ Deze piste gaat regelrecht terug naar hetgeen Maria Baers reeds verdedigde in 1911 tijdens de eerste Sociale Studiedagen in Antwerpen. Zij verdedigde toen reeds met vuur dat “het klassenverschil noodzakelijk was, omdat de maatschappij een vereniging was van ongelijke krachten”.⁴⁶ De standen wensten zij, de katholieken, dan ook te behouden, maar het kwam er wel op aan om de afstanden tussen de standen te verkorten.⁴⁷ Het verkorten van de afstanden betekende dan op zijn beurt overgaan tot sociale arbeid onder het goedkeurend en alziend oog van God.

De gruwel van de Eerste Wereldoorlog mocht dan wel de syndicale activiteiten van Baers en Cappe bij het Algemeen Secretariaat enige jaren verstoren, het bood beide dames tevens de kans om over een interne reorganisatie en vernieuwde aanpak na te denken.⁴⁸ Het doel dat beide vrouwen bij deze reorganisatie voor ogen hadden, was tweeledig: enerzijds het vormen van groepen gewestelijke leidsters en anderzijds het verruimen van de objectieven van de sociale vrouwenbeweging.⁴⁹ Dit laatste ongetwijfeld vooral onder impuls van Maria Baers die bij de prille start van het Algemeen Secretariaat reeds een ruime(re) werking voor ogen had. Zij liet zich hiertoe inspireren door haar contacten met de Duitse christelijke sociale actie tijdens haar verblijf in Mönchen-Gladbach waar zij in 1912 sociale cursussen volgde.⁵⁰ Wat betreft de vorming zetten zij voor hun militanten religieuze en sociale trainingen op touw in de vorm van studieweken en leverden zo al snel een eerste groep

⁴³ D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 34; D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 7.

⁴⁴ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 104-105.

⁴⁵ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 7; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 5.

⁴⁶ M. BAERS, “De plicht der meer gegoeden”, supra vn. 30, 5.

⁴⁷ M. BAERS, “De plicht der meer gegoeden”, supra vn. 30, 6.

⁴⁸ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 7; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 5.

⁴⁹ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 5.

⁵⁰ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 105.

sociale werksters af.⁵¹ Uiteindelijk zou dit in 1920 uitmonden in de oprichting van een permanente sociale school (Katholieke Normaalschool voor Vrouwen) waarbij Maria Baers verantwoordelijk was voor het Vlaamse luik.⁵² Het verruimen van de objectieven van de sociale vrouwenbeweging werd dan weer verwezenlijkt in de zogenaamde vrouwengilden waar de klemtoon werd gelegd op sociaal en opvoedend werk.⁵³ Het secretariaat ging met dit sociaal en opvoedend werk een nieuwe richting uit en richtte zich niet enkel tot de arbeidende vrouw, maar ook tot de vrouwen van de arbeiders en de huismoeders.⁵⁴ Bovendien bleef Baers tijdens de oorlogsjaren zelf niet onverschillig aan de zijlijn staan. Zij zette zich persoonlijk in om van de overheid werklozensteun voor de vrouwen, supplementaire rantsoenen en dergelijke meer te bekomen.⁵⁵ Het bloed kroop waar het niet gaan kon, ook wanneer het land in staat van oorlog verkeerde.

De tijd verstreek en de stappen die Baers en Cappe doorheen de jaren zetten, zorgden voor een groeiend aantal arbeidersvrouwen die actief participeerden. Niet geheel onlogisch was 1920 ook het jaar waarin het Nationaal Verbond der Christelijke Vrouwengilden het levenslicht zag, wat men zonder meer het levenswerk van Maria Baers kan noemen.⁵⁶ Later werd deze beweging omgedoopt tot de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden, of kortweg KAV. Sinds mei 2012 vinden de activiteiten van de KAV plaats onder de noemer van Femma, waarover verder meer. Tot 1951 bleef Baers ononderbroken voorzitter van deze beweging, om er vanaf dan als erevoorzitter de honneurs waar te nemen. Maria Baers en de KAV (Femma) zijn tot op vandaag onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het doel van deze vrouwenbeweging was om de arbeidersvrouw bewust te maken van haar menselijke waarde en haar, wederom, te vormen voor haar taak in het gezin en in de gemeenschap.⁵⁷

Zo was het dan ook dat de christelijke sociale vrouwenbeweging na de Eerste Wereldoorlog een steeds belangrijkere plaats ging opeisen in het maatschappelijk leven met Maria Baers

⁵¹ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 105.

⁵² D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 7.

⁵³ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 6.

⁵⁴ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 105.

⁵⁵ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 5.

⁵⁶ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 105.

⁵⁷ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 105; N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 4.

als drijvende kracht.⁵⁸ De doorbraak van de vrouwenbeweging betekende ook dat Baers, als hoofd van de Vlaamse tak van de beweging, meer prominent in beeld kwam en meer publieke functies zou gaan opnemen.⁵⁹ Dit betekende op zijn beurt dan weer meer verantwoordelijkheden in de drie actievelen van de beweging: de vrouwengilden, de verdediging van de beroepsbelangen van de arbeidende vrouw en de sociale scholen.⁶⁰

Als voorzitter van de Vlaamse tak van de KAV was Maria Baers betrokken bij elke fase, stap en groei van de beweging. Samen met Helene De Coster, de eerste algemene secretaresse, werd het doel van de KAV door Baers verder gepreciseerd en de werkmethode vastgelegd.⁶¹ De klemtoon werd gelegd op de vorming en actie van de arbeidstersvrouwen en dit zowel op sociaal, familiaal, godsdienstig als cultureel vlak.⁶² Dit bleef doorheen de jaren de rode draad in het werk van Baers. De algemene werking moest noodzakelijk de verdediging van de beroepsbelangen van de arbeidende vrouw omvatten, maar evenzeer alle sociale aspecten hieraan gekoppeld.⁶³ Op die manier kon de vrouwenbeweging uiteindelijk haar actie ook versterken en uitdiepen door de belangstelling voor de sociale wetgeving die zich op het nationaal niveau ontwikkelde.⁶⁴ Zo werden o.m. de coördinatiewet over de vrouwen- en kinderarbeid en de zondagsrust, de wet over de vrijheid van vereniging, de wetten op de werklozensteun en op de mutualiteiten in de periode na de Eerste Wereldoorlog gestemd.⁶⁵ Ook later zou Maria Baers zich als senator op dergelijke terreinen gaan begeven.

Het thema arbeid was alom tegenwoordig in het leven van Baers en dat bracht haar ook, aanvankelijk samen met Cappe en op voordracht van de Vrouwelijke Intersyndicale Commissie, naar de Hoge Arbeidsraad waar zij de opdracht kregen om mee te werken aan het onderzoek van alle wetsontwerpen betreffende de arbeid van de vrouw en de haar eventueel toe te kennen sociale voordelen.⁶⁶ Opnieuw liet Baers een aantal cruciale tussenkomsten noteren, o.a. over het thuiswerk, de aansluiting van alle loontrekkende

⁵⁸ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 6.

⁵⁹ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 6.

⁶⁰ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 6.

⁶¹ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 105.

⁶² D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 7-8; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 7.

⁶³ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 7.

⁶⁴ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 7.

⁶⁵ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 7-8.

⁶⁶ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 8.

gehuwde vrouwen bij een mutualiteit en haar medewerking aan een voorontwerp van een wetsvoorstel over de arbeid van de gehuwde vrouw.⁶⁷ Op dit laatste en het standpunt van Maria Baers omtrent arbeid verricht door de gehuwde vrouw wordt later teruggekomen.

In 1921 kreeg Baers de functie van ondervoorzitster van het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) toegewezen.⁶⁸ Zij vertegenwoordigde er eerder samen met Cappe het Algemeen Secretariaat in het nationaal bureau van het ACV en bleef ook deel uitmaken van het bestuur wanneer, onder invloed van een tendens tot centralisering, de syndicale werking van het Algemeen Secretariaat werd overgedragen aan het ACV.⁶⁹ Vanaf 1922 was Baers ook afgevaardigde voor het Algemeen Secretariaat in het bestuur van de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten en in 1923 werd zij genomineerd als vice-presidente van het ACW (Algemeen Christelijk Werknemersverbond).⁷⁰ Daarin verdedigde zij energiek en met succes de autonomie van de vrouwenbeweging.⁷¹ Baers verwees ook naar de vergaderingen van het ACW in het gezelschap van enkele vooraanstaande mannelijke politici wanneer gepolst werd naar haar politieke vorming.⁷²

Hoewel de katholieke sociale vrouwenbeweging zich in wezen afzijdig wilde houden van enige politieke activiteit, zetelden Baers en Cappe toch samen in de Commissie voor Politieke Studies, gesticht na gezamenlijk overleg door het Féminisme Chrétien en de Vrouwenbond van Constance Teichman.⁷³ De voornaamste reden voor deze afzijdigheid was aanvankelijk omdat de socialistische partij net kiezers trachtte te winnen bij de arbeiders tot wiens vrouwen de beweging zich hoofdzakelijk richtte, later omwille van de concentratie van alle krachtingspanningen op zuiver sociaal terrein.⁷⁴ Toch groeide naderhand in de vrouwenbeweging het besef dat men vanuit de politiek uiteraard over de wapens beschikte

⁶⁷ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 8-9.

⁶⁸ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 9.

⁶⁹ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34.

⁷⁰ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 8; E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 342.

⁷¹ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 34; D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 8.

⁷² D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 11; M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 109.

⁷³ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 9.

⁷⁴ D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 10-11; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 9.

om tot echte actie over te gaan.⁷⁵ Zo belandde Maria Baers in 1936 als eerste katholieke vrouw in de Belgische Senaat. Pas in 1954 zei Baers op 71-jarige leeftijd de politiek vaarwel en maakte ze plaats voor een nieuwe generatie mandatarissen. Er wordt verder in deze masterproef meer aandacht besteed aan het politiek parcours van Baers, inclusief haar verschillende functies en belangrijkste verwezenlijkingen.

Baers wordt door verschillende auteurs ook aangewezen als diegene die de grondslag heeft gelegd van het maatschappelijk werk, de pionierster van het sociaal dienstbetoon.⁷⁶ Opnieuw dient dit in verband gebracht te worden met het facet van vorming. Baers besepte namelijk zeer goed dat bekwaamheid en vorming onmisbare pijlers waren om aan sociale actie te kunnen doen.⁷⁷ Daarom richtte zij, zoals eerder vermeld, in 1920 de eerste Katholieke Normaalschool voor Vrouwen (of Katholieke Sociale School voor Vrouwen) op, met een Nederlandstalige en Franstalige afdeling waar meisjes werden opgeleid tot alle taken van het sociaal dienstbetoon.⁷⁸ Uiteindelijk werden duizenden sociale assistenten gevormd in haar scholen en gingen zij vervolgens zowel in binnen- als buitenland het sociaal werk aanvatten.⁷⁹ De rechtstreekse invloed die Baers uitoefende wordt meermaals onderstreept. Uiteraard was haar invloed groot in de scholen waarvan zij het voorzitterschap waarnam, in het bijzonder in de school te Brussel waar zij o.a. de lessen beroepsmoraal doceerde.⁸⁰

Zoals reeds eerder vermeld vatte Maria Baers haar taak en sociale roeping groot op. Het sociaal engagement van Baers werd niet gestopt door enige grenzen, noch figuurlijk, noch letterlijk. Zij had steeds veel aandacht voor de noden in het buitenland, meer bepaald de noden in de onderontwikkelde landen.⁸¹ Dit bracht Baers er toe om via de Katholieke Internationale Unie voor Maatschappelijk Dienstbetoon of l'Union Catholique Internationale du Service Social (UCISS), die zij samen met o.a. Victoire Cappe en Isodore Maus in 1925 op een congres in Milaan oprichtte, ook in het buitenland de oprichting van sociale scholen te

⁷⁵ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 35; D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 11.

⁷⁶ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 107; N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 4.

⁷⁷ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 107.

⁷⁸ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 107.

⁷⁹ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 107; N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 5.

⁸⁰ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 11.

⁸¹ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 11.

bevorderen.⁸² Maria Baers was van 1927 tot 1950 algemene secretaresse van deze Unie, later werd zij er tot 1958 voorzitter van.⁸³ Naast het bevorderen van de oprichting van sociale scholen overal ter wereld, trachtte de Unie ook om “hun onderlinge banden te verstevigen en hun activiteiten en onderricht te bundelen, met de bedoeling de eerbied voor de persoonlijke waarde van de mens en de christelijke sociale ordening van de gemeenschap in het sociaal dienstbetoon en de techniek ervan te doen verwezenlijken”.⁸⁴ Het is opmerkelijk dat er reeds in 1928 een speciaal secretariaat voor Latijns-Amerika werd opgericht en er vanaf 1935 zelfs activiteiten ontplooid werden in Azië en Afrika, in het bijzonder in Congo.⁸⁵

In 1925 werd Baers tevens lid van een andere internationale organisatie, namelijk de Internationale Unie van Katholieke Vrouwenbonden (UMOVC).⁸⁶ Als voorzitter van de sociale commissie van deze Unie, kon Baers met de Unie een meer sociale koers varen door, wanneer zij er de kans toe had, de noodzaak van de sociale opleiding van de vrouw te benadrukken, net als de noodzaak van een sociale actie vanwege de katholieke vrouw.⁸⁷

Ongeacht het forum, nationaal of internationaal, Maria Baers zou haar leven lang de kans grijpen om het belang van een sociale opleiding en vorming in de verf te zetten en gaf wat dit betreft ongetwijfeld het goede voorbeeld door zichzelf voortdurend bij te scholen. Baers verwierf bij beide internationale organisaties een prominente plek en kreeg zo steeds een grotere bevoegdheid en bekendheid als experte in sociale vraagstukken.⁸⁸ Het logisch gevolg was dat Baers zo de ideale kandidate werd om als afgevaardigde deel te nemen aan diverse internationale congressen en aan te treden bij de internationale organismen die zich met sociale aangelegenheden bezig hielden.⁸⁹ Jarenlang was zij dus zowel in binnen- als buitenland een graag geziene gaste en dat bewees Baers reeds vroeg toen ze als lid (sinds 1920) van het bestuur van het Internationaal Christelijk Vakverbond (ICV) meerdere

⁸² D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 35; E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 354; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 107.

⁸³ D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 35; D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 10.

⁸⁴ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

⁸⁵ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 10; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

⁸⁶ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 12.

⁸⁷ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

⁸⁸ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

⁸⁹ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 9; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

conferenties bijwoonde van het Internationaal Arbeidsbureau te Genève.⁹⁰ Baers nam in 1919 zelfs deel aan het stichtingscongres van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) te Washington en werd in 1932 corresponderend lid van de Commissie voor Vrouwenarbeid, opgestart vanuit het Internationaal Arbeidsbureau.⁹¹ In 1939 werd Maria Baers ook aangewezen om als Belgisch afgevaardigde deel uit te maken van de Commissie voor Sociale Vraagstukken van de Volkenbond.⁹² Wat betreft haar functies bij het Internationaal Arbeidsbureau en bij de Commissie voor Sociale Vraagstukken van de Volkenbond, is het zeker vermeldenswaardig dat zij in beide gevallen als eerste katholieke vrouw deze posities bekleedde.

Een tweede maal werden de drukke activiteiten van Maria Baers verstoord door een Wereldoorlog, maar wederom stelde Baers haar diensten en hulp ter beschikking aan zij die door de oorlog werden getroffen. Concreet richtte Baers in 1940 een Comité voor Dienstbetoon aan de geteisterden op, waarvoor zij de nodige fondsen inzamelde.⁹³ Baers riskeerde zelfs haar eigen vrijheid door bij de Duitse bezetter te pleiten om de verplichte tewerkstelling van de arbeidsters in Duitsland te stoppen, waarover verder meer.⁹⁴ In deze periode was Baers ook betrokken bij de oprichting van de Hoge Raad van het Gezin en bekleedde van 1946 tot 1953 de functie van ondervoorzitster.⁹⁵

In de periode na de Tweede Wereldoorlog zette de tendens van internationalisering van de betrekkingen tussen staten zich gestaag voort en trad ook Baers nog meer dan voorheen op het internationaal voorplan in allerlei hoedanigheden en functies.⁹⁶ Ter illustratie: Maria Baers was afgevaardigde bij de vierde Algemene VN-vergadering (1949), voorzitter van de studiekring voor sociale arbeid van de Verenigde Naties (1949), afgevaardigde bij het Pan-Amerikaans Congres over maatschappelijk dienstbetoon (1949), afgevaardigde bij het comité voor de niet-gouvernementele organisaties van de ECOSOC (1948, 1951, 1953), voorzitter

⁹⁰ D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 9; E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 354; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

⁹¹ D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 9; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 12.

⁹² D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 35; D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 9-10.

⁹³ D. KEYMOLEN, "Baers (Maria-Gabriella)", supra vn. 6, kol. 12; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 13.

⁹⁴ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 13; M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 111.

⁹⁵ D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 36.

⁹⁶ G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 13.

van de Commissie voor Sociale Zaken van de conferentie der Internationale Katholieke Organisaties, etc.⁹⁷ Intussen was Baers present op een ontelbaar aantal congressen, sociale studiedagen, internationale conferenties, vergaderingen van katholieke vrouwenbewegingen in het buitenland, etc.⁹⁸

Maria Baers verloor dan wel nooit haar enthousiasme en gedrevenheid, zij maakte vanaf 1952 toch geleidelijk aan plaats voor een nieuwe en jongere generatie. Ondertussen naderde Baers ook al de leeftijd van 70 jaar. Toch genoot zij als “oudgediende” nog steeds veel aanzien en respect en niet enkel in haar eigen rangen. Vriend en vijand moesten wel het indrukwekkend professioneel parcours erkennen dat Baers doorheen de jaren had afgelegd. Indrukwekkend omdat het niet alleen een veelheid aan activiteiten omvatte, maar ook omdat Baers zich sterk richtte op het buitenland en zich bekommerde om hetgeen er elders gebeurde op het vlak van sociaal werk. Internationalisering en globalisering zijn vandaag evident, maar waren dat veel minder ten tijde van Baers in de eerste helft en midden twintigste eeuw. Niettemin reisde Baers gedreven de wereld rond met een missie.

⁹⁷ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 10; G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 13.

⁹⁸ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol. 10.

Deel II: Maria Baers als feministe

Hoofdstuk 1: Inleiding

Naar aanleiding van Internationale Vrouwendag publiceerde de VRT-nieuwsdienst op 8 maart 2015 op hun website enkele quotes (zie infra) afkomstig van bekende vrouwen, elk toonaangevend in hun eigen domein.⁹⁹ In 1975 legden de Verenigde Naties de datum 8 maart vast als Internationale Vrouwendag. Jaarlijks wenst men op deze dag de vrouwenrechten en de gelijkheid tussen mannen en vrouwen onder de aandacht te brengen. Bovendien bestaat er sinds 1972 al een Nationale Vrouwendag, gevierd op elke elfde november.¹⁰⁰ Deze bijzondere datum is te danken aan de Franse filosoof, schrijfster en feministe Simone de Beauvoir (1908-1986) die op vraag van het Vrouwen Overleg Komitee (VOK) enkel nog vrij was op 11 november om te speechen in België.

“The more I have spoken about feminism, the more I have realized that fighting for women’s rights has too often become synonymous with man-hating. If there is one thing I know for certain, it is that it has to stop. **Emma Watson** (1990), Britse actrice.

“Women are the largest untapped reservoir of talent in the world. **Hillary Clinton** (1947), Democratische presidentskandidate VS. (Met Bernie Sanders heeft Clinton wel nog een lastige tegenkandidaat in de Democratische race naar het presidentschap. De Amerikaanse presidentsverkiezingen vinden plaats op 8 november 2016.)

“I am no bird; and no net ensnares me: I am a free human being with an independent will. **Charlotte Brontë** (1816-1855), Britse schrijfster.

“If you want something said, ask a man. If you want something done, ask a woman. **Margaret Thatcher** (1925-2013), Britse politica.

“I hope the fathers and mothers of little girls will look at them and say ‘Yes, women can’. **Dilma Rousseff** (1947), president van Brazilië. (Dilma Rousseff bevindt zich momenteel overigens in een erg lastig parket. Er hangt Rousseff namelijk een afzetting boven het hoofd nadat de oppositie er haar van beschuldigde de begroting in 2014 en 2015 te hebben opgesmukt. Bovendien

⁹⁹ K. HEYLEN, “Laat uzelf inspireren door deze straffe madammen”, VRT Nieuws 8 maart 2015, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/1.2252043.

¹⁰⁰ www.vrouwendag.be/vrouwendag.

wordt haar naam ook genoemd in een groot corruptieschandaal. Zelf spreekt Rousseff van een staatsgreep.)

*“Now, and then, women should do for themselves what men have already done – occasionally what men have not done – thereby establishing themselves as persons, and perhaps encouraging other women toward greater independence. **Amelia Earhart** (1897-1939), Amerikaanse pilote.*

*“I have an everyday religion that works for me. Love yourself first, and everything else falls into line. **Lucille Ball** (1911-1989), Amerikaanse actrice en comédienne.*

*“Remember, no one can make you feel inferior without your consent of thought and action. **Eleanor Roosevelt** (1884-1962), Amerikaanse politica en activiste, echtgenote van de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt.*

*“I can’t think of any better representation of beauty than someone who is unafraid of herself. **Emma Stone** (1988), Amerikaanse actrice.*

Van Emma Stone tot Dilma Rousseff en van Lucille Ball tot Margaret Thatcher: hun werelden liggen en lagen mijlenver uit elkaar, maar toch hebben deze vrouwen wel degelijk iets met elkaar gemeen, namelijk aandacht en erkenning vragen voor hetgeen vrouwen betekenen en kunnen betekenen. Maakt dit dat deze vrouwen stuk voor stuk feministes zijn? Wat maakt iemand überhaupt tot een feministe?

De term feminisme wordt te pas en te onpas gebruikt in allerhande berichtgeving, soms zelfs met een eerder negatieve bijklank. Van Dale omschrijft het feminisme alvast eenvoudig als “het streven naar gelijke rechten voor vrouwen en mannen”. Niet meer, maar ook niet minder dan dat. Is het streven naar gelijke rechten eigenlijk nog nodig of is de strijd reeds gestreden? Het antwoord op de vraag wordt waarschijnlijk in grote mate beïnvloed door het werelddeel of het land waar de desbetreffende vrouw zich bevindt en dient te functioneren. Ontwikkelingslanden bij wijze van voorbeeld hinken helaas nog een heel stuk achterop als het op gelijkheid tussen mannen en vrouwen aankomt, daar waar het Westen toch wel sinds vele jaren een heuse inhaalbeweging heeft ingezet. Een inhaalbeweging die zonder een uitgekende vrouwenbeweging er waarschijnlijk heel wat anders zou hebben uitgezien. Net

zoals een vrouwenbeweging zonder de dappere Maria Baers er heel wat anders zou hebben uitgezien.

Door de jaren heen is er al heel wat inkt gevloeid over feminisme en al hetgeen hier mee samenhangt. Deze “beroemde” quotes illustreren perfect dat men feminisme telkenmale vanuit een andere invalshoek kan bekijken en begrijpen. Iedereen kan aan het begrip een geheel eigen invulling geven en andere accenten leggen, rekening houdend met de noden van het heden en de ambities naar de toekomst toe. En zo kan er nog jaren, zelfs eeuwenlang heel wat inkt vloeien over feminisme. In dit deel zal vooral aandacht besteed worden aan de invulling die Maria Baers gaf aan feminisme en haar bijzondere visie op vrouwenarbeid als feministe, toen een uitermate hot topic en druk bestudeerd door Baers.

Tot slot is het misschien passend om bovenstaande quotes aan te vullen met een laatste en tiende quote afkomstig van de protagonist van dit werk.

*“Onze vrouwen dienen zich in te zetten om een daadwerkelijke erkenning (in wetten en instellingen) te verkrijgen van de taak van de vrouw. Er zou van feminisme geen spraak meer zijn, als die erkenning bestond, d.w.z. indien de vrouwen wisten dat ze een volwaardige taak kunnen vervullen in het leven zonder dat zij een mislukte man hoeven te worden.”*¹⁰¹ **Maria Baers** (1883-1959), kind van Maria en pionierster.

¹⁰¹ L. TINDEMANS, “Gesprek met Mejuffrouw Maria Baers”, *Tijdschrift der Jongeren*, 1956, 5. (hierna: L. TINDEMANS, “Gesprek”).

Hoofdstuk 2: Het feminisme van Maria Baers

2.1 De christelijk sociaal gefundeerde opvatting over de vrouw

De geschiedenis leert ons dat het begrip feminisme automatisch kleur kreeg in functie van de persoon die zich als feministe opwierp en de tijdsgeest. Evenzeer cruciaal was met welke ogen men naar de vrouw én naar de man keek. Welke plaats schreef men aan beide toe in de maatschappij? Welke rol kregen zij respectievelijk toebedeeld en hoe zag de verhouding tussen man en vrouw er precies uit?

Volgens Nora Staels-Dompas (CVP) liet Maria Baers zich doorheen al haar verschillende activiteiten steeds leiden door eenzelfde hoofgedachte, namelijk de christelijk sociaal gefundeerde opvatting over de vrouw.¹⁰² Deze benadering ging uit van de vrouw haar menselijke waardigheid en de specifieke taak die zij te vervullen had.¹⁰³ De vrouwen hiervan bewust maken en daartoe bekwamen was de ultieme betrachting van Baers, aldus Staels-Dompas.¹⁰⁴ Staels-Dompas vatte op deze manier treffend en waarheidsgetrouw Baers' missie in enkele zinnen samen.

Het katholieke geloof vormde vanzelfsprekend Baers' gids, richtlijn en steun, iets wat zij uiteindelijk ook van kindsbeen af meekreeg van haar gelovige ouders. Ouders leggen via hun opvoeding en eigen overtuiging nu eenmaal mee de fundamenten van de persoon die hun kind later zal worden. Baers ontplooi al haar activiteiten binnen dit katholieke en eerder conservatieve kader. Volgens Staels-Dompas probeerde Baers net door haar werk en invloed dit conservatieve klimaat te wijzigen.¹⁰⁵ Was deze opmerking terecht? Staels-Dompas had het zonder twijfel bij het rechte eind wanneer zij stelde dat Baers door haar werk nieuwe wegen baande voor de vrouw in zowel het beroepsleven als de sociale en politieke wereld¹⁰⁶, maar de veranderingen waar Baers voor stond, hadden wel vaak een katholieke insteek. Een verandering kon zonder meer een stap vooruit zijn voor de vrouwen, maar tegelijkertijd het conservatieve katholieke gedachtengoed dienen. Dit wordt meer duidelijk

¹⁰² N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 6.

¹⁰³ N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 6.

¹⁰⁴ N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 6.

¹⁰⁵ N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 6.

¹⁰⁶ N. STAELS-DOMPAS, "Maria Baers", supra vn. 13, 6.

wanneer men bijvoorbeeld Baers ideeën en wensen omtrent vrouwenarbeid nader bekijkt, waarover verder meer.

Hoe gelovig Maria Baers was uitte zich niet enkel in talloze rechtstreekse verwijzingen naar God ter staving van haar standpunten, maar ook op een opmerkelijke wijze op het einde van haar leven. In het overlijdensbericht van Baers plaatste men voor al haar titels *“kind van Maria”*.¹⁰⁷ Cerpentier zei daarover het volgende: “Daar ligt wel het geheim van haar leven. Maria Baers was door en door vroom in de grote betekenis die we er moeten aan geven als we over sommige van onze vurige christenen spreken. God was de allesoverheersende werkelijkheid van haar leven. Nooit heeft het godsdienstige bij haar gevaar gelopen de voorrang te verliezen.”¹⁰⁸ Deze aankondiging illustreerde niet enkel haar geloof, maar ook haar eenvoud door velen geprezen.¹⁰⁹

Wanneer men het heeft over feminisme, dan is het woord emancipatie of ontvoogding van de vrouw nooit echt veraf. Vroeg men Baers naar deze kwestie, dan had zij meteen een antwoord klaar. Zo bleek ook uit het interview van Baers waarmee het Tijdschrift der Jongeren in 1956 uitpakte. Het was de toen 34-jarige CVP-collega Leo Tindemans (1922-2014), later premier van twee regeringen en “de man van één miljoen stemmen”, die de eer had om Baers het vuur aan de schenen te leggen. Zonder aarzelen ging Baers in op de kwestie van de emancipatie van de vrouw. “De vrouw is evenwaardig aan de man, doch is hem niet gelijk op alle gebied”, stak Baers in het interview van wal.¹¹⁰ Het was een uitspraak die Baers deed aan het einde van haar leven, maar waar zij wel steeds van overtuigd was. In 1935 verklaarde zij: “Essentieel, zoowel in de natuurlijke als in de bovennatuurlijke orde, is dus de vrouw de gelijke van den man, evenwaardig als hij en gelijkberechtigd.”¹¹¹ En enkele jaren later herhaalde zij dit opnieuw: “Voor ons is de vrouw, zoowel als de man, een

¹⁰⁷ Overlijdensbericht “Mejuffer Maria Gabrielle Baers”, onuitg.

¹⁰⁸ C. CERPENTIER, “Een vrouw aan wie iedereen in ons land dank verschuldigd is”, Geloof en Leven, maart 1960, 53, onuitg.

¹⁰⁹ X., “Goede juffrouw Baers”, s.l.n.d., 1-2, onuitg.; X., “Juffrouw Baers ging heen...”, KWB, februari 1960, 89, onuitg.

¹¹⁰ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 5.

¹¹¹ M. BAERS, *Vrouwenarbeid en levensbeschouwing*, Brussel, KAV, 1935, 7. (hierna: M. BAERS, *Vrouwenarbeid*).

persoonlijk, verstandelijk en vrij wezen en door het feit zelve is de vrouw essentieel gelijk aan den man.”¹¹²

Waren man en vrouw elkaars gelijke, dan zag Baers man en vrouw samen wel nog steeds als symbool van een uitgebalanceerde wisselwerking in functie van het algemeen welzijn. Een wisselwerking die nodig was net omdat zij van nature uit ook verschillend waren van elkaar. Baers beschouwde man en vrouw als elkaar aanvullende wezens.¹¹³ “Beiden zijn in de eerste plaats mens, doch er is een verschillende dosage aan invloed merkbaar op de diverse terreinen van het leven: op bepaalde gebieden speelt de vrouw een aanvullende rol, op andere een hoofdrol.”¹¹⁴ Het was nu eens de vrouw die naar voren trad, dan weer de man. Trad de vrouw naar voren, vervulde de man een aanvullende rol en vice versa. Baers drong aan op een samenwerking tussen man en vrouw, niet in het minst in de familie, maar ook in alle vormen van het sociale leven.¹¹⁵ In 1949 drukte Baers het tijdens een volksstudiekring in het Limburgse op volgende plastische wijze uit: “Sommigen beweren dat de vrouw in alles gelijk is aan de man, terwijl wij durven te beweren dat, zoals de schoonheid van een lusttuin afhangt van de variatie terwijl toch alle planten evenwaardig zijn, doch niet hetzelfde weergeven: dit ook in zekere zin alzo gezien de vrouw gelijk is met de man”.¹¹⁶

2.2 Gezond feminisme volgens Maria Baers

Maria Baers leefde en werkte op een moment dat er heel wat bewoog in de wereld en in de hoofden van de mensen. Er was een eerste oorlog achter de rug en een tweede lag reeds in het verschiet. Een wereld in verandering zette mensen uiteraard aan het denken, ook over de vrouwenzaak en dit uitte zich in verschillende ideologische strekkingen. Alle niet-christelijke theorieën deed Baers zonder meer af als bedreigend voor de christelijke normen en waarden waarop een goed functionerende samenleving zich diende te steunen. Volgens Baers had de moderne wereld te kiezen tussen twee opvattingen over de rol van de vrouw in

¹¹² M. BAERS, *Moderne beschaving en loonarbeid der gehuwde vrouw*, Brussel, KAV, 1938, 6. (hierna: M. BAERS, *Moderne beschaving*).

¹¹³ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven” in J. HOOGVELD *et al.*, *De katholieke vrouw in de moderne wereld. Richtlijnen voor de katholieke vrouwenbeweging*, Brussel, Standaard, 1939, 66. (hierna: M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”).

¹¹⁴ L. TINDEMANS, “Gesprek”, *supra* vn. 101, 5.

¹¹⁵ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, *supra* vn. 113, 66.

¹¹⁶ M. BAERS, “De vrouw in het huidig tijdsgebeuren”, *Het Belang van Limburg* 17 januari 1949, onuitg.

de wereld: een christelijke en een niet-christelijke opvatting.¹¹⁷ Baers stelde het dus erg zwart-wit voor en herleidde de theorieën van liberale, socialistische en communistische organisaties tot één enkele groep, zijnde niet-christelijk. Zeker wanneer Baers zich uitsprak over het delicate vraagstuk van vrouwenarbeid, richtte zij haar pijlen scherp op alle stellingen die niet strookten met haar eigen christelijke overtuiging (zie infra).

Aan Leo Tindemans verklaarde Baers dat zij zelf steeds een gezond feminisme verdedigde in binnen- en buitenland.¹¹⁸ Allicht was elke feministe, ongeacht de stroming, er van overtuigd een gezond feminisme te verdedigen. Baers nam het woord tijdens haar carrière wel meerdere malen in de mond. Gezond feminisme betekende voor haar ongetwijfeld een duidelijk christelijk en sociaal geïnspireerd feminisme. Dat verdedigde Baers alvast met vuur wanneer zij daar de kans toe kreeg. “Wij willen een strooming in het leven roepen van katholiek feminisme, dat in staat zijn zal aan alle vrouwen der wereld de waarde te ontsluiten die onze sociaal-katholieke leer voor haar heeft: leer van gezonde emancipatie, gelijkvormig met het welzijn van de vrouwelijke persoon, met dat van de menselijke gemeenschap, maar vol eerbied voor de goddelijke scheppingsorde. Wij willen een sterke strooming, overeenkomstig de rede, en daardoor overeenkomstig de wet van God.”¹¹⁹ Het was haar wens om een stroming uit te bouwen die in staat zou zijn “verouderde voorwendsels, die de vrouw bij het dienen van de mensheid in haar eigen grootheid belemmeren, te overwinnen.”¹²⁰

Baers bestempelde andere feministische theorieën als egalitair, individualistisch of communistisch.¹²¹ Zij zochten het geluk van de vrouw in een absolute rechtsgelijkheid met de man en werden bovendien meestal geïnspireerd door een atheïstische of antropocentrische levensopvatting.¹²² Dergelijke opvattingen stonden haaks op de waarden waar Baers voor stond en in geloofde. Zij kon dan ook in geen geval toestaan dat solidariteit en naastenliefde plaats zouden moeten maken voor egoïsme.¹²³ Egoïsme was niet alleen

¹¹⁷ M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 2.

¹¹⁸ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 5.

¹¹⁹ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 66-67.

¹²⁰ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 67.

¹²¹ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 67.

¹²² M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 67.

¹²³ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 67.

verwerpelijk, maar vormde ook een dreigend gevaar voor de christelijke beschaving.¹²⁴ Baers streefde naar samenhang en dan wel als norm, niet als uitzondering.

Hoofdstuk 3: Baers en vrouwenarbeid: een schijnbare paradox

De jarenlange aandacht van Maria Baers voor het thema vrouwenarbeid valt te verklaren vanuit het tijds kader. Het waren namelijk de crisisjaren '30 die er voor zorgden dat het vraagstuk vrouwenarbeid wereldwijd op de agenda kwam en de samenleving beroerde. De werkgelegenheid werd steeds schaarser en dit maakte de concurrentie tussen man en vrouw op de arbeidsmarkt alleen maar scherper.¹²⁵ Lag in het beknotten van de arbeidsvrijheid van de vrouw dé oplossing voor de enorme werkloosheid? Baers onderzocht de problematiek uitvoerig en had haar eigen kijk op de zaak.

Pleitte Maria Baers voor of tegen vrouwenarbeid? Dat is de vraag die in eerste instantie overeind blijft na het lezen van Baers' talrijke bijdragen met betrekking tot dit vraagstuk. Hoe paradoxaal het ook mag klinken, Baers was zowel een voor- als tegenstander van vrouwenarbeid. Deze schijnbare paradox kan wel degelijk verklaard worden en wel vanuit het beeld van vrouwen dat Baers voor ogen had.

Baers was in se niet tegen vrouwenarbeid, maar keerde zich fel tegen arbeid verricht door gehuwde vrouwen én moeders. De verantwoordelijkheid van een moeder was volgens Baers dermate groot dat zij bij voorrang haar rol en taak als moeder diende te vervullen. Om diverse redenen was Baers een voorstander van de huismoeder aan de haard, terwijl ze zich tegelijkertijd inspande om de arbeidsomstandigheden – en voorwaarden voor (ongehuwde) vrouwen te verbeteren. Baers was dus diegene die mee ten strijde trok voor de arbeidervrouwen, maar zich bijvoorbeeld in 1934 wel schaarde achter ronduit discriminerende maatregelen van de regering met betrekking tot vrouwenarbeid.¹²⁶ Zat Baers gevangen in een tweestrijd tussen het conservatieve katholieke geloof en haar eigen

¹²⁴ M. BAERS, "De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven", supra vn. 113, 67.

¹²⁵ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België: het tewerkstellingsbeleid inzake vrouwelijke arbeidskrachten (1930-1972)*, Brussel, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, 1979, 6 en 109. (hierna: E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*).

¹²⁶ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 115; H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid: opvattingen over vrouwenarbeid in Belgische katholieke intellectuele kringen (1945-1960)*, Leuven, Universitaire Pers, 2002, 313. (hierna: H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*).

meer progressieve, frisse ideeën? Het antwoord op deze vraag vergt alleszins enkele belangrijke kanttekeningen.

3.1 De loonarbeid van de gehuwde vrouw

Maria Baers was een overtuigd tegenstander van arbeid verricht door gehuwde vrouwen en in het bijzonder door moeders. Baers geloofde sterk in de specifieke zending van de vrouw in de maatschappij. Een zending die gericht was op enerzijds het runnen van een huishouden en anderzijds het moederschap. Beide allerm minst te onderschatten volgens Baers en dit rechtvaardigde meteen ook haar pleidooi voor een terugkeer naar de haard.

“De natuur, en dus ook God, wijst haar aan als de natuurlijke behoedster van den huiselijken aard, als de natuurlijke verzorgster der kinderen uit het huwelijk gesproten. Het goed waarnemen dier taak van huishoudster en opvoedster door de vrouw, is van het grootste belang voor het mensdom, dus voor het algemeen welzijn; ook voor de uitbreiding van het rijk Gods op aarde.”¹²⁷ De vrouw was in de overtuiging van Baers voorbestemd (of kon voorbestemd zijn) door de natuur en God om de rol van huishoudster en opvoedster op te nemen en naar behoren te vervullen. De natuur duidde haar immers aan “als de natuurlijke bewaarster van den haard, de natuurlijke bewaarster van de kinderen uit het huwelijk gesproten”.¹²⁸ De plaats van de gehuwde vrouw was dan ook effectief thuis aan de haard en niet in de fabriek. Bovendien ging de gehuwde vrouw tegenover haar echtgenoot tenminste een stilzwijgende verbintenis aan om het huishouden waar te nemen en tegenover haar kinderen had zij de plicht om hen op te voeden en te verzorgen.¹²⁹

De rol van huishoudster en opvoedster was ook niet zomaar een rol, maar wel een zeer waardevolle rol. “Ons inziens heeft het werk dat de vrouw, op die wijze presteert, ten gunste der gemeenschap, zooveel en meer waarde als elk ander economisch productief werk. Ik kan mij niet indenken waarom zooveel vrouwen meenen dat het waardiger is voor de vrouw, en nuttiger voor de gemeenschap, dat zij bijvoorbeeld nijverheidsarbeid presteere dan een werk van opvoeding waarneme.”¹³⁰ Baers had het in één van haar voordrachten zelfs over

¹²⁷ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 8.

¹²⁸ M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 11.

¹²⁹ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid en loonarbeid van de vrouw”, Damesconferentie, december 1943, 4, onuitg. (hierna: M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”).

¹³⁰ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 8; M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 11.

“de sublieme moederlijke roeping” en kwam vervolgens scherp uit de hoek: “Tenzij zij verblind weze door het egoïsme, zal de vrouw in de moederlijke activiteit een waar geluk vinden en hare volledige ontplooiing.”¹³¹ Of: “Wanneer het egoïsme haar niet doet verdwalen, zal de vrouw in haar werkzaamheid als moeder een waar geluk, een volle ontplooiing vinden.”¹³²

Volgens Baers presteerde een huisvrouw niet enkel iets moreel voor de gemeenschap, maar had haar huishoudelijk werk ook een reële economische waarde.¹³³ De vrouw kon namelijk toezien op het verbruik van het gezin en op die manier een werkelijke rol spelen in een wereld die te kampen had met enerzijds overproductie en anderzijds schaarsheid van de gebruiksmogelijkheden.¹³⁴ Naast het economisch belang wees Baers ook op het zedelijk en sociaal belang van het huishoudelijk werk. “Zoo heel veel kan de vrouw bijbrengen tot gemoedsvoldoening, tot meer menschelijk en menschwaardig bestaan van haar huisgenoten. Haar schijnbare zoo materiele taak heeft zoo’n verstrekkenden invloed op het geluk en de zedelijkheid van de haren.”¹³⁵

Maria Baers verheerlijkte in haar pleidooi tegen vrouwenarbeid door gehuwde vrouwen niet enkel het moederschap en het huishoudelijk werk in een economisch en moreel aspect, maar wees telkenmale ook op de nefaste gevolgen van de loonarbeid voor het welzijn van het gezin.¹³⁶ Reeds vroeg in haar loopbaan (1925) deed Baers onderzoek naar de gevolgen van loonarbeid van de gehuwde vrouwen op basis van de toen beschikbare gegevens. Zo concludeerde Baers dat de arbeid door de vrouw, in het bijzonder arbeidsvermoeidheid en –schadelijkheid, één van de oorzaken was van kinderziekten en kindersterfte.¹³⁷ Baers erkende uiteraard wel dat ook andere factoren een belangrijke rol speelden. “Ik geef toe, dat niet enkel de arbeid der vrouw de eenige verantwoordelijke oorzaak is der kinderziekten en der kindersterfte in de arbeidersklas; de ongezonde woningen, het alcoholismus, het psychisch milieu, dat ongunstig of ongezond is zijn mede oorzaak van dat alles. Desniettemin

¹³¹ M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 8-9.

¹³² M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 70.

¹³³ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 5; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 8.

¹³⁴ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 8.

¹³⁵ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 8.

¹³⁶ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 363.

¹³⁷ M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw op het gezinsleven*, Brussel, Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken, 1925, 16. (hierna: M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*).

blijft de fabrieksarbeid der gehuwde vrouw, vooral de arbeid, welke buitenshuis geschiedt, welke het beste van haar tijd en haar krachten vergt, rechtstreeks of onrechtstreeks oorzaak aan de te groote kindersterfte in de nijverheidsstreken.”¹³⁸ Baers zag de loonarbeid van de gehuwde vrouw zelfs de hand hebben in het ontstaan van een heus maatschappelijk probleem, namelijk jeugdcriminaliteit. “De armoe der ouders, de noodzakelijkheid heel den dag afwezig te zijn voor hun werk, en als zij thuis komen dood-moe zijn, belet hun toezicht uit te oefenen over hun kinderen. Deze aan zich zelf overgelaten, loopen de straat op, komen met slechte kameraden in aanraking en gaan gemakkelijk tot slechte daden over.”¹³⁹ Het verband tussen de arbeid van de moeders en jeugdcriminaliteit werd toen slechts nog door een minderheid opgemerkt.¹⁴⁰

Enkele jaren later (1928) bracht Baers de kwestie opnieuw onder de aandacht als spreekster op het achtste congres van het ACV gehouden te Gent. Baers sprak zich, steunend op heel wat cijfermateriaal en onderzoeken, andermaal uit tegen arbeid verricht door gehuwde vrouwen en moeders. Zij deelde haar achterban mee welke de negatieve invloed van de arbeid was op de vrouw zelf, op de gezondheid van haar kind, op de zedelijkheid en de opvoeding van de kinderen en op haar huisgezin.¹⁴¹ De vroege aandacht van Baers voor de negatieve gevolgen op de gezondheid van de vrouw en haar kinderen mag men best opvallend noemen. Dit werd namelijk lange tijd onderbelicht en meestal samengevat in één enkel zinnetje.¹⁴² Vandebroek vond hiervoor een dubbele verklaring: enerzijds de vanzelfsprekendheid van het gegeven en anderzijds het ontbreken van studies en een algemeen gebrek aan aandacht voor de arbeids- en leefomstandigheden van vrouwen.¹⁴³

Naast de reeds gekende negatieve gevolgen (hoger ziekte- en sterftcijfer onder de arbeidsters, kindersterfte, jeugdcriminaliteit, etc.) liet Baers zich in haar betoog bijvoorbeeld ook het volgende ontvallen: “De gehuwde vrouwen, dat is door ontelbare feiten bewezen,

¹³⁸ M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 17.

¹³⁹ M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 18.

¹⁴⁰ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 322.

¹⁴¹ M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, Brussel, ACV, 1928, 6-15. (hierna M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*).

¹⁴² H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 319.

¹⁴³ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 319.

zijn in de fabrieken, zeer dikwijls de minst zedelijke vrouwen. Zij zijn het, die de jonge meisjes den weg van het verderf leeren.”¹⁴⁴

Baers’ stelling was duidelijk: van de fabriek terugkeren naar huis om er met zorg en liefde het huishouden waar te nemen en de kinderen groot te brengen. Baers kwam scherp uit de hoek om de gehuwde vrouwen en moeders tot de orde te roepen en een geweten te schoppen. Baers fungeerde als moraalridder van dienst om “verdwaalde” vrouwen een spiegel voor te houden en te wijzen op hun meest belangrijke rol in het leven: het moederschap. Baers gaf het moederschap een goddelijk randje en vroeg zich verschillende malen luidop af hoe men het werken uit huis kon verkiezen boven het moederschap en huisarbeid. “Het is goed dit nog eens te herhalen nu er zeer velen meenen dat het voor een vrouw nobeler, en voor de maatschappij nuttiger is, dat de gehuwde vrouw buiten den familiekring voortbrengster zij van stoffelijke of geestelijke goederen, dan stoffelijke, intellectueele en geestelijke waarden te scheppen als huishoudster en opvoedster in den schoot van het huisgezin.”¹⁴⁵

Waar liep het eigenlijk mis? Baers zocht en vond een verklaring vooral in een gebrek aan vorming en bijgevolg pure onwetendheid. “Het grootst aantal gehuwde arbeidsters werkt uit nood, in deze na-oorlogsche jaren echter, stellen de zin naar luxe, naar plezier en de geest van verval der zedelijkheid, gekenmerkt door het nieuw-malthusianisme, het gemis aan voorbereiding bij de vrouw tot haar rol van opvoedster en huishoudster, een groot aantal jonge gehuwde vrouwen bloot aan de verleiding haar huis te verlaten om buitenshuis een loon te verdienen, waaraan zij alleen waarde hechten, omdat zij de waarde niet kennen van het huishoudelijk werk, uit oogpunt der gezins-begrooting.”¹⁴⁶ De ware zending van een vrouw mocht dan wel in het huishoudelijk werk en in het moederschap liggen, het was mogelijk dat zij omwille van een gebrek aan kennis en finesse haar ware zending voorbijliep. Waar zou Baers en haar vrouwenbeweging zich uiteindelijk voor inzetten? Vorming van de vrouwen. Volgens Baers was verplicht huishoudelijk onderwijs voor jonge meisjes volstrekt noodzakelijk en zou het gepast zijn mocht de overheid het volgen van een huishoudelijke opleiding ondersteunen via een subsidie.¹⁴⁷ En dan ging het eigenlijk niet enkel om

¹⁴⁴ M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 14.

¹⁴⁵ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 71.

¹⁴⁶ M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 9.

¹⁴⁷ M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 17.

praktische huishoudelijke kwaliteiten, maar ook om het gevoel en het gehoor geven aan de roeping van huishoudster en moeder zijn.¹⁴⁸

De combinatie arbeid en gezin was volgens Baers geen haalbare combinatie en leidde tot overspanning, ten koste van het gezinsgeluk.¹⁴⁹ De arbeid buitenshuis leverde een moeder geen dubbele, maar wel een driedubbele dagtaak op: de last van de loonarbeid, van het huishouden en van het moederschap.¹⁵⁰ Vroeg of laat kreeg het huishouden en/of het moederschap en het huwelijk te lijden onder de loonarbeid van de vrouw.

Zou Baers zo ver (kunnen) gaan om een verbod van loonarbeid door gehuwde vrouwen wettelijk te verankeren? Voor Baers was een wettelijk verbod wel degelijk een optie, zelfs “het eenig mogelijk redmiddel”, om te strijden tegen de mentaliteitswijziging die zich manifesteerde onder de vrouwen.¹⁵¹ Reeds in 1928 pleitte Baers uitdrukkelijk voor de (geleidelijke) wettelijke afschaffing van de loonarbeid van de gehuwde vrouw in havens, groeven, drankslijterijen, fabrieken, werkhuizen, burelen, winkels en in het onderwijs.¹⁵² Enkele jaren later geloofde zij nog steeds in een wettelijk verbod als ultieme oplossing om het tij te keren: “Indien de vrouw die uithuizigheid nutteloos zoekt en daardoor groote schade berokkent aan haar kinderen, aan het huisgezin en aan het algemeen welzijn, en die toestand zoo algemeen is dat er een werkelijk gevaar in bestaat voor het algemeen welzijn, moet er gewerkt worden om het haar onmogelijk te maken, hetzij door private werking, opleiding, collectieve contracten, enz. of door officiële maatregelen, bv. wettelijk verbod.”¹⁵³

Baers ondernam, vanuit haar zetel in de Hoge Arbeidsraad, ook concrete stappen om een wettelijk verbod gerealiseerd te krijgen. Samen met de Leuvense hoogleraar F. Van Goethem en pater Arendt werkte zij in 1932 een wetsvoorstel uit ter bescherming van de vrouwenarbeid, waarin tegelijkertijd een verregaande wettelijke beperking werd voorzien.¹⁵⁴ Let op, het beschermen ging samen met het beperken. In 1934 zijn het bovendien de

¹⁴⁸ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 320-321.

¹⁴⁹ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 321.

¹⁵⁰ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 321; M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 5.

¹⁵¹ M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 18.

¹⁵² M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 18.

¹⁵³ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 12.

¹⁵⁴ F. VAN GOETHEM, J. ARENDT en M. BAERS, “Naar méér bescherming voor den vrouwenarbeid: een wetsvoorstel”, *Godsdienstige en Sociale Trakten*, Antwerpen, Geloofsverdediging, 1932, 51 p.

stellingen van Baers die de katholiek-liberale crisisregering inspireren om een reeks van discriminerende maatregelen m.b.t. vrouwenarbeid uit te vaardigen.¹⁵⁵ Zo dienden de heren Rutten, Segers en Van Overbergh in de Senaat een wetsvoorstel in dat, in het licht van de economische wereldcrisis, de loonarbeid van gehuwde vrouwen in fabrieken, werkplaatsen en mijnen, mits enkele uitzonderingen en overgangsmaatregelen, trachtte te verbieden.¹⁵⁶ Uiteindelijk zou een voorstel zoals dat van Rutten slechts in geringe mate kunnen bijdragen tot een herstel van het evenwicht tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt omdat er te veel uitzonderingen op het arbeidsverbod werden voorzien.¹⁵⁷ Het werkelijk objectief van het voorstel zou men dan eerder moeten zoeken op lange termijn, namelijk het doen ontstaan van een heuse geestelijke omwenteling die zou leiden tot de volledige terugkeer van de gehuwde vrouw naar de haard.¹⁵⁸ Het voorstel paste op die manier binnen de visie van Maria Baers en was typerend voor de periode 1930-1939 waarin de tendens tot het nemen van maatregelen tot beperking en bemoeilijking van vrouwenarbeid zich manifesteerde.¹⁵⁹

3.2 De loonarbeid van de ongehuwde vrouw

Het standpunt van Maria Baers wijzigde echter wanneer het ging om loonarbeid verricht door ongehuwde vrouwen en door gehuwde vrouwen die tot loonarbeid verplicht werden omwille van hun specifieke leefsituatie. Baers was dan ook niet te vinden voor een algemeen verbod dat elke vrouw van de arbeidsmarkt zou weren. “Dat mag niet, want altijd zullen er vrouwen zijn die alleen door het leven moeten of in werkelijkheid den last van een gezin alleen te dragen hebben. Dat kan niet, want de vrouw heeft altijd, tot hiertoe, haar aandeel gehad in de productie der goederen; er zal altijd werk zijn dat beter door vrouwenhanden dan door mannenhanden verricht wordt.”¹⁶⁰ Of: “Aan den anderen kant mogen ook niet alle vrouwen uit den bezoldigden arbeid geweerd worden. Er zullen immers altijd vrouwen zijn

¹⁵⁵ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 363; E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 115-116.

¹⁵⁶ Wetsvoorstel tot beperking van den arbeid der gehuwde vrouw in de fabrieken, en de werkplaatsen, op de werven en in de kantoren, *Parl.St.* Senaat 1933-1934, nr. 84.

¹⁵⁷ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 116.

¹⁵⁸ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 116.

¹⁵⁹ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 114.

¹⁶⁰ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 10.

die gehuwd of niet, voor het onderhoud van een gezin hebben in te staan. Waarschijnlijk zal er steeds werk blijven dat beter door vrouwen dan door mannen verricht kan worden.”¹⁶¹

Wanneer Baers oordeelde dat er altijd werk zou zijn dat beter door vrouwen- dan door mannenhanden verricht zou worden, kwam dit impliciet neer op het nogmaals erkennen en bevestigen dat elke vrouw een specifieke zending had in de samenleving. Een zending die de vrouw ook op de arbeidsmarkt naar een specifieke richting dreef. “De vrouw moet toegang verkrijgen tot alle ambten, die niet in strijd zijn met de aanduiding der natuur, maar zoowel de individuele als de sociale plicht eischt, dat de vrouw dat arbeidsveld kiest, waarin zij als vrouw, aan de maatschappij de uitmuntendste diensten kan bewijzen.”¹⁶² Baers herhaalde dit regelmatig: “Wij wenschen dus ruime werkgelegenheid voor de vrouw en vooral arbeid die beantwoordt aan haar natuur en bestemming en ook dat de werkgelegenheid voor vrouwen niet willekeurig beperkt zou worden.”¹⁶³ En zo werd de zending van de vrouw een constante in zowel het pleidooi van Baers voor als tegen loonarbeid verricht door vrouwen.

Baers verdedigde dus wel een recht op arbeid in hoofde van de vrouw, in het bijzonder voor zij die er voor kozen om niet te huwen. “De vrouw is vrij alleen door het leven te gaan; de ongehuwde vrouw moet in haar bestaan kunnen voorzien; het gewone middel daartoe is de arbeid.”¹⁶⁴ Elke vrouw kon in volledige vrijheid beslissen om al dan niet te huwen en moeder te worden en kon op die manier opnieuw invulling geven aan haar eigen, persoonlijke zending. Het huwelijk en het moederschap was per definitie niet weggelegd voor elke vrouw. Het beste voorbeeld hiervan was overigens Maria Baers zelf. De oriëntering van elke vrouw binnen de maatschappij kon van nature uit erg verschillende richtingen aanwijzen: het onderricht, het beoefenen van het recht of de geneeskunde, de technische bevoegdheid van een ingenieur, de pen van een schrijfster, de harde arbeid in de industrie en handel, etc.¹⁶⁵

Verdedigde Baers een recht op arbeid, dan verdedigde zij een volledig recht op arbeid zonder enige belemmering. “De vrouw heeft dus het recht tot arbeid en dat recht mag haar niet ontzegd worden; het mag ook niet zonder ernstige redenen beperkt worden.”¹⁶⁶ Kwam

¹⁶¹ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 3.

¹⁶² M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 73.

¹⁶³ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 3.

¹⁶⁴ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 10.

¹⁶⁵ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 72-73.

¹⁶⁶ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 10.

men als vrouw op de arbeidsmarkt terecht, dan diende men volgens Baers wel rekening te houden met de eigenheden verbonden aan het vrouw-zijn. Zij had niet enkel recht op een loon dat haar toeliet in haar eigen onderhoud te voorzien, maar elke vrouw, gehuwd of ongehuwd, zou ook werk moeten kunnen uitvoeren dat haar zowel lichamelijk als zedelijk paste.¹⁶⁷ Baers dacht hierbij zelf in de eerste plaats aan huisarbeid of betaald huishoudelijk werk, niet minder vermoeiend dan fabrieksarbeid, maar wel beter in overeenstemming met de noodwendigheden van het gezin.¹⁶⁸ “Voor velen zou huisarbeid, arbeid als kuischvrouw en dergelijke, een groot nut opleveren, geldelijk soms veel beter zijn, zedelijk voor haar mijn gevaarlijk, en voor het behoud van haar mentaliteit van huishoudster en opvoedster veel gunstiger.”¹⁶⁹ Opnieuw kan men dit terugkoppelen naar de aanleg en de zending van de vrouw: “Deze aanleg wijst uit dat de voornaamste taak van de vrouw in het gezin ligt. Haar lichamelijke en haar psychische aanleg zijn inderdaad op het moederschap gericht. De invloed van dien specialen aard is bij de vrouw zoo sterk dat over het algemeen de vrouw het nuttigst en ook het gelukkigst is, zelfs buiten het gezin, in werkzaamheden die met haar moederlijken aanleg verband houden.”¹⁷⁰ Om dit alles te kunnen garanderen waren wettelijke beschermingsmaatregelen niet enkel geoorloofd, maar ook broodnodig.¹⁷¹ Zéker in het geval van de gehuwde moeder waren beschermingsmaatregelen wenselijk. Zij had immers bijzondere plichten tegenover haar kinderen en mocht absoluut niet het leven en de gezondheid van haar kroost in gevaar brengen.¹⁷² Vanuit de Senaat heeft Maria Baers getracht om mee te zorgen voor deze beschermingsmaatregelen (zie infra).

Verder verdedigde Baers in 1935 (en ook later) al het schijnbaar eenvoudig principe “gelijk loon voor gelijk werk”.¹⁷³ Ondanks het bestaan in België van een uitgebreide anti-discriminatiewetgeving¹⁷⁴ en een wet die de gelijke toegang tot de arbeidsmarkt moet bevorderen¹⁷⁵, is er in 2016 overigens nog steeds sprake van een loonkloof tussen mannen en vrouwen. In 2012 vaardigde toenmalig minister van Werk Monica De Coninck (sp.a) een wet uit (gewijzigd in 2013) die de bedoeling had om te loonkloof te onthullen en te

¹⁶⁷ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 10-11.

¹⁶⁸ M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 33.

¹⁶⁹ M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 15.

¹⁷⁰ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 2.

¹⁷¹ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 11.

¹⁷² M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 12.

¹⁷³ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 4; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 11.

¹⁷⁴ Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, BS 30 mei 2007.

¹⁷⁵ Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, BS 30 mei 2007.

bestrijden op zowel interprofessioneel als sectoraal niveau.¹⁷⁶ De loonkloof blijft bovendien een internationaal probleem en dit werd nogmaals extra belicht op 12 april 2016, internationale *Equal Pay Day*. Dit betekent dat vrouwen tot en met 12 april 2016 hebben moeten werken om evenveel te verdienen als wat mannen het jaar voordien in 2015 hebben verdiend.¹⁷⁷ Hoe groter de loonkloof, hoe later met andere woorden deze symbolische dag in het jaar zal vallen. De gemiddelde loonkloof in de Europese lidstaten bedraagt 16%, maar er zijn grote verschillen tussen de lidstaten merkbaar.¹⁷⁸

3.3 Samengevat

In eerste instantie valt het moeilijk te begrijpen dat Baers zich hevig verzette tegen loonarbeid verricht door gehuwde vrouwen en toch in één adem genoemd kan worden met de strijd voor betere arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden voor vrouwen. De hele materie valt te herleiden tot één sleutelbegrip: de zending van de vrouw. Sprak Baers over de zending van de vrouw om zich te kanten tegen loonarbeid verricht door gehuwde vrouwen, dan sprak zij als kind van God. Sprak Baers over de zending van de vrouw om haar recht op arbeid te onderstrepen, dan sprak zij eerder als progressieve feministe en misschien minder als kind van God, al valt deze laatste stelling verder te nuanceren.

Mocht men beweren dat Baers ronduit tegen vrouwenarbeid was, dan mist men een belangrijke nuance in de zienswijze van Baers. Bovendien begon het destijds voor Baers allemaal met syndicale acties voor de naaldwerksters, bedienden en fabrieksarbeidsters (zie supra). Een doorn in het oog waren echter de gehuwde vrouwen en vooral moeders, op enkele uitzonderingen na, die buitenshuis aan het werk gingen. Werd een vrouw door de wetten van de natuur, die een uitdrukking waren van Gods wil, uitverkoren om te huwen en moeder te worden, dan wijzigde iets fundamenteels. De gehuwde vrouw kreeg op dat

¹⁷⁶ Wet 22 april 2012 ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, *BS* 28 augustus 2012; Wet 12 juli 2013 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot de bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, *BS* 26 juli 2013.

¹⁷⁷ B. VINCKX en W. DE LAET, "Grafiek: Internationale Equal Pay Day", VRT Nieuws 12 april 2016, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/economie/1.2627272.

¹⁷⁸ EUROSTAT - STATISTICS EXPLAINED, *Gender pay gap statistics*, European Commission, maart 2016, www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics.

moment een verbintenis tegenover haar echtgenoot als huishoudster en opvoedster van de kinderen.¹⁷⁹

Waar kon de gehuwde vrouw zich het best kwijten van haar taak als huishoudster en moeder dan thuis aan de haard? Baers ging zelfs zodanig ver dat zij een rechtstreeks verband zag tussen de gehuwde vrouw haar taken thuis en het algemeen welzijn. Met dergelijke grote woorden trachtte Baers de gehuwde vrouwen terug op het juiste pad te brengen, het pad uitgestippeld door God. De gehuwde vrouw bracht bijgevolg de door God voorziene ordening in de samenleving ernstig in gevaar door buitenshuis te gaan werken. Volgens Maria Jacques (1928-2009), jaren actief als hoofdredactrice van de KAV bewegingsbladen, was het dan ook vanuit een diepe bezorgdheid voor de opgroei van een gezonde generatie moeders en gezinnen dat zij in 1932 een berucht wetsvoorstel uitwerkte samen met pater Arendt en hoogleraar F. Van Goethem.¹⁸⁰ Zoals eerder gezegd paste het wel in de tendens van het nemen tot maatregelen die vrouwenarbeid beperkten en bemoeilijkten, met die opvallende nuance dat dit maal Maria Baers, een vrouw met een ondertussen erg belangrijke reputatie in de vrouwenbeweging nota bene, meewerkte aan een discriminerend voorstel ten aanzien van de arbeidende vrouwen.

Als tegenstandster trok Baers dus volop de kaart van het conservatieve katholieke geloof en haar centrale waarden. Naast een objectief gevaar voor de eigen gezondheid en deze van de kinderen, wees Baers bijvoorbeeld op een verval van moraal en zeden gesteund in verschillende encyclieken van pausen. De moeders zag Baers vanuit haar katholieke overtuiging het liefst thuis aan de haard, maar dit moest uiteraard ook mogelijk zijn. De gehuwde vrouw had met andere woorden weliswaar de plicht om zich in te spannen voor haar gezin, zij had evenzeer het recht om dat eisen dat het maatschappelijk leven op een zodanige wijze werd ingericht dat zij überhaupt haar taak als huishoudster en opvoedster naar behoren kón volbrengen.¹⁸¹ Dit kan bijvoorbeeld de inzet van Baers verklaren om de uitbetaling van een vergoeding aan de families waar de moeder aan de haard bleef, te bekomen.

¹⁷⁹ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 11.

¹⁸⁰ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 106.

¹⁸¹ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 9.

Het is opmerkelijk dat Baers haar voornaamste argument tegen, ook gebruikte als argument om voor vrouwenarbeid te pleiten. Zij kon namelijk de zending van de vrouw zodanig ombuigen dat het eveneens als argument paste in haar pleidooi voor vrouwenarbeid. In het merendeel van de gevallen zou de ware bestemming van een vrouw wel degelijk liggen in het huwelijk en het moederschap, maar er was zeker ook een groep vrouwen wiens bestemming elders lag. Het huwelijk was geen verplichting. Wanneer een vrouw koos om alleen door het leven te gaan, was zij uiteraard aangewezen op zichzelf om in haar eigen levensonderhoud te voorzien. Deze gedwongen keuze om buitenshuis aan het werk te gaan kon zich door omstandigheden ook opdringen aan een gehuwde vrouw, bijvoorbeeld wanneer de man tijdelijk of blijvend werkloos was door ongeval, ziekte, nijverheids crisis, militaire dienst, gevangenschap, etc.¹⁸² En dit vormde het keerpunt in het vraagstuk.

Werd het namelijk een verhaal van *moeten*, dan maakte Baers er een zaak van om de arbeidster te beschermen, te steunen en te helpen.¹⁸³ Op dat moment leek dan de progressieve feministe in Baers de bovenhand te nemen. Als zij zelfs niet een beetje progressieve feministe was, dan vocht zij niet voor meer en beter. Was men voorbij de haast heilige grens die het moederschap vormde, dan waren de mogelijkheden voor de vrouwen (in principe) legio. Baers mocht dan wel strijden voor meer en beter, ze deed dit erg beredeneerd en binnen de lijnen van het katholieke geloof. Elke vrouw moest bijvoorbeeld toegang kunnen krijgen tot elk ambt, zonder enige belemmering, maar wel voor zover dit niet in strijd was met de aanduiding van de natuur.¹⁸⁴ Baers liet met andere woorden haar diepste, innerlijke overtuiging niet varen om plots zonder meer pro vrouwenarbeid te zijn. Wanneer zij dacht aan beschermingsmaatregelen, dacht zij in de eerste plaats aan beschermingsmaatregelen ten voordele van zwangere vrouwen en pas bevallen moeders.¹⁸⁵ Via deze weg trachtte Baers alsnog het moederschap en het welzijn van de kinderen, dat door de (gedwongen) arbeid van de vrouw aan het wankelen werd gebracht, veilig te stellen. Beredeneerd was ook het wetgevend werk dat Maria Baers als senator verzette op het domein van de huisbedienden. Baers beschouwde het werk als huisbediende als een werkbare oplossing voor zij die verplicht waren om te werken en toch het huishouden en de

¹⁸² M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 15.

¹⁸³ M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 15; M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 19.

¹⁸⁴ M. BAERS, "De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven", supra vn. 113, 73.

¹⁸⁵ M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 21.

opvoeding van de kinderen ter harte wensten te nemen. Het zorgde er ook voor dat zij de feeling met en de finesses van het huishoudelijk werk niet verloren.

Het mag dan wel zeer paradoxaal klinken, voor Baers, die zich jaren bezighield met het vraagstuk, was het wel steeds heel duidelijk: de plek van de moeder aan de haard was het meest kostbare en zij zou alles in het werk stellen om hetzij rechtstreeks, hetzij onrechtstreeks het moederschap in alle facetten te beschermen. Het was namelijk niet het individu, maar wel de familie dat de grondslag van de samenleving vormde.¹⁸⁶ Zij greep vele argumenten aan om vrouwen te herinneren aan hun verantwoordelijkheden, maar vooral ook om ze tot inzicht te brengen. Wat men begrijpt, kan men ook beter tolereren.

Vrouwen aan de haard had dus geenszins te maken met een eventuele minderwaardigheid van de vrouw ten opzichte van de man, wel integendeel. Zij verklaarde bijvoorbeeld uitdrukkelijk: “Aanleg en zending, al zijn zij anders bij man en vrouw, zijn niet noodzakelijk minderwaardig bij deze laatste.”¹⁸⁷ Baers zette de gelijkheid van man en vrouw zoveel als ze kon in de verf. In die zin was Baers misschien wel een straffere feministe op het gebied van algemene gelijkheid tussen man en vrouw, dan wanneer het specifiek op het recht op arbeid aankwam.

De gelijkheid tussen man en vrouw was wel te begrijpen vanuit hun verscheidenheid. Deze verscheidenheid drong in wezen een samenwerking tussen man en vrouw op. Van nature uit waren man en vrouw, omwille van zeer eigen talenten en vaardigheden, wel elk beter onderlegd in eigen mannelijke of vrouwelijke domeinen. Was dit de gevreesde *maar* in het verhaal van gelijkheid tussen man en vrouw? Uiteindelijk mondde deze redenering uit in een zeer stereotiep beeld, want het was weinig verrassend de vrouw die beter geschikt was om het huishouden te beredderen dan de man. Bovendien was het de vrouw die bij Gods gave moeder kon worden en was dit moederschap een bijzonder belangrijke taak, aangezien elke moeder de sleutel in handen had van de toekomstige generaties. Zoals eerder aangehaald zag Baers het huishouden en het moederschap hoegenaamd niet als minderwaardig, maar het ondermijnde toch wel min of meer de gedachte van gelijkheid tussen man en vrouw. Zo blijft Baers aanvoelen als een feministe die nog te fel bleef vasthangen aan de conservatieve principes van de katholieke kerk en stelde zij de zaken, bewust of onbewust, iets

¹⁸⁶ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 7.

¹⁸⁷ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 2.

progressiever voor dan zij in werkelijkheid waren. De gelijkheid waar zij voor stond, bevestigde immers het verouderde clichébeeld van moeder aan de haard, zij het met de goedkeuring van God. Zoals zo vaak het geval is, zat het hem in de nuances.

Vanuit de verscheidenheid liet Baers evenwel ook een progressiever geluid klinken. Drong zich een samenwerking tussen man en vrouw op, dan hoefde deze samenwerking zich niet te beperken tot de grenzen van het gezin of het vader- en moederschap. “Deze samenwerking moet zich openbaren in alle vormen van het sociale leven. Zij openbaart zich in de noodzakelijke maatschappijen – in het huisgezin en de burgermaatschappij, - vervolgens in alle vormen van vrije maatschappijen, die de mensch voor zich zelf in het leven roept.”¹⁸⁸ Diezelfde verscheidenheid zorgde er ook voor dat de vrouwen een rol te spelen hadden in de verschillende facetten van de samenleving. De vraag die dan nog restte was hoe groot deze rol van de vrouw uiteindelijk mocht worden. “De vrouw is in al deze maatschappijen op haar plaats; op alle moet zij het zegel drukken van haar activiteit als vrouw, of zij zal falen in haar zending, zij zal de maatschappij berooven van een goed dat zij haar verschuldigd is, van een rijkdom, die zij alleen haar kan geven.”¹⁸⁹ Of: “Wij hebben dus geenszins de bedoeling de activiteit van de vrouw te beperken tot de moederschap en tot het gezin, in den eigenlijken zin van het woord. Wij willen een moederlijke en familiale rol in den breeden zin van het woord.”¹⁹⁰

Niettemin was het positief dat de arbeidsomstandigheden van de vrouw (eindelijk) onder de aandacht werden gebracht en wanneer Baers ijverde voor betere arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden voor de ongehuwde vrouwen, hadden de werkende moeders hier onrechtstreeks uiteraard ook baat bij. Het thema arbeid bleef uiteindelijk ook nog vele jaren op de agenda staan van de KAV en is tot op de dag van vandaag een onderdeel van het werkkterrein van het huidige Femma.

Het standpunt van de KAV, en dus van Baers, evolueerde en milderde enigszins na de Tweede Wereldoorlog. In het programma van de KAV dook in 1944 immers op: “1) erkenning van het recht tot arbeid van de vrouw 2) toegang van de vrouwen tot alle vormen van vrouwenarbeid die met haar aanleg en vrouwen aard overeenstemmen en niet in strijd

¹⁸⁸ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 66.

¹⁸⁹ M. BAERS, “De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijke leven”, supra vn. 113, 66.

¹⁹⁰ M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 9.

zijn met het familiaal welzijn en 3) vrouwenloon, een levensloon – geen bijloon – en, als maatstaf: voor gelijk werk gelijk loon waar het gaat om werk dat ook door mannen verricht wordt.”¹⁹¹ De toon veranderde dus iets of wat, want van een zeer expliciet onderscheid tussen arbeid verricht door gehuwde vrouwen en arbeid verricht door alleenstaanden was minder sprake. De realiteit was nu eenmaal dat in vele gezinnen de vrouw verplicht was om buitenshuis te gaan werken om financieel rond te komen.

KAV stond toen wel nog steeds voor “maatregelen, die de praktische uitschakeling van loonarbeid van de gehuwde vrouw, en vooral van de moeder, mogelijk maken; zolang nog gehuwde vrouwen loonarbeid doen, verplichte onderbreking 6 weken na de bevalling en mogelijkheid tot onderbreking 6 weken voor de bevalling.”¹⁹² In functie van het moederschap en familiegeluk bleef het de bedoeling om de maatschappij op een zodanige wijze te kunnen organiseren dat het volstond dat enkel de man de kostwinner hoefde te zijn. In afwachting daarvan moesten wel heel wat gehuwde vrouwen aan de bak komen en dat besepte ook Maria Baers. Meer in het algemeen was er in de periode na de Tweede Wereldoorlog (1945-1954) in feite sprake van een voorzetting van het vooroorlogse beleid en werd vrouwenarbeid bijgevolg nog steeds ontmoedigd.¹⁹³

Van een zekere mildering was ook sprake in de jaren '50 wanneer Baers de “wederinschakeling” als een mogelijkheid zag.¹⁹⁴ Dit betekende concreet dat het voor moeders boven de veertig opportuun kon zijn om, na de kinderen te hebben grootgebracht, haar vroegere beroepsbedrijvigheid of een andere, na eventuele bij- of omscholing, te hervatten.¹⁹⁵ Ook dit paste in de veranderde kijk op vrouwenarbeid. De periode 1954-1961 was immers een overgangperiode waarin vrouwenarbeid net werd bevorderd in plaats van ontmoedigd.¹⁹⁶ Op die manier valt het standpunt van Maria Baers wel beter te plaatsen. Zij stond niet alleen met haar visie, maar zij was wel een vrouw, een feministe die het recht op arbeid aan andere vrouwen, in het bijzonder moeders, wou ontzeggen.

¹⁹¹ M. BAERS, *Programma van de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden*, Brussel, KAV, 1944, 11.

¹⁹² M. BAERS, *Programma van de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden*, Brussel, KAV, 1944, 11.

¹⁹³ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 125-147.

¹⁹⁴ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 341.

¹⁹⁵ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 340-341.

¹⁹⁶ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 147-160.

3.4 Tegenstanders

De opinie van Baers vandaag *aan de man* brengen, zou hoogstwaarschijnlijk niet lukken. Het lijkt me sterk dat veel vrouwen nog iets zouden voelen voor het principe van moeder aan de haard. Een recht op arbeid is ondertussen zo essentieel en een deel van de zelfontplooiing en ieders identiteit, dat velen de visie van Baers als voorbijgestreefd zouden bestempelen. Vandaag richt het debat zich veeleer op hoe men het recht op arbeid kan invullen of vorm geven om een evenwichtige balans te vinden tussen het professioneel en het privéleven. In die zin zijn er elementen uit het standpunt van Baers die toch nog passen in de discussie van vandaag. Het is net de combinatie van gezin en werk dat, voornamelijk voor vrouwen, voor extra druk zorgt. Zo blijft de grootste zorg van Baers, namelijk dat het gezin of het moederschap zou lijden onder het werk van de vrouw, toch nog enigszins overeind. Het is een niet onbelangrijke denkoefening waar onder andere Femma zich dezer dagen mee bezighoudt.

Tegenstand (zocht en) vond Maria Baers in de eerste plaats in de liberale en de socialistisch-communistische opvatting van de vrouw. Beide theorieën streefden er uiteindelijk naar om de economische zelfstandigheid van de vrouw te garanderen via eigen accenten waar Baers het niet eens mee was. Het liberaal feminisme eiste voor de vrouw de vrije beschikking over haar persoon en over haar goederen en een absolute gelijkheid van rechten met de man.¹⁹⁷ Het socialisme en communisme schaarden zich eveneens achter de gelijke rechten voor man en vrouw en eisten vanuit dit principe ook een gelijke, verplichte dienstbaarheid van man en vrouw naar de gemeenschap toe, in het bijzonder aangaande de voortbrenging van economische goederen.¹⁹⁸ Uit de toepassing van deze principes ontstond een eigen feministisch model dat, volgens Baers, “zeer logisch was opgebouwd”.¹⁹⁹ Was dit model logisch opgebouwd, waar liep het voor Baers dan verkeerd om het resoluut af te wijzen? Het was allicht de sterke focus op het individu dat niet te rijmen viel met de overtuiging van Baers. Zij zag de kracht van de samenleving eerder bij het gezin dan bij het individu.

¹⁹⁷ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 1; M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 3; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 2.

¹⁹⁸ M. BAERS, “Huishoudelijk beleid”, supra vn. 129, 1; M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 3; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 2.

¹⁹⁹ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 2.

Dat de vrouw vrij moest kunnen beschikken over haar persoon impliceerde bijvoorbeeld dat zij het huwelijk kon verbreken wanneer zij dit wenste.²⁰⁰ Het huwelijk was uiteraard één van de heilige fundamenten van het katholieke geloof en van dermate grote waarde dat het een onvoorwaardelijk engagement tussen man en vrouw betekende. Het huwelijk zonder meer kunnen beëindigen was geen optie aangezien het een gevaar betekende voor iets waar Baers veel om gaf, namelijk het moederschap en bij uitbreiding het menselijk welzijn. “De ouders aanzien wij dus als zijnde, van natuurswege, de opvoeders van hun kinderen. Aan hen, niet aan den Staat, behooren de kinderen toe; aan de ouders komt het toe ze te verzorgen en op te voeden. Daarom is de altijd verbreekbare liefdeband zoo’n gevaar voor het menschelijk welzijn; daarom beweren wij dat de eenheid en de onverbreekbaarheid van het huwelijk een eisch is van de natuurlijke zedenwet zelf.”²⁰¹ Het was dus meer dan enkel een economisch argument dat de eenheid van het huwelijk moest verdedigen. Het was namelijk een vereiste van de natuurlijke zedenwet ofwel te begrijpen als een vereiste van God.

Belangrijker was misschien wel dat economische onafhankelijkheid voor de vrouw ook betekende dat zij moest kunnen rekenen op inkomsten uit haar eigen arbeid. Haar eigen werkprestatie kon verschillende vormen aannemen, maar kreeg vooral een dubbel uitzicht: 1) werd de vrouw niet belemmerd door zwangerschap of het voeden van de kinderen, dan moest zij in eigen bezoldigd werk haar bestaan kunnen vinden en moest zij dat bestaan zo onbelemmerd mogelijk kunnen verzekeren 2) het moederschap was een staatsfunctie en zolang een vrouw werkte voor de staat door haar moederschap, had zij recht op een zogenaamd moederloon vanwege de staat.²⁰²

Zoals eerder vermeld was de visie van Baers op het vraagstuk vrouwenarbeid erg genuanceerd en in zekere zin minder vooruitstrevend aangezien Baers het ideaalbeeld van moeder aan de haard uitdroeg. Voor ongehuwde vrouwen en gehuwde vrouwen die door omstandigheden genoodzaakt waren om uit huis te werken, lagen de kaarten anders en was het wel aanvaardbaar om bezoldigd werk te verrichten, zij het met die nuance dat het werk aangepast diende te zijn aan het vrouw-zijn. De verklaring van de tegenstelling zat hem opnieuw in het moederschap en kon in principe niet scherper zijn: een recht op arbeid

²⁰⁰ M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 4; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 2.

²⁰¹ M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 7.

²⁰² M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 4-5; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 3-4.

zonder belemmering eisen voor elke vrouw tegenover het liefst van al het recht op arbeid ontzeggen aan elke gehuwde vrouw desnoods in de vorm van een wettelijk verbod. Het verbod kwam er nooit, maar het toont wel aan hoezeer Baers zich bekommerde om het moederschap en het gezin en bereid was om erg ver te gaan om het veilig te stellen en enigszins in ere te herstellen. Van hieruit kan men zich de vraag stellen of Baers iets tegen het voorgestelde moederloon kon inbrengen. Zelf had Baers vanuit de Senaat oog voor de regeling van de kinderbijslag en de gezinspremie, maar het moederloon had weliswaar een andere insteek. Het moederloon zou er zijn als tegenprestatie voor de openbare functie die het moederschap was. Baers beschouwde het moederschap niet als een job, maar wel als een zege, een godsgeschenk. In die zin zou het vreemd zijn mocht Baers een moederloon verlangen vanwege de overheid ook al zou een moederloon onrechtstreeks het kind beschermen. Het geld zou immers aan de zorg van het kind besteed kunnen worden. Wanneer Baers haar eigen visie uit de doeken deed, bleef het moederloon eigenlijk volledig buiten schot. Zij kantte zich vooral tegen het feit dat de verplichting om voor de kinderen te zorgen, niet aan de moeder kon worden opgedrongen, wat perfect kaderde in de nagestreefde zelfstandigheid van de vrouw.²⁰³ Voor Baers was het net van primair belang dat elke moeder haar verantwoordelijkheid nam en zich volledig inzette om de toekomstige generaties met veel zorg op te voeden. Vooral daar lag de vrouw haar natuurlijke opdracht, haar ware zending. Moederliefde was volgens Baers onvervangbaar. Daarom verwierp Baers ook kinderkribben als alternatief en beweerde zij zelfs dat een kind beter werd opgevoed in een slechte haard dan in een goede instelling.²⁰⁴

Het is wel duidelijk dat het liberaal en socialistisch-communistisch geïnspireerd feminisme progressiever voor de dag kwam dan de katholieke tegenhanger. Terwijl Baers nog op de rem ging staan, was er aan de overkant al vraag naar economische onafhankelijkheid van de vrouw. Voor Baers toen absoluut nog een brug te ver omdat zij natuurlijk vasthield aan de heersende katholieke idealen. Deze waren in een wereld van verandering een houvast voor Baers. Voor de ene was het wellicht eerder een belemmering, voor Baers was het een leidraad en overtuiging waar zij oprecht in geloofde.

²⁰³ M. BAERS, *Moderne beschaving*, supra vn. 112, 5; M. BAERS, *Vrouwenarbeid*, supra vn. 111, 4.

²⁰⁴ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 324.

Ook binnen de katholieke strekking zelf was er niet altijd eensgezindheid, zeker niet over het vraagstuk vrouwenarbeid. Zo nam Louise Van den Plas (1877-1967), onder andere oprichtster van Le Féminisme Chrétien de Belgique in 1902, een heel ander standpunt in dan Baers omtrent vrouwenarbeid. Louise Van den Plas eiste maatregelen om de arbeidsvoorwaarden van de vrouw, gehuwd of ongehuwd, te verbeteren en beklemtoonde steeds een direct verband tussen de zedelijke integriteit en het onbetwistbare recht op arbeid van de vrouw.²⁰⁵ Volgens Baers bracht het recht op arbeid net de zedelijke integriteit ernstig in gevaar. Een echt breekpunt voor Van den Plas kwam er toen Baers haar medewerking verleende aan het berucht wetsvoorstel uit 1932. Van den Plas distantieerde zich toen openlijk van de KAV door aan te sluiten bij het feministisch front voor de verdediging van de vrouwelijke arbeidsrechten.²⁰⁶ Het moet wel gezegd zijn dat Le Féminisme Chrétien van Van den Plas een minder lang leven beschoren was dan de KAV van Baers. In 1936 stelde Van den Plas haar opvolgsters voor, maar het werk vlotte echter niet en Le Féminisme Chrétien verdween uiteindelijk voorgoed in 1940.²⁰⁷ De belangrijkste reden daarvoor zou zijn dat Le Féminisme Chrétien het levenswerk en de levensdroom was van één enkele vrouw en nooit uitgroeide tot een hechte en breed vertakte organisatie.²⁰⁸ Daarin slaagde Baers met haar KAV dan weer wel. Zij wist doorheen de jaren een uitgebreid netwerk uit te bouwen bestaande uit vele gedreven militanten.

3.5 Vrouwenarbeid tijdens de bezetting

Zeker het vermelden waard binnen de kwestie vrouwenarbeid is het moedige lobbywerk dat Maria Baers verrichtte bij de Duitse bezetter waarvoor zij door menig auteur wordt geprezen.²⁰⁹ Philippine Vande Putte (1903-1963) en Maria Nagels (1903-1992) noemden de bescheiden Baers “de koene verdedigster van alle vrouwen en meisjes”.²¹⁰ Het was immers dankzij de tussenkomst van Baers dat de Belgische vrouwen uiteindelijk niet werden

²⁰⁵ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers: een eigen engagement in de vrouwenbeweging*, Leuven, Onderzoekscentrum Vrouw en Opvoeding, 1989, 41. (hierna: D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*).

²⁰⁶ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 363.

²⁰⁷ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 43.

²⁰⁸ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 43.

²⁰⁹ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 366; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 111; X., “Goede juffrouw Baers”, s.l.n.d., 3, onuitg.; X., “Juffrouw Baers ging heen...”, KWB, februari 1960, 90, onuitg.

²¹⁰ P. VANDE PUTTE en M. NAGELS, “Ter inleiding” in M. BAERS, *Vrouwenverzet. De vrouwen en de verplichte tewerkstelling gedurende de bezetting*, Brussel, KAV, s.d., 4.

opgeroepen om in Duitsland te gaan werken.²¹¹ Zij nam toen een dermate groot risico en zette haar eigen vrijheid op het spel. Naar het schijnt had Baers haar koffer zelfs klaar voor het geval men haar onmiddellijk zou hebben aangehouden.²¹² Over het optreden én de koffer van Baers wist Elisabeth Moelants het volgende moois te zeggen: “Het is zo typerend voor de levenshouding van Juffrouw Baers: niets uit de weg gaan in dienst van de mensen, ook als er uitzonderlijke moed voor gevraagd werd, opnemen wat God op de drempel plaatst. En wat komt dat legendarische valiesje erbij doen? Het is als het symbool van het realisme dat heel haar gedraging kenmerkte en dat voor een groot deel ook het succes van haar werk uitmaakte en grondde in de evenwichtigheid van haar persoon.”²¹³

Baers maakte zich tijdens de bezettingsperiode bovendien in het algemeen verdienstelijk door in het kantoor gelegen in de Poststraat de Dienst voor Gezinnen door Oorlog Gesteiterd op te richten (eind mei 1940) en er het middelpunt van alle hulp te zijn.²¹⁴ Via dit initiatief trachtte Baers aan gezinnen de nodige huisraad, kleding en andere uitrustingsgoederen te bezorgen en maakte daarbij geen onderscheid naar religieuze overtuiging of sociaal milieu.²¹⁵

Het was de Conseil National des Femmes Belges die Maria Baers vroeg om op een voordrachtavond te spreken over de verplichte arbeid van de vrouw tijdens de bezetting. Op initiatief van de KAV werd haar voordracht vertaald en gepubliceerd zodat deze zwarte pagina uit de geschiedenis niet vergeten zou worden.²¹⁶ In deze voordracht beschreef Baers hoe zij en haar beweging bij mondjesmaat de stopzetting van het wegvoeren van vrouwen en meisjes naar Duitsland konden bekomen. Wat volgt is een korte schets van de voordracht die Baers gaf.

Vanuit Berlijn werden speciale agenten naar België gezonden om er willekeurig mannen en vrouwen, ongeacht leeftijd en persoonlijke geschiktheid, aan te wijzen voor deportatie.²¹⁷

²¹¹ M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 111; P. PASTURE, *Kerk, politiek en sociale actie: de unieke positie van de christelijke arbeidersbeweging in België 1944-1973*, Leuven, Garant, 1992, 45.

²¹² M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 111.

²¹³ E. MOELANTS, “In memoriam Juffrouw Baers”, s.l., januari 1960, 3, onuitg.

²¹⁴ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 366; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 110-111.

²¹⁵ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 366.

²¹⁶ M. BAERS, *Vrouwenverzet. De vrouwen en de verplichte tewerkstelling gedurende de bezetting*, Brussel, KAV, s.d., 16 p. (hierna: M. BAERS, *Vrouwenverzet*).

²¹⁷ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 7-8.

Terwijl de pogingen van koning Leopold III, kardinaal van Roey, het Hof van Cassatie en de secretarissen-generaal om het machtsmisbruik van de deportatie aan te klagen, helaas vruchteloos bleven, klonk de noodkreet en de wanhoop van de moeders steeds luider.²¹⁸ “De moeders wendden zich tot ons. Zij kenden ons. Sedert dertig jaar stonden wij naast haar in de actie en in den strijd. In 1940 waren wij aan de zijde van de geteisterde gezinnen om hulp te bieden. In dezen nieuwen nood richtten zij hun blik tot haar in wie zij zusters en gezellinnen hadden leeren zien.”²¹⁹ En zo geschiedde. In Maria Baers vond men een moedige bondgenoot die het aandurfde om de bevelen van de Duitse bezetter in vraag te stellen en te bekampen.

In een eerste fase kon Baers een mildering bekomen voor alle weggevoerde vrouwen en meisjes die familiale redenen konden aanvoeren en kon zij de tijd tussen de opeising en het daadwerkelijk vertrek rekken tot 8 dagen i.p.v. onmiddellijk.²²⁰ Vervolgens drong Baers aan op een minimumleeftijd en verkreeg deze ook: de minimumleeftijd van vrouwen werd teruggebracht op 24 jaar.²²¹ In de praktijk nam de Duitse bezetter het echter niet zo nauw met de beloofde maatregelen, maar Baers bezweek in geen geval onder de druk en bleef, samen met de bevoegde overheden, stappen ondernemen. Uiteindelijk haalde zij haar slag thuis en stopte de Duitse bezetter het wegvoeren van vrouwen en meisjes naar Duitsland, met uitzondering van serveuses en dienstmeisjes.²²²

Intussen bleef de verplichte arbeid in België, vooral in de munitiefabrieken, de harde waarheid.²²³ Opnieuw sprongen Baers en haar diensten in de bres, zij het ditmaal op een eerder slinkse wijze. De ervaring leerde Baers en haar diensten namelijk welke redenen konden aangevoerd worden om een vrijstelling van verplichte arbeid te bekomen.²²⁴ Zij brachten al deze redenen samen in een nota en verspreidden deze vervolgens in alle mogelijke vormen onder de bevolking.²²⁵ Het duurde niet lang of de Duitsers kregen weet van deze activiteiten. “De eene Stelle na de andere ontdekt ons bestaan, protesteert tegen ons al te vrijmoedige actie. Het verspreiden van onze omzendbrieven wordt verboden. Een

²¹⁸ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 9.

²¹⁹ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 9.

²²⁰ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 10.

²²¹ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 10.

²²² M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 11.

²²³ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 12.

²²⁴ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 13.

²²⁵ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 13.

verbod in den wind, natuurlijk, en telkens nieuwe maatregelen door de Duitschers worden uitgevaardigd om de opeiseling te bespoedigen en te verruimen, gaan onze aanwijzingen over het geheele land om onze medewerkers te leren hoe zij de arbeiders, ambachtslieden, studenten en bedienden aan de opeiseling kunnen helpen onttrekken.”²²⁶

Wat Maria Baers deed ten gunste van de vrouwen en meisjes kan men zonder meer groots noemen, zeker in het licht van de omstandigheden en bovendien omdat Baers zelf over haar tussenkomst ten allen tijde zeer bescheiden bleef. Verwachtte zij van ieder ander naastenliefde en solidariteit, dan gaf zij eens te meer het goede voorbeeld. Het lag in de natuur van Baers om actie te ondernemen en zichzelf ten dienste te stellen van haar medemens, ook in een tijd van onrust en oorlog. Het is misschien het beste bewijs van hoe oprecht Baers in de bres sprong om anderen te helpen en zelf gestalte te geven aan naastenliefde. Maakten de acties van Baers haar niet erg geliefd bij de Duitse bezetter, dan kon men het tegenovergesteld effect verwachten in Vlaanderen. Elisabeth Moelants vond er een verklaring in voor het stijgend aantal leden na de oorlog: “Direct na de oorlog kende de Vrouwengilde een enorme toename van leden. Kwam dit niet voor een groot deel door Juffrouw Baers’ moedige daad haar eigen vrijheid op het spel te zetten om van de Duitse overheid af te dwingen dat Belgische meisjes en vrouwen niet zouden opgeroepen worden voor werk in Duitsland?”²²⁷ Het stijgend aantal leden na de Tweede Wereldoorlog was een vaststaand feit, maar was hoogstwaarschijnlijk niet enkel te wijten aan het optreden van Baers. De KAV wijzigde in die jaren ook lichtjes van strategie. Vrouwenarbeid bleef vanzelfsprekend de hoofdmoot, maar zij combineerden of breidden het vraagstuk uit naar het gezinsleven.²²⁸ Op die manier kwam hun boodschap wellicht bij (nog) meer vrouwen binnen dan wanneer de focus exclusief op vrouwenarbeid lag. Het effect van perceptie mag men dan ook nooit onderschatten.

²²⁶ M. BAERS, *Vrouwenverzet*, supra vn. 216, 15.

²²⁷ E. MOELANTS, “Juffrouw Baers”, s.l., januari 1960, 4, onuitg.

²²⁸ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 48.

Deel III: Het politiek parcours van Maria Baers

Hoofdstuk 1: Inleiding

Wat een politiek toneel! Gelet op peilingen en rondvragen waarmee diverse media wel eens uitpakken, zou dit een gedachte zijn die bij de gemiddelde Belg vroeg of laat de kop opsteekt. Het geloof in de politiek raakt bij de burger nu eenmaal soms zoek. Terecht of onterecht? Dat is uiteraard de ultieme vraag, maar intussen ventileren we allemaal graag, al dan niet op gepaste wijze, onze mening over onze verkozen “helden” in de Wetstraat en domineert politiek nieuws maar al te vaak de voorpagina’s.

Over de zin en onzin van politiek lijkt men eindeloos te kunnen discussiëren, maar niemand kan er om heen dat politiek in essentie een mooi gegeven blijft. Al ettelijke jaren brengt het op verschillende niveaus zij bij elkaar wiens wil om gehoord te worden net iets verder reikt dan gemiddeld. Het is de tool bij uitstek voor zij die hun ideeën en idealen op grote schaal verwezenlijkt wensen te zien, voor zij die vanuit enig idealisme stappen vooruit wensen te zetten. Zo groeide ook bij Maria Baers, en meer in het algemeen bij de gehele katholieke vrouwenbeweging, gaandeweg het besef dat politiek haast een noodzakelijk kwaad was om voor een ommekeer te zorgen, terwijl de vrouwenbeweging zich toch lange tijd afzijdig hield t.o.v. het politieke gebeuren. Welke waren de voornaamste ideeën die de vrouwenbeweging van koers deden veranderen en kwam dit tot uiting in Baers’ politiek doen en laten?

De politieke activiteiten van Maria Baers uit haar goedgevulde professionele carrière lichten en onderzoeken, lijkt meer dan gerechtvaardigd. Het gevaar schuilt vaak in het overschatten van iets, men mag politiek zeker niet onderschatten. Het duurt dan veelal, om diverse redenen, erg lang om vanuit een politiek zitje iets te verwezenlijken, in de beperking toont zich nu eenmaal de meester. Een politieke meester onderhandelt en bemiddelt tegelijkertijd, luistert en spreekt ten gepaste tijde, is geduldig en wordt gedreven door ongeduld en verliest vooral zijn of haar doel niet uit het oog. Dan weet politiek te beroeren en dan kan politiek het verschil maken, want meer nog dan beroeren wil de publieke opinie het verschil merken in de praktijk. Was Maria Baers zo’n politieke meester en wist zij het verschil te maken?

Maria Baers werd in 1936 de eerste katholieke vrouw in de Belgische Senaat en bleef er tot 1954 post houden. Daarmee was het verhaal van “de eerste” te zijn nog lang niet af. Zij was de eerste vrouwelijke secretaresse van de Senaat (1945-1954), de eerste vrouwelijke voorzitter van een parlementaire commissie (Volksgezondheid, 1945) en de eerste vrouwelijke voorzitter van de economische en sociale sectie van de Hoge Raad voor het Gezin. Baers viel bovendien ook de eer te beurt de eerste vrouwelijke regeringsafgevaardigde op de Internationale Arbeidsconferentie te Genève te zijn.

Hoofdstuk 2: Van vrouwen vs. politiek naar vrouwen én politiek

Het hoeft helemaal geen lang betoog dat het verhaal van de rechten van de vrouw een zeer moeizaam verloop kende en een verhaal van vallen en opstaan was. Men vertrok in se uit een niemandsland, maar keer op keer waren er vrouwen die het voortouw namen en mee ten strijde trokken op zoek naar gelijke rechten. Van politieke participatie door vrouwen was dan ook lang geen sprake.

Start men bij Napoleon, dan valt meteen op dat Napoleon en de vrouwen geen winnende combinatie was. Het is algemeen bekend dat de Napoleontische periode ronduit nefast was voor de vrouw. De enkele burgerlijke vrijheden die de vrouwen voorheen tijdens de revolutie bekwamen, verdwenen als sneeuw voor de zon onder het bewind van Napoleon.²²⁹ Napoleon was een man die er enkele absurde ideeën over vrouwen op nahield en in zijn Code Napoleon bijvoorbeeld de vrouw gelijkstelde aan een minderjarige en haar tevens handelingsonbekwaam verklaarde.²³⁰ Helaas vonden dergelijke bepalingen ook hun weg naar de Belgische wetgeving doordat een groot deel van de artikelen van de Code Napoleon eenvoudigweg werden overgenomen.²³¹ Een minder fraaie erfenis van de Napoleontische periode.

Schuift men verder op in de Belgische geschiedenis, dan treft men het verhaal van Marie Popelin (1846-1913) aan. Marie Popelin was in België de eerste vrouwelijke doctor in de rechten, maar werd in 1888 toch de toegang geweigerd tot de balie.²³² Niet geheel

²²⁹ D. DE WEERDT, *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*, Gent, Masereelfonds, 1980, 18. (hierna: D. DE WEERDT, *En de vrouwen?*).

²³⁰ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?*, supra vn. 229, 18-19.

²³¹ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?*, supra vn. 229, 19.

²³² D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis van Napoleon tot vandaag: een verhaal van voortdurende vooruitgang?” in L. STEVENS en E. BREMS, *Recht en gender in België*, Brugge, die Keure, 2011, 37. (hierna: D.

onverwacht ving Popelin zowel bij het hof van beroep te Brussel (12 december 1888) als bij het Hof van Cassatie (11 november 1889) bot. Beide rechtsinstanties waren namelijk van oordeel dat het beroep van advocaat een bij uitstek mannelijk ambt was.²³³ Dit paste nu eenmaal volledig in de op dat moment heersende ideaal van de moeder-gehuwde vrouw die thuis aan de haard bleef om er voor de kinderen te zorgen.²³⁴ Een ideaal waaraan de gediplomeerde Popelin niet beantwoordde. Toch was het verhaal van Popelin zeker geen maat voor niets. De nederlaag van Popelin zorgde namelijk voor het ontstaan van de feministische beweging in België.²³⁵ Zij was in 1892 medeoprichtster van *La Ligue Belge du Droit des Femmes*. Geschokt en tegelijkertijd gesterkt door haar eigen discriminerende ervaring, zette zij mee haar schouders onder deze feministische vereniging die de verdediging van de rechten en de bescherming van de belangen van de vrouw op zich nam.²³⁶ De actiemiddelen van de Ligue waren voordrachten, rondreizende cursussen over de rechten van de vrouw en de uitgave van een driemaandelijks blad.²³⁷ Het zijn de ingrediënten waarmee Maria Baers later zelf aan de slag ging in haar eigen katholieke vrouwenbeweging.

De eerste verschuivingen op politiek gebied manifesteerden zich pas na de Eerste Wereldoorlog. In deze periode verkregen vrouwen een eerste, weliswaar beperkte toegang tot de politiek.²³⁸ Tijdens de helse oorlogsjaren zelf concentreerden vrouwen zich voornamelijk op klassieke vrouwelijke taken zoals voeden, verzorgen en beschermen.²³⁹ Deze zorgzame inspanningen werden achteraf klaarblijkelijk minder gewaardeerd dan de inspanningen geleverd door de mannen zo bleek. In 1919 voerde men namelijk het algemeen enkelvoudig mannenkiesrecht vanaf 21 jaar in, met als voornaamste beweegreden dat de mannelijke bevolking gelijkmatig in het oorlogsleed had gedeeld.²⁴⁰ Diezelfde wet van 9 mei 1919 kende slechts aan een zeer beperkte groep van vrouwen een stemrecht toe:

HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”); L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 31.

²³³ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?*, supra vn. 229, 71.

²³⁴ D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”, supra vn. 232, 37.

²³⁵ D. DE WEERDT, *En de vrouwen?*, supra vn. 229, 72; D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”, supra vn. 232, 37.

²³⁶ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 9.

²³⁷ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 9.

²³⁸ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

²³⁹ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

²⁴⁰ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 33; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

enkel vrouwen die door deelname aan het verzet door de bezetter gevangen waren gezet en weduwen of alleenstaande moeders van gesneuvelde soldaten verkregen een uitdovend stemrecht.²⁴¹ Een grote meerderheid vrouwen bleef op politiek vlak in de kou staan. Nochtans begon de Belgische feministische beweging vanaf de wapenstilstand in 1918 met vernieuwde krachten en met aandrang het vrouwenkiesrecht te eisen.²⁴² Of het in België uiteindelijk de kracht van het feminisme was dat een verandering veroorzaakte, wordt betwijfeld. Er wordt eerder gewezen op de moeizame onderhandelingen en spanningen tussen de drie traditionele partijen.²⁴³ Het vrouwenstemrecht zorgde namelijk voor verdeeldheid: katholieken versus liberalen en socialisten. Terwijl de katholieken na de oorlog nogmaals het vrouwenstemrecht naar voren schoven, schaarden de socialisten zich achter een zuiver algemeen mannenstemrecht.²⁴⁴ Vanwaar deze felle tegenstand? Socialisten en liberalen vreesden dat toegeven aan het vrouwenstemrecht net de kerkelijke macht zou versterken.²⁴⁵

Een eerste bescheiden succes boeken de katholieken met de wet van 15 april 1920. Deze wet verleende vrouwen toegang tot de gemeentepolitiek, toen voorgesteld als een onmisbare politieke leerschool.²⁴⁶ Het gemeentelijk niveau werd m.a.w. toch wel enigszins minachtend voorgesteld als het ideale oefenterrein voor vrouwen. Finaal verkregen vrouwen in 1921 ook het andere facet van politiek bestaan, namelijk het recht om verkozen te worden en dit zowel op gemeentelijk, provinciaal als federaal niveau.²⁴⁷ Een grote euforie was toen echter nog niet gepast aangezien er een keerzijde was aan deze schijnbare vooruitgang.²⁴⁸ Hadden deze toegenomen politieke rechten immers ook geleid tot een groter politiek bewustzijn bij de vrouwen? Het antwoord was negatief.²⁴⁹ Het was erg opvallend dat de vrouwelijke kiezers haast uitsluitend stemden voor mannen en bijgevolg geen grote verschuivingen veroorzaakten, laat staan de weg van vervrouwelijking in de

²⁴¹ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

²⁴² L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

²⁴³ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

²⁴⁴ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 35.

²⁴⁵ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 33.

²⁴⁶ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 36.

²⁴⁷ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 36.

²⁴⁸ D. HEIRBAUT, "De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis", supra vn. 232, 42.

²⁴⁹ D. HEIRBAUT, "De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis", supra vn. 232, 42.

politiek definitief insloegen.²⁵⁰ Bovendien bleven een aantal fundamentele discriminaties onverminderd verder bestaan, zodat het recht op zich niet meer was dan een samenraapsel van inconsequenties.²⁵¹ Men kan hierbij denken aan de vrouw die wel in het parlement kon zetelen, maar niet voor zichzelf kon stemmen.²⁵² Eén ding was zeker: de weg naar politieke gelijkheid was nog lang.

Na het einde van de Tweede Wereldoorlog en de aanwezige euforie, geloofde men meer dan ooit te voren in de kracht en de zuiverheid van de democratie. Wederom kwam de discussie omtrent het vrouwenstemrecht op gang, dit maal met meer succes. De Belgische vrouwen verkregen uiteindelijk effectief stemrecht voor de wetgevende verkiezingen bij de wet van 27 maart 1948 en konden een jaar later reeds gebruik maken van hun stemrecht bij de verkiezingen van 26 juni 1949.²⁵³ In de aanloop naar deze verkiezingen wierp elke politieke partij zich uiteraard op als de beste verdediger van de vrouwenzaak en voegde men graag een “vrouwelijk” luik toe aan het verkiezingsprogramma.²⁵⁴ In katholieke kring werd de nadruk gelegd op de eigen zending van vrouwen en het belang van het gezin.²⁵⁵ Zo bleef de eigen zending van de vrouw en het belang van het gezin ook in de tweede helft van de twintigste eeuw van primair belang voor de katholieken en een argument in het debat omtrent vrouwenarbeid.

Hoofdstuk 3: De techniek van coöptatie

Maria Baers was in de periode van 1936 tot 1954 lid van de Belgische Senaat, meer precies was zij gecoöpteerd lid. Dit betekende zoveel als dat zij niet voor het kiezerspubliek verscheen, maar naar voor werd geschoven als vertegenwoordiger door haar eigen katholieke partij. Hetzelfde gebeurde in 1954 met de Limburgse Jeanne Driessen (1892-1997) die toen door de CVP de voorkeur kreeg op Baers.²⁵⁶

²⁵⁰ D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”, supra vn. 232, 42; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 36-38.

²⁵¹ D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”, supra vn. 232, 42.

²⁵² D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”, supra vn. 232, 42.

²⁵³ D. HEIRBAUT, “De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis”, supra vn. 232, 44; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 40.

²⁵⁴ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 40.

²⁵⁵ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 40.

²⁵⁶ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 113.

Het was de grondwetsherziening van 1921 die de samenstelling van de Senaat destijds grondig wijzigde. Aan de rechtstreeks verkozen senatoren, de provinciale senatoren en de senatoren van rechtswege voegde men toen een vierde categorie toe: de gecoöpteerde senatoren.²⁵⁷ De gecoöpteerde senatoren moesten aan geen enkele specifieke verkiesbaarheidsvoorwaarde voldoen en werden gekozen door de rechtsreeks verkozen en de provinciale senatoren, waarvan de mandaten intussen waren gevalideerd.²⁵⁸

De techniek van coöptatie diende, althans in theorie, een nobel doel. De coöptatie moest er namelijk voor zorgen dat men technici en deskundigen binnenbracht in de Senaat.²⁵⁹ Of de bedoeling van de grondwetgever werd gerespecteerd en de coöptatie effectief uitgroeide tot een techniek om, los van politieke overwegingen, deskundigen binnen de Senaat te loodsen, is maar zeer de vraag.²⁶⁰ Meermaals leverde men felle kritiek op de coöptatie, die weinig meer zou zijn geweest dan een vangnet voor electoraal gestrande politici.²⁶¹ Het mandaat van gecoöpteerd senator als het ware ter compensatie van een mislukte kiescampagne, lag uiteraard ver weg van het doel van de grondwetgever. Bij Van Molle en Gubin luidt de kritiek zelfs nog net iets scherper. Volgens hen droeg de coöptatie in zekere zin bij “tot de ondemocratische inteelt van leidende figuren uit de partijoligarchie”, aangezien de coöptatie in de eerste plaats werd gebruikt om een aantal prominente figuren uit de partijen in het parlement te brengen, zonder dat zij ooit voor de kiezers moesten verschijnen.²⁶² In dergelijk geval opnieuw een verkeerd gebruik of misbruik van de coöptatie.

Volledigheidshalve kan men hier aan toevoegen dat de coöptatie aanvankelijk ook het ideale instrument was om enkele vrouwen in de Senaat te brengen. En zo geschiedde: men maakte in 1921 de weg vrij voor Marie Spaak-Janson (1873-1960) van de Belgische Werkliedenpartij (BWP), in 1936 voor de katholieke Maria Baers en Odile Maréchal-Van den Berghe (1881-1956) van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV), en in 1946 voor de liberale Georgette

²⁵⁷ E. GERARD, “De Senaat 1918-1970” in V. LAUREYS, M. VAN DEN WIJNGAERT, L. FRANÇOIS, E. GERARD, J.-P. NANDRIN en J. STENGERS, *De geschiedenis van de Belgische Senaat 1831-1995*, Tielt, Lannoo, 1999, 142. (hierna: E. GERARD, “De Senaat”).

²⁵⁸ E. GERARD, “De Senaat”, supra vn. 257, 147.

²⁵⁹ E. GERARD, “De Senaat”, supra vn. 257, 148.

²⁶⁰ E. GERARD, “De Senaat”, supra vn. 257, 148.

²⁶¹ E. GERARD, “De Senaat”, supra vn. 257, 148.

²⁶² L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 73.

Ciselet (1900-1983).²⁶³ Het werd vooral beschouwd als een vriendelijk gebaar ten aanzien van vrouwen die respect afdwongen.²⁶⁴ Wat dat betreft, hoorde Baers zeker en vast in het rijtje thuis. In 1936 kon de dan 53-jarige Baers een resem aan activiteiten en initiatieven voorleggen en was zij lang geen onbekende meer, iets wat ook de top van de katholieke partij ongetwijfeld niet was ontgaan. Uiteindelijk is het wel zo dat de coöptatie slechts een beperkte aanwezigheid van vrouwen in de Senaat kon verwezenlijken: tussen 1921 en 1940 zetelden in totaal amper zes vrouwen, drie in de Kamer (twee socialisten en een communiste) en drie in de Senaat (een socialiste, een katholieke en een Vlaams-nationalistische).²⁶⁵ De keerzijde van de medaille was volgens Van Molle en Gubin dat het deze vrouwen ontbrak aan een talrijke electorale achterban met als gevolg dat het voor hen moeilijker was om zich politiek hard op te stellen.²⁶⁶ Het ontbrak deze vrouwen dan wel aan een kiezerspubliek, zij genoten des te meer veel respect binnen hun eigen rangen. Respect dat soms echter buiten de partij ver zoek bleek te zijn, waarover verder meer. Bovendien valt het in het geval van Baers sterk te betwijfelen of zij het ontbreken van een kiezerspubliek als een rem aanvoelde om er politiek vol voor te gaan. Het feit dat zij mee aan het hoofd stond van een grote vrouwenbeweging in volle opmars compenseerde dit gebrek ongetwijfeld.

De techniek van coöptatie mag dan wel gehegeld worden door enkele critici, het was toen wel een manier om voor een minimale aanwezigheid van vrouwen in de Senaat te zorgen. Misschien weinig democratisch, maar op dat moment wel verdiend door de uitverkoren vrouwen. Gelukkig liggen anno 2016 de kaarten net iets anders en zijn vrouwen niet langer afhankelijk van een welwillend gebaar, maar kunnen zij op eigen kracht een zitje in het parlement veroveren. Sinds de verkiezingen van 25 mei 2014 telt onze Senaat 60 leden, allen niet rechtsreeks verkozen.²⁶⁷ Deze 60 leden bestaan uit 50 senatoren afkomstig uit de parlementen van de deelstaten (gemeenschappen en gewesten) en 10 gecoöpteerde senatoren (6 Nederlandstalige en 4 Franstalige) aangeduid op basis van de verkiezingsresultaten voor de Kamer. Het aantal vrouwelijke senatoren ligt vandaag

²⁶³ E. GERARD, "De Senaat", supra vn. 257, 150; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 36.

²⁶⁴ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 36.

²⁶⁵ E. GERARD, "De Senaat", supra vn. 257, 162; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 67.

²⁶⁶ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 327-328.

²⁶⁷ www.senate.be.

ongeveer op de helft: 28 van de 60 senatoren zijn een vrouw, inclusief de voorzitter Christine Delfraigne (MR). Veel meer dan vroeger bestaat de Senaat vandaag dus uit een (quasi) gelijke mix van mannen en vrouwen.

Hoofdstuk 4: De intrede van Maria Baers in de Senaat

Maria Baers die zich politiek zou engageren was enerzijds weinig verrassend en anderzijds toch niet zo evident als het vandaag zou zijn. Het was weinig verrassend omdat het toch wel in het verlengde lag van wat Baers reeds deed. Baers was zodanig maatschappelijk geëngageerd dat een stap richting politiek in zekere zin slechts een kleine stap was, zij het niet dat men amper vrouwen aantrof in de politieke wereld. In dat opzicht was de stap richting politiek wel degelijk een zeer grote stap. Als er dan toch één katholieke vrouw moest doordringen tot het mannenbastion dat de Senaat toen was, dan moest het wel Maria Baers zijn.

Maria Baers bestempelde haar intrede in de politiek zelf steeds als “zeer onverwachts”.²⁶⁸ Dit heeft te maken met de wijziging van koers die de katholieke vrouwenbeweging voerde wat betreft politiek.²⁶⁹ “Wij hadden trouwens nog niet geprobeerd onze opvattingen rechtstreeks in het Parlement te vertolken. Wij meenden dat de actie eerst diende opgevoerd op sociaal gebied vooraleer de politiek benaderd kon worden.”²⁷⁰ Baers voegde hier in het interview met Tindemans fijntjes aan toe dat dit “in tegenstelling tot de socialisten” was, “die alles zagen in functie van de politieke partij”, terwijl voor de katholieke vrouwenbeweging “sociale actie een doel op zichzelf was”.²⁷¹ Een sneer naar haar socialistische collega’s? Een andere verklaring voor de afzijdigheid zou te maken hebben met het feit dat de socialistische partij zieltjes trachtte te winnen bij de arbeiders tot wiens vrouwen de katholieke vrouwenbeweging zich in het begin hoofdzakelijk richtte.²⁷² Zo zou zich meteen een gespannen tweestrijd opdringen.

Uiteindelijk kreeg de katholieke vrouwenbeweging wel degelijk oog voor het politieke luik. “Op een bepaald ogenblik evenwel kwamen we tot de overtuiging dat we onze idealen door

²⁶⁸ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

²⁶⁹ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 363.

²⁷⁰ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

²⁷¹ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

²⁷² G. THIELEMANS-DE BACKER, *Maria Baers, haar leven en werk*, supra vn. 2, 9.

een directe wetgevende actie doelmatiger konden dienen. We voerden een campagne om een onzer flinke medewerksters voor de Senaat te laten coöpteren. Vierentwintig uur voor de beslissing zou vallen, bleek dat alleen op mijn naam eensgezindheid kon bereikt en ons opzet verwezenlijkt worden. Ik was wel enigszins verrast een etmaal later *senator* te zijn.”²⁷³ Gelet op de stijl en bescheidenheid van Baers, was zij meer dan waarschijnlijk oprecht verrast door haar aanstelling als senator, hoewel het voor vele andere zo klaar als een klontje was. Zo startte alleszins in 1936 het verhaal van Maria Baers als eerste katholieke vrouw in de Belgische Senaat. Het verhaal van Baers in de Senaat had bovendien enkele jaren eerder reeds kunnen aanvangen. Het was namelijk bij de parlementsverkiezingen van 1932 dat het dagelijks bestuur van de KAV er voor het eerst aan dacht om een eigen lid naar voren te schuiven om als senator te laten coöpteren en ook toen werd unanimitieit bereikt over de naam van Baers, maar zij werd toen echter (nog) niet verkozen.²⁷⁴

Verrast of niet door het senatorschap, Maria Baers kon wel terugvallen op enige, indirecte politieke vorming, zij het door mannen. “Was mijn intrede in de politiek een verrassing, helemaal onvoorbereid verscheen ik toch niet in de arena. Sinds 1921 had ik als ondervoorzitster van het ACW tal van vergaderingen bijgewoond met politici zoals Van Overberghe, P. Tschoffen, Prosper Poulet (wat een man!) en Edmond Rubbens. Die opleiding werd ten slotte nog oorzaak van mijn grootste ontgoocheling: ik was politiek gevormd – als ik me zo mag uitdrukken – *in de schaduw* van mannen van betekenis in wier politieke leven een klare, rechte lijn stak; wanneer ik nu in de Senaat ontdekte dat niet alle leden van de Vergadering even hooggezind waren, dat er integendeel heel wat *kleine mensjes* rondliepen, kon ik mijn ogen niet geloven.”²⁷⁵

Het was misschien tegen beter weten in dat Baers dacht of hoopte dat de aanwezigheid van een vrouw de heren in de Senaat niet zou storen. De Senaat was in 1936 hoegenaamd niet een voorbeeld van gendergelijkheid en de mannelijke geesten waren duidelijk nog niet gerijpt. “Mijn aanwezigheid scheen zelfs enkele anti-feministische heren te storen. Ik moest het bestaan dat één hunner voor mijn zetel kwam postvatten om mij koudweg te verklaren: “Gij neemt hier een veel te grote plaats in!”. Een ander lid, dat nochtans een oprechte vriend van onze vrouwenorganisatie scheen te zijn, gaf me als *goede raad* mij (uitsluitend) met mijn

²⁷³ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

²⁷⁴ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 363.

²⁷⁵ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

oeuvres bezig te houden.”²⁷⁶ Deze niet mis te verstane boodschappen brachten Baers echter niet van haar stuk. “Ik dacht daar natuurlijk het mijne over en bepaalde onmiddellijk mijn houding: “Ik ben hier als vrouwelijke senator en zal als dusdanig mijn verantwoordelijkheid ten volle opnemen. Als vrouw zal ik trachten, met mijn eigen visie op de zaken, mijn gedachten kenbaar te maken over alle vraagstukken die de aandacht der vrouwen opeisen.””²⁷⁷ Zo bleef Maria Baers ook als politica van meet af aan trouw aan haar roeping, namelijk het behartigen van de belangen van de vrouw.

Een intrede langs de grote poort in het mannenbastion dat *de Senaat* heette, kon men in 1936 misschien nog niet verwachten, maar het blijft toch frappant en moeilijk te begrijpen dat men slechts enkele generaties geleden met minachting keek naar een vrouwelijke senator en haar rol zo klein mogelijk trachtte te houden. Baers gaf evenwel haar mannelijke collega's op gepaste wijze lik op stuk. Zij ging uit van haar eigen kracht, presteerde en bekwam tastbare resultaten. Dat was toen een veel sterker wapen om de conservatieve mentaliteit van de mannen te doorbreken dan te strooien met grote woorden, want niemand kon uiteindelijk om de politieke inspanningen van Baers heen.

Hoofdstuk 5: De parlementaire werkzaamheden van Maria Baers

5.1 Overzicht

Maria Baers liet volgende werkzaamheden optekenen tijdens haar parlementaire zittingsjaren:

- **1936-1937**
 - *Verslag over de ontvankelijkheid*: Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn.
 - *Verslag*: Wetsontwerp tot uitbreiding van de kindertoeslagen aan de werkgevers en aan de buiten dienstverband staande arbeiders.
 - *Wetsvoorstel* tot tijdelijke beperking van het aantal tapperijen van gegiste dranken en slijterijen van sterke dranken.

²⁷⁶ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

²⁷⁷ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 3.

- **1939**
 - *Verslag over de ontvankelijkheid:* Wetsvoorstel betreffende de verhooging van de pensioenen der loontrekkenden onderworpen aan de wet van 15 december 1937 en de verzekering van een pensioen aan hun echtgenooten.
 - *Verslag:* Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemeening der gezinsvergoedingen ten gunste van de loontrekkende arbeiders, alsook van het Wetboek op de successierechten.
 - *Wetsvoorstel* tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden.
- **1939-1940/1944**
 - *Wetsvoorstel* tot bescherming van den titel van maatschappelijk assistent.
- **1946**
 - *Verslag:* Wetsontwerp tot bescherming van den titel van verpleger en verpleegster.
 - *Wetsvoorstel* tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden.
 - *Wetsvoorstel* tot wijziging van artikelen 40 en 42 van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemeening der kindertoeslagen voor loonarbeiders, alsmede tot toekenning van een buitengewonen kindertoeslag voor het laatste kwartaal 1946.
- **1947-1948**
 - *Verslag:* Ontwerp van wet tot wijziging van artikel 5 der wetten betreffende de vrouwen- en kinderarbeid, samengeordend bij koninklijk besluit van 28 februari 1919 en gewijzigd en aangevuld bij de wetten van 14 juni 1921 en 7 april 1936.
 - *Amendement voorgesteld:* Wetsontwerp houdende wijziging in de wet van 15 mei 1912 op de Kinderbescherming.
 - *Amendementen voorgesteld:* Wetsvoorstel en wetsontwerp betreffende het contract van dienstverhuring voor handenarbeid van de huisbedienden en de reglementering van hun arbeid.
- **1948-1949**
 - *Wetsvoorstel* tot verhoging van het bedrag der kinderbijslagen bepaald bij de wet van 4 augustus 1930, geordend, gewijzigd en aangevuld bij de latere besluiten.
- **1950**
 - *Wetsvoorstel* betreffende de financiële deelneming van de Staat inzake watervoorziening.

- **1950-1951**

- *Verslag:* Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne.
- *Verslag:* Wetsontwerp tot wijziging van de artikelen 25 en 91 van de wetten betreffende de verzekering tegen de geldelijke gevolgen van ouderdom en vroegtijdige dood, zoals geordend bij het besluit van de Regent van 12 september 1946 en gewijzigd bij de besluitwetten van 8 januari en 25 februari 1947 en bij de wetten van 1 juli 1948 en 30 december 1950.

- **1951-1952**

- *Amendement op de tekst voorgedragen door de commissie:* Wetsontwerp tot regeling van het normaalonderwijs.
- *Subamendementen:* Wetsvoorstel tot vervanging van de wet van 1 september 1920, waarbij aan minderjarigen beneden zestien jaar toegang tot de bioscoopzalen wordt ontzegd.

- **1952-1953**

- *Amendementen:* Wetsvoorstel tot vervanging van de wet van 1 september 1920, waarbij aan minderjarigen beneden zestien jaar toegang tot de bioscoopzalen wordt ontzegd.

- **1953-1954**

- *Amendementen:* Wetsontwerp betreffende de arbeiderspensioenen.

Een eerste oppervlakkige vaststelling, zonder het parlementair werk van Baers inhoudelijk te bekijken, is dat Baers doorheen al haar parlementaire zittingsjaren vrij constant presteerde. Dit lijkt misschien evident, maar was het vast niet. Baers combineerde immers het senatorschap met andere (politieke) functies en bleef ondertussen ook erg aanwezig en actief in het maatschappelijk leven dat door haar toedoen mee vorm kreeg. Er bestond weliswaar een link tussen haar politiek en maatschappelijk werk, toch bleef het ongetwijfeld een moeilijke oefening om een evenwicht te vinden tussen beide en zo te vermijden dat één van beide domeinen verwaarloosd zou worden. Niettemin slaagde Baers er telkenmale in om de taken die zij op zich nam met veel zorg en zin voor verantwoordelijkheid tot een goed einde te brengen. Zij engageerde zich dan ook niet zomaar voor het maatschappelijk dienstbetoon en aanvaardde in 1936 zeker niet zomaar het senatorschap. Het was zonder

meer een roeping van Baers om zich ten dienste te stellen van anderen, van de maatschappij in het algemeen. Maria Baers was niet het type vrouw dat aan de zijlijn zou blijven toekijken, ook al vergde dit een extra inspanning. De Riemaecker-Legot zei daarover het volgende: “Was haar dag te veel gevuld met allerlei arbeid in dienst van de vrouwenbeweging, dan werd het parlementair werk maar ’s nachts verricht.”²⁷⁸

Inhoudelijk richtte Baers zich op de thema’s die men kon verwachten van een vrouw die reeds jaren actief was in de vrouwenbeweging. Zij zou nooit het doel van haar beweging en achterban verloochenen en wierp zich op als verdedigster van de belangen van de (arbeiders)vrouwen, moeders en gezinnen. In die zin was Baers ook een kind van haar tijd. In de periode voor en na de Tweede Wereldoorlog was er heel wat te doen omtrent bijvoorbeeld de positie van de vrouwen op de arbeidsmarkt en was de wereld volop in verandering. Voor de vrouwenbeweging was het binnenloodsen van Baers in de Senaat dus een meesterzet. Zij kregen met Baers een rechtstreekse spreekbuis in de Senaat. Baers interesseerde zich ook voor de problemen van volksgezondheid, een tot dan toe haast onaangeroerd terrein.

Wat men nog kan vaststellen na het bekijken van bovenstaand overzicht, is dat de intensiteit van haar parlementair werk de jaren na de Tweede Wereldoorlog min of meer afnam. Om dit te begrijpen moet men even terugkoppelen naar de neven- of hoofdactiviteit van Baers op maatschappelijk terrein. Na de Tweede Wereldoorlog verschoof het zwaartepunt van haar activiteiten naar het buitenland.²⁷⁹ Naast het bijwonen van diverse internationale congressen en conferenties, ondernam Baers ook vele reizen om ter plaatse polshoogte te nemen op het terrein van sociaal werk en de verdere ontwikkeling er van te stimuleren en te ondersteunen. In 1948 vertrok Baers bijvoorbeeld op een tocht van vijf weken richting Zuid-Amerika waar zij onder andere halt hield in Brazilië, Argentinië en Chili. Achteraf bracht Baers telkenmale verslag uit voor de leden in het ledenblad²⁸⁰, maar ook haar medewerkers in de Poststraat betrok zij nauw bij haar buitenlandse ervaringen. “Ze kwam terug van haar reis naar Brazilië; daar riep ze het huis voor op. Het was een van de gelegenheden die ze

²⁷⁸ M. DE RIEMAECKER-LEGOT, “Huldezitting juffrouw M. Baers”, Algemene Raad van Katholieke Vrouwen, 4 februari 1961, 2, onuitg.

²⁷⁹ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, supra vn. 6, kol 10; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, supra vn. 8, 107.

²⁸⁰ M. BAERS, “Juffrouw Baers vertelt ...”, Vrouwenbeweging januari 1950, onuitg.

zocht om de verschillende diensten te doen aanvoelen dat het sociaal werk in België verricht, het buitenland inspireerde en er waardering vond. Ze poogde iedereen aan het geheel van het algemeen secretariaat te inspireren; ze vreesde een op zichzelf draaien van iedere afzonderlijke dienst en het verloren gaan van “de grote adem”. Zo’n thuiskomst na een verre reis..., ’t was zo’n beetje lijk de thuiskomst van een moeder na een uitstap; Juffrouw Baers vertelde. Ze had kleine snuisterijen mee waarrond ze vertelde over de levensvoorwaarden en –gewoonten van de mensen ginder. Ze tekende in enkele grote trekken de sociale toestand van het land en de taak van het maatschappelijk dienstbetoon.”²⁸¹ Het delen van deze buitenlandse ervaringen zorgde er in feite voor dat de neuzen van de medewerkers in dezelfde richting stonden en benadrukte dat het verhaal van Baers een “wij-verhaal” was. En opnieuw is respect op zijn plaats, niet in het minst voor het internationaal parcours van onze eigen, Vlaamse Maria Baers. De focus op het buitenland resulteerde ook in de functie van ondervoorzitster van het Belgisch Comité voor Internationale Conferenties over Sociaal werk (1948-1958) dat haar naar verschillende internationale congressen bracht.²⁸²

Een hoogtepunt voor Maria Baers persoonlijk was ongetwijfeld haar wetsvoorstel tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent²⁸³ dat met eenparigheid van stemmen werd goedgekeurd in beide Kamers en uiteindelijk ook werd afgekondigd als de wet van 12 juni 1945.²⁸⁴ Maria Baers en maatschappelijk werk zullen zo eeuwig aan elkaar gelinkt worden.

Wat volgt is een thematisch overzicht van het belangrijkste parlementair werk van Baers met in de eerste plaats aandacht voor haar eigen wetsvoorstellen, vervolgens het luik volksgezondheid en tot slot haar rol in de parlementaire commissies.

²⁸¹ E. MOELANTS, “In memoriam Juffrouw Baers”, s.l., januari 1960, 4, onuitg.

²⁸² D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 35; D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 45.

²⁸³ Wetsvoorstel tot bescherming van den titel van maatschappelijk assistent, *Parl.St.* Senaat 1939-40, nr. 99.

²⁸⁴ Wet 12 juni 1945 tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent, *BS* 21 juli 1945, 4.742.

5.2 Wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract van de huisbedienden

In eerste instantie viel het oog van Maria Baers op de noden van één welbepaalde groep binnen de vrouwen, namelijk de huisbedienden. Hoofdzakelijk een groot aantal meisjes en vrouwen waren toen werkzaam als huisbediende in een gezin en vielen zo meteen onder het interesse- en werkgebied van Baers. Was het eerder toevallig dat Baers zich vanaf het begin richtte op de huisbedienden? Hoegenaamd niet. Zij begaf zich bewust op het domein van de huisbedienden om via deze weg enkele fundamentele waarden veilig te stellen.

In 1939 formuleerde Baers voor het eerst een wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract van de huisbedienden. De Tweede Wereldoorlog verstoorde echter de legislatuur en het voorstel werd noodgedwongen uitgesteld en pas in 1946 hernomen. Het oorspronkelijke voorstel werd ondertussen aanzienlijk uitgebreid door Baers in samenwerking met de heren Cassian Lohest, Gustaaf Gabriël, Edmond Ronse, Joseph Meurice en barones Agnès della Faille. Hiermee boog zich evenwel een uitsluitend katholiek front over deze (vrouwen)kwestie en was het wetsvoorstel het resultaat van het denkwerk van vier katholieke mannen en twee katholieke vrouwen. De motivering van het voorstel bleef overigens dezelfde.

De memorie van toelichting begint met de woorden dat er “een scherpe crisis heerste in de huishoudelijke beroepsarbeid”.²⁸⁵ Zoals zo vaak het geval is, kon deze crisis slechts opgelost worden aan de hand van een reeks van maatregelen waaronder bijvoorbeeld een betere beroepsopleiding van de huisbedienden en de vorming van hun beroepsgeweten.²⁸⁶ Maria Baers wees overigens doorheen haar carrière steeds op het belang van een opleiding ongeacht de branche waarin men actief wenste te zijn. Een degelijke opleiding was in de overtuiging van Baers de sleutel tot succes om behoorlijk werk af te leveren, ook als het ging om huisarbeid. Ook niet onbelangrijk was dat vorming bijdroeg tot de zelfontplooiing van elke vrouw. Toch was het voorstel van Baers en co niet gericht op het verder ontwikkelen en uitdiepen van de opleiding van huisbedienden, maar wel op het wettelijk regelen van het dienstcontract van toepassing op de huisbedienden. Voor die vorming werd onder andere gezorgd via de verdere uitbouw van een nationale cursusdienst die uiteindelijk werd

²⁸⁵ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 98, 1. (hierna: MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden).

²⁸⁶ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, *supra* vn. 285, 1.

omgevormd tot de Praktische School voor Gezins- en Huishoudopleiding met geschoolde leerkrachten.²⁸⁷

De tekst van de memorie van toelichting laat er geen twijfel over bestaan: Baers was zeer goed voorbereid en geïnformeerd over de materie. Met kennis van zaken de problemen aanpakken was inmiddels kenmerkend voor de aanpak van Baers en was meteen ook één van haar grote sterktes. Zij wist nu eenmaal waarover ze sprak en had in dit geval kennis kunnen nemen van de eerdere voorstellen omtrent huishoudelijke arbeid die in het parlement werden ingediend. Baers genoot naar eigen zeggen “de eer” om als verslaggeefster te worden aangesteld van deze die in 1936 door Spaak en in 1939 door Noël in de Senaat werden geformuleerd.²⁸⁸ Een nauwkeurig onderzoek van deze voorstellen, en rekening houdend met de ondertussen sterk gewijzigde omstandigheden waarin het beroep werd uitgeoefend, brachten Baers en haar collega’s er toe om met een nieuw en up-to-date voorstel tevoorschijn te komen.²⁸⁹ Bij de opmaak van dit voorstel hield men evenzeer rekening met de reeds bestaande buitenlandse wetgeving aangaande huisbedienden. Het Internationaal Arbeidsbureau reikte deze informatie aan.

Men kon daarenboven ook de invloed van de laatste oorlog niet zomaar naast zich neerleggen. Deze veroorzaakte een snelle ontwikkeling in de gedachten in het algemeen en de wil om stappen vooruit te zetten was nadrukkelijk aanwezig, ook bij de dienstboden. Er was in feite een drang naar vernieuwing en naar meer maatschappelijke zekerheid.²⁹⁰ De dienstboden wensten niet langer meer te werken volgens arbeidsvoorwaarden en een wettelijke bescherming minderwaardig aan deze van de overige arbeiders.²⁹¹ Bovendien waren zij op dat moment ook de enige loontrekkenden van wie de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit het dienstcontract, niet door wettelijke regelingen werden bepaald.²⁹² In 1946 vormde dit een grote lacune in de Belgische wetgeving die tot gevolg had dat al de wederzijdse verplichtingen van de partijen haast uitsluitend gesteund waren op de

²⁸⁷ D. KEYMOLEN, G. DE NEEF en L. VINTS, *Louise Van den Plas en Maria Baers*, supra vn. 205, 29; E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 362.

²⁸⁸ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 2.

²⁸⁹ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 2-3.

²⁹⁰ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 125.

²⁹¹ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 3.

²⁹² MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 3.

rechtspraak en de gewoonte.²⁹³ Hierin vond Baers een verklaring voor het gebrek aan huisbedienden: enerzijds konden de huisbedienden niet genieten van de voordelen welke aan andere loontrekkenden wél werden verzekerd en anderzijds was het merendeel van de bestaande sociale wetten niet toepasselijk op de huisbedienden.²⁹⁴ Dit alles maakte het uiteraard minder aantrekkelijk om als huisbediende aan de slag te gaan en de kost te verdienen. Erg betreurenswaardig volgens Baers en niet enkel voor zij die dienstpersoneel nodig hadden, maar bovenal ook voor diegenen voor wie het een winstgevend en eerbaar beroep zou kunnen zijn.²⁹⁵ Baers voegde er zelfs aan toe dat het een ware leerschool van huishoudelijke opleiding zou kunnen zijn met het oog op het eigen toekomstig gezin.²⁹⁶ Hier verklapte Baers enigszins welk ander nobel doel zij nog voor ogen had: het gezin.

Maria Baers kon met haar voorstel in se twee keer raak schieten: enerzijds betekende een wettelijke regeling van het dienstcontract effectief een stap vooruit in de sector en anderzijds maakte Baers het beroep aantrekkelijker in een poging om de vrouwen weg te halen uit de fabrieken. Het gezin bleef voor Baers immers de hoeksteen van de maatschappij met de vrouw als spilfiguur binnen elk gezin. Om diverse redenen (zie supra) keerde zij zich fel tegen loonarbeid verricht door gehuwde vrouwen en moeders. Een eventueel economisch voordeel bijvoorbeeld kon volgens Baers niet opwegen tegen de negatieve gevolgen voor de vrouw zelf, haar gezin en haar kinderen. Slaagde Baers niet in het verkrijgen van een wettelijk verbod, dan moest zij de werkende moeders via een omweg wegplukken uit de te zware arbeidsomstandigheden in de fabriek om toekomstige generaties te beschermen. In een job als huisbediende zag Baers een werkbaar alternatief.²⁹⁷ Dergelijke job liet een betere organisatie van het eigen gezin toe en was (iets) minder belastend voor de fysieke gezondheid. Het was dus best een strategische zet om net de situatie van de huisbedienden aan te pakken, al valt ook niet te twijfelen aan de oprechtheid van Baers waarmee zij zich over dit vraagstuk ontfermde. Zo valt wel voor het eerst op dat het ijveren voor meer en beter perfect te verzoenen viel met het moederschap en het gezin.

²⁹³ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 4.

²⁹⁴ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 4.

²⁹⁵ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 4.

²⁹⁶ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, supra vn. 285, 4.

²⁹⁷ M. BAERS, "Huishoudelijk beleid", supra vn. 129, 2; M. BAERS, *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 141, 15; M. BAERS, *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw*, supra vn. 137, 33.

Het voorstel van 1946 viel uiteen in twee grote delen. In een eerste deel (artikelen 1 t.e.m. 29) kwam specifiek het burgerlijk statuut van de huisbediende aan bod, terwijl het tweede deel (artikelen 30 t.e.m. 45) handelde over de arbeidsregeling van de huisbedienden. De voornaamste bedoeling van het voorstel was om het dienstpersoneel zoveel mogelijk een wettelijk statuut te geven en dit ongeacht of het personeel inwoonde, volledige dagen of slechts voor een bepaald aantal dagen of uren in de week in dienst was aangenomen.²⁹⁸ Via een wettelijk statuut voor elkeen actief in de sector, ongeacht de specifieke modaliteiten van het dienstverband, kon men in een zo breed mogelijke bescherming voor het huispersoneel voorzien.

Het thema belandde enkele jaren later nogmaals op de agenda van Baers toen zij als lid en verslaggeefster van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg kennis nam van een wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne.^{299,300} De wet van 10 februari 1934 was een allereerste stap naar de reglementering van huisarbeid en was bovendien ook een allereerste stap van de prille Belgische arbeidswetgeving op weg naar een wettelijke loonregeling. De wet van 10 februari 1934 voorzag in de oprichting van een Nationaal Comité voor de Huisarbeid met bevoegdheden op het gebied van lonen en hygiëne.³⁰¹ In dit verband diende men echter ook rekening te houden met de besluitwet van 9 juni 1945 tot vaststelling van het statuut der paritaire comités. Bij deze wet werd namelijk een deel van de werkzaamheden van het Nationaal Comité voor de Huisarbeid overgedragen op de paritaire comités zodat de vraag zich opdroeg of de wet van 10 februari 1934 al dan niet behouden diende te blijven of te worden hervormd.

Minister van Arbeid en Sociale Voorzorg Léon-Eli Troclet koos voor het behoud van de wet, maar formuleerde in 1947 toch een wetsontwerp tot wijziging van de wet van 1934 vanuit een dubbel oogpunt. “Enerzijds, is het nodig het Nationaal comité te belasten met een uitgebreider opdracht van nationale aard, die zal bestaan in het onderzoek van al de

²⁹⁸ MvT wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, *supra* vn. 285, 6.

²⁹⁹ Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *Parl.St.* Kamer 1946-47, nr. 300.

³⁰⁰ Verslag van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *Parl.St.* Senaat 1950-51, nr. 26.

³⁰¹ Wet 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *BS* 25 maart 1934.

algemene sociale vraagstukken, die de huisarbeiders aanbelangen. Dienvolgens, zal het Nationaal Comité, bij het voorbereiden van de sociale wetgeving en bij het onderzoeken van hygiënevraagstukken betreffende de huisarbeiders, aan de Regering alsmede aan de betrokken werkgevers en werknemers zijn medewerking verder kunnen verlenen, medewerking die verruimd wordt door een beproefde ervaring, een onbetwiste bevoegdheid en een eensgezind erkend gezag. Anderzijds past het aan de paritaire comités voorrang te verlenen in aangelegenheden die, krachtens de besluitwet van 9 juni 1945, in hun bevoegdheid vallen.”³⁰² Het Nationaal Comité werd met andere woorden nog steviger in het zadel geplaatst door een verruiming van de opdracht tot bescherming van de huisarbeid. De bevoegdheden omtrent het loon verloor het Nationaal Comité evenwel aan de paritaire comités, wat op zich geen slechte zaak was en een stap vooruit was in de ontwikkeling van een gedegen arbeidsrecht- en traditie. Zowel het voorliggende ontwerp als het verslag werden door de Commissie met algemeenschap van stemmen aangenomen.

Actueel

Recent was er enige beweging te bespeuren op het domein van het huispersoneel en dienstboden. De Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) nam het initiatief om in een betere bescherming te voorzien van de miljoenen mensen, vooral vrouwen, wereldwijd actief in de sector. Op 16 juni 2011 werd door de Internationale Arbeidsconferentie in haar honderdste zitting in Genève het IAO-verdrag nr. 189 inzake waardig werk voor het huispersoneel en een bijhorende aanbeveling, aangenomen. België ratificeerde het verdrag op 10 juni 2015 en het verdrag zal in werking treden op 10 juni 2016. Het Internationaal Arbeidsbureau in Genève was overigens geen onbekend terrein voor Maria Baers. Zij woonde er zelf geregeld conferenties bij en was er een graag geziene gaste.

Sprak Maria Baers in '39 en '46 over een “scherpe crisis in de huishoudelijke beroepsarbeid”, dan was dit in principe een (onzichtbare) crisis die er steeds is geweest. Zou men denken dat huispersoneel vooral een kind van de tijd van Baers was, dan heeft men het mis. Wereldwijd zijn er namelijk volgens recente schattingen van de Internationale Arbeidsorganisatie minstens 53 miljoen mensen actief als huispersoneel, kinderen uitgesloten.³⁰³ Ook in eigen

³⁰² MvT wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *Parl.St.* Kamer 1946-47, nr. 300, 2-3.

³⁰³ www.ilo.org/global/topics/domestic-workers/WCMS_209773/lang--en/index.htm.

land besteden gezinnen meer en meer huishoudelijke taken uit aan personeel. Het systeem van dienstencheques bijvoorbeeld is ondertussen goed ingeburgerd geraakt in Vlaanderen en verschaft heel wat mensen werk.

Vaak aangestipt als grootste pijnpunt van het huispersoneel is hun onzichtbaarheid. Zij zijn een weinig zichtbare groep werknemers wat hen net extra kwetsbaar maakt en in zekere zin onbeschermd. Dit leidt bijvoorbeeld in India, Latijns-Amerika en het Midden-Oosten veelal tot allerhande misbruiken. Zeer lage lonen, te lange uren, geen gegarandeerde wekelijkse rustdag en vormen van lichamelijk, geestelijk en seksueel misbruik zijn vaak de harde realiteit voor huisbedienden.³⁰⁴ Met IAO-conventie nr. 189 is getracht een internationaal instrument tot stand te brengen dat het huispersoneel zou erkennen als volwaardige werknemers. De conventie voorziet o.a. in het recht op een minimumloon (in de landen waar dit bestaat), een maandelijkse betaling van dit loon, toegang tot sociale zekerheid (ook in geval van zwangerschap), een vrije dag per week, afspraken rond arbeidstijd en het recht voor huispersoneel om zich te verenigen in een vakbond.³⁰⁵ Tot nog toe gingen slechts 22 landen over tot ratificatie.

De extreme misbruiken zoals ze elders ter wereld frequent voorkomen, zijn in ons land gelukkig minder aanwezig. Toch kon er ook in België nog een extra inspanning geleverd worden om het huispersoneel volledig op gelijke voet te plaatsen met andere werknemers en eenzelfde bescherming te garanderen. Vanaf 1 oktober 2014 wijzigde de Belgische socialezekerheidswetgeving betreffende het huispersoneel ingevolge de internationale normen uitgevaardigd door de Internationale Arbeidsorganisatie.³⁰⁶

Tot 1 oktober 2014 was het zo dat de Belgische sociale zekerheid in een volledige of gedeeltelijke vrijstelling van RSZ-bijdragen voorzag voor bepaalde categorieën van huispersoneel en dienstboden. Vanaf 1 oktober 2014 is het huispersoneel in alle gevallen onderworpen aan de sociale zekerheid. Dit betekende concreet dat de beperkte RSZ-onderwerping voor de dienstboden (personen die, in uitvoering van een

³⁰⁴ www.ilo.org/global/topics/domestic-workers/WCMS_209773/lang--en/index.htm.

³⁰⁵ INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Decent work for domestic workers. Convention no. 189 and recommendation no. 201*, International Labour Organisation, 2011, 16 p.

³⁰⁶ KB 13 juli 2014 tot opheffing van de artikelen 5 en 18 en tot wijziging van artikel 16 van het koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, *BS* 28 juli 2014.

arbeidsovereenkomst, hoofdzakelijk huishoudelijke lichamelijke arbeid voor de privébehoefte van de werkgever of zijn gezin verrichten) volledig verdween en zij dus vanaf dan aan de sociale zekerheid zijn onderworpen, ongeacht de duur van hun prestaties. Ook het ander huispersoneel, met andere woorden ander personeel dan dienstboden, is sindsdien onderworpen aan de RSZ-regeling. Het betreft werknemers die ofwel prestaties van intellectuele aard voor het huishouden verrichten ofwel handenarbeid van niet-huishoudelijke aard voor de privébehoefte van de werkgever of zijn gezin verrichten. Zij die slechts occasioneel of sporadisch en niet beroepsmatig huishoudelijk verrichten, zijn niet aan de sociale zekerheid onderworpen. Onder occasionele arbeid wordt sinds de wetswijziging begrepen: “de activiteit of activiteiten verricht ten behoeve van het huishouden van de werkgever of zijn gezin, met uitzondering van manuele huishoudelijke activiteiten, voor zover de werknemer deze occasionele activiteiten binnen deze huishouding niet beroepsmatig en geregeld ontplooit en voor zover de activiteiten niet meer dan acht uur per week bij één of meerdere werkgevers bedragen”. Het voornaamste gevolg voor de werkgevers is uiteraard dat zij, op enkele uitzonderingen na, sociale zekerheidsbijdragen dienen te betalen voor het huispersoneel dat zij tewerkstellen. Meer informatie en technische details zijn terug te vinden via het webstek van de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.

Dat de bestaande afwijkende en verouderde regeling voor dienstboden en huispersoneel werd afgeschaft, was ongetwijfeld een stap vooruit. Zij krijgen nu meer dan tevoren de erkenning die zij effectief verdienen en kunnen nu als volwaardige werknemers genieten van het vangnet dat onze sociale zekerheid is. Het is een doorbraak waar Maria Baers vast tevreden mee zou zijn. Ze krijgen namelijk de kans om rechten op te bouwen en tegelijkertijd is het een blijk van erkenning voor het werk dat zij, meestal onzichtbaar, verrichten. Erkenning voor huishoudelijk werk is iets wat Baers reeds vele jaren geleden vroeg. De vraag is natuurlijk of deze IAO-conventie in de praktijk, met andere woorden tussen de muren van de werkgever, veel zal veranderen in een land zoals bijvoorbeeld India waar heel wat meisjes huisarbeid verrichten en er vaak het slachtoffer worden van allerlei misbruiken.

Het thema stond overigens nog steeds op de agenda van de katholieke middens. CD&V-Kamerleden Nahima Lanjri en Stefaan Vercamer dienden in 2011 bijvoorbeeld een resolutie

in om aan te dringen op een snelle ratificatie van de conventie.³⁰⁷ Minstens twee landen dienden immers binnen de tien jaar de conventie te ratificeren opdat deze in werking zou treden. Lanjri maakte in de zomer van 2011, samen met andere CD&V-collega's, al werk van een wetsvoorstel met als doel het statuut van dienstbode en huisbediende te verbeteren en om te vormen tot één statuut, dat van huishoudhulp.³⁰⁸

5.3 Wetsvoorstel tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent

In de lijn van het wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract van de huisbedienden en quasi gelijktijdig maakte Baers werk van een wetsvoorstel met betrekking tot het statuut van maatschappelijk assistent. Het maatschappelijk werk in al haar facetten was één van de favoriete domeinen van Maria Baers. Zij was een maatschappelijk werkster pur sang. Via haar Katholieke Sociale School voor Vrouwen zorgde Baers er reeds in 1920 voor dat meisjes opgeleid werden om zo met kennis van zaken overal ter wereld aan sociaal werk te doen. Baers benadrukte niet alleen het belang van een degelijke opleiding, maar zette zich ook in om het statuut van maatschappelijk assistent uitdrukkelijk bij wet te regelen. Via deze weg kon zij van de titel van maatschappelijk assistent een sterk merk maken en kwaliteit in de sector garanderen. In tegenstelling tot het voorstel van Baers met betrekking tot het huispersoneel, lijkt hier veel minder een dubbele bodem aanwezig te zijn. Baers was enorm geboeid door de materie en kreeg via haar senatorschap de kans om de titel van maatschappelijk assistent strikt af te bakenen.

Het doel van het voorstel, zoals te lezen staat in de memorie van toelichting, was tweeledig: enerzijds verhinderen dat personen, die het diploma van maatschappelijk assistent niet bezitten, zich toch de titel zouden toe-eigenen die het diploma normalerwijze verschaft en anderzijds voorkomen dat openbare machten en/of private organismen de titel van maatschappelijk assistent zouden toekennen aan personen die het ontbreekt aan de vereiste vorming van maatschappelijk assistent.³⁰⁹ Meer en meer deden zowel openbare besturen als private werken en organismen immers een beroep op de medewerking van

³⁰⁷ Voorstel van resolutie (N. LANJRI, S. VERCAMER e.a.) betreffende het zo snel mogelijk ratificeren van de IAO-conventie betreffende waardig werk voor huispersoneel, *Parl.St.* Kamer 2011-12, nr. 1805/001.

³⁰⁸ Wetsvoorstel (N. LANJRI, S. BECQ e.a.) tot wijziging van de regelgeving wat het statuut voor de huishoudhulp betreft, *Parl.St.* Kamer 2010-11, nr. 1673/001.

³⁰⁹ MvT wetsvoorstel tot bescherming van den titel van maatschappelijk assistent, *Parl.St.* Senaat 1939-40, nr. 99, 4.

maatschappelijke assistenten.³¹⁰ Dit was meteen ook een belangrijke reden om het statuut van maatschappelijk assistent wettelijk te verankeren en te garanderen dat enkel zij die een specifieke vorming en opleiding genoten de titel van maatschappelijk assistent konden voeren. Baers was er van overtuigd dat haar wetsvoorstel het maatschappelijk dienstbetoon enkel ten goede zou komen en de degelijkheid er van zou bevorderen.³¹¹

Het wetsvoorstel van Baers was in feite uitermate beknopt en omvatte slechts vier korte artikelen. In het eerste artikel staat dan ook meteen de essentie te lezen van het hele voorstel. Niemand mag namelijk de titel van maatschappelijk assistent dragen zonder dat hij of zij over het vereiste diploma beschikt. De benaming van maatschappelijk assistent is voorbehouden aan de personen die houder zijn van het vereiste diploma. Het tweede artikel betreft de situatie waarin men het diploma van maatschappelijk assistent verworven heeft in het buitenland. Mits machtiging van de Koning mag men deze titel in België dragen. Het derde artikel verbiedt particulieren en andere organismen om de benaming van maatschappelijk assistent te geven aan personen die hen ten dienste staan, al dan niet bezoldigd, maar geen houder zijn van het diploma dat toegang tot deze titel geeft. Tot slot voorziet het vierde artikel in strafrechtelijke geldboetes van 200 tot 1.000 BEF en in een bijzonder herhalingsregime.

Het bovenstaande staat dus eveneens te lezen in de wet van 12 juni 1945 aangezien het voorstel met eenparigheid van stemmen werd goedgekeurd in de beide Kamers en werd afgekondigd als wet.³¹² Menig auteur maakte van deze verwezenlijking dan ook melding als kroon op het politiek werk van Maria Baers.³¹³ Ook Marguerite De Riemaecker-Legot (1913-1977), in 1965 de eerste vrouwelijke minister van België (CVP), had het er over toen ze hulde bracht aan Baers: “Betekende dit een beloning voor haar streven, méér nog was het de bevestiging van het gezag en de waardering, die zij had verworven, zelf bij haar tegenstrevers, die steeds getrokken werden door de eerbied, die zij had, ook voor hun

³¹⁰ MvT wetsvoorstel tot bescherming van den titel van maatschappelijk assistent, *Parl.St.* Senaat 1939-40, nr. 99, 3.

³¹¹ MvT wetsvoorstel tot bescherming van den titel van maatschappelijk assistent, *Parl.St.* Senaat 1939-40, nr. 99, 5.

³¹² Wet 12 juni 1945 tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent, *BS* 21 juli 1945, 4.742.

³¹³ D. KEYMOLEN, “Baers (Maria-Gabriella)”, *supra* vn. 6, kol 11; M. JACQUES, “De KAV en de vrouwenemancipatie”, *supra* vn. 8, 110; X., “Portret: Mej. Maria Baers”, *De Antwerpse Gids*, 16 januari 1949, onuitg.

gedachten.”³¹⁴ De lovende woorden van De Riemaecker-Legot bij het overlijden van Baers hoeven weliswaar weinig te verrassen. De Riemaecker-Legot, in 1946 eerste CVP-vrouw in de Kamer, was een trouwe medewerkster van Baers als senator (1937-1946), doceerde grondwettelijk en burgerlijk recht in de sociale school van de KAV (1937-1948) en was lid van het hoofd- en dagelijks bestuur van de KAV.³¹⁵ Zij draaide dus volop mee in en rond het wereldje van Maria Baers en hechtte bijvoorbeeld veel belang aan de eigenheid van de vrouwelijke natuur en haar moederrol.³¹⁶ Daarmee betrad De Riemaecker-Legot het pad van Baers, maar zij was ook wel diegene die zich verzette tegen een politiek om loonarbeid verricht door gehuwde vrouwen te ontmoedigen en behoorde bijgevolg tot een kleine minderheid binnen de KAV die aandacht wenste te schenken aan de beroepsactieve vrouwen.³¹⁷ “Zo ooit, in België als in het buitenland, een vrouw tot het ambt van Minister zal worden geroepen, dan zou men geen betere keus kunnen doen voor het departement van Arbeid en Sociale Voorzorg dan Mej. Baers, die in de sociale strijd is vergrijsd en ten overvloede bewijzen heeft geleverd van kundigheid en doorzicht.”³¹⁸ Het was uiteindelijk niet Baers voor het departement Arbeid en Sociale Voorzorg, maar wel De Riemaecker-Legot die een gloednieuw ministerieel departement kreeg toegewezen, namelijk het ministerie van het Gezin, later uitgebreid met Huisvesting. Een CVP- en KAV-vrouw op het departement Gezin was een logische combinatie die men ook eerder aantrof in de persoon van Baers en de Hoge Raad van het Gezin waarvan zij verschillende jaren ondervoorzitster was (1946-1953).³¹⁹ Dat Baers geen ministerpost verkreeg zou men kunnen verklaren enerzijds door een gebrek aan persoonlijke ambitie en anderzijds door het feit dat dit te vroeg kwam in de tijd. De Riemaecker-Legot werd pas minister in 1965, toch ettelijke jaren na de dominantie van Baers.

³¹⁴ M. DE RIEMAECKER-LEGOT, “Huldezitting juffrouw M. Baers”, *Algemene Raad van Katholieke Vrouwen*, 4 februari 1961, 3, onuitg.

³¹⁵ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 354.

³¹⁶ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 49-50.

³¹⁷ P. PASTURE, *Kerk, politiek en sociale actie: de unieke positie van de christelijke arbeidersbeweging in België 1944-1973*, Leuven, Garant, 1992, 326.

³¹⁸ X., “Mej. Maria Baers”, s.l.n.d., onuitg.

³¹⁹ D. KEYMOLEN, “Baers Maria, Gabriella”, supra vn. 1, 36.

Actueel

Ten tijde van Baers' wettelijk initiatief telde ons land acht scholen van maatschappelijk dienstbetoon, vier voor vrouwen en vier voor mannen. Ondertussen kan men een bacheloropleiding sociaal werk volgen aan verschillende onderwijsinstellingen verspreid over Vlaanderen en zelfs afsluiten met een masteropleiding sociaal werk aan de universiteiten van Antwerpen, Gent en Leuven. Wie kiest voor de opleiding sociaal werk, kiest voor mensen en voor het engagement zoals dat van Baers. Wie de opleiding met succes afwerkt, mag de titel van maatschappelijk assistent dragen en verkrijgt toegang tot een brede arbeidsmarkt. De bescherming van de titel van maatschappelijk assistent gaat bovendien nog steeds terug op de wet van Baers uit 1945.

5.4 Kinderbijslag

5.4.1 Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 40 en 42 van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemening van de kindertoeslagen voor loonarbeiders, alsmede tot toekenning van een buitengewone kindertoeslag voor het laatste kwartaal 1946

Hoewel Maria Baers zelf kinderloos bleef, droeg zij kinderen een warm hart toe. Niet enkel in haar directe contacten met kinderen was Baers zeer hartelijk, het thema was ook een onderdeel van haar agenda. Kinderen waren namelijk het rechtstreeks resultaat van het moederschap dat een vrouw bij gratie van God kon overkomen, al is *kon overkomen* misschien niet de meest correcte uitdrukking. Het moederschap was immers een roeping. Een vrouw kòn haar ware zending vinden in het moederschap, maar dit was niet noodzakelijk zo. Alleszins verdienden kinderen, één van de meest kwetsbare groepen van een maatschappij, de nodige wettelijke bescherming. Maria Baers zocht deze bescherming onder andere in de vorm van de kindertoeslagen en formuleerde in het najaar van '46 daaromtrent een wetsvoorstel.³²⁰ Vrouwenorganisaties, waaronder en vooral KAV, organiseerden eerder bijvoorbeeld al pre- en postnatale consultaties en verspreidden informatie over kinderverzorging, -voeding en -opvoeding.³²¹

³²⁰ Wetsvoorstel (M. BAERS, P. STRUYE e.a.) tot wijziging van artikelen 40 en 42 van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemeening der kindertoeslagen voor loonarbeiders, alsmede tot toekenning van een buitengewone kindertoeslag voor het laatste kwartaal 1946, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 137.

³²¹ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 326.

Het wetsvoorstel was niet enkel van de hand van Baers, maar was een katholieke samenwerking met de heren Struye, Allewaert en Coeckelbergh en met barones della Faille. Wederom begaf Baers zich in een uitsluitend katholiek gezelschap met een nipte mannelijke meerderheid.

Het doel van het wetsvoorstel was, op het eerste gezicht, relatief eenvoudig: het bedrag van de gezinstoeslagen naar boven toe bijstellen in functie van de toegenomen beschikbare middelen bij de Nationale Compensatiekas voor Gezinstoeslagen.³²² Deze aanpassing zou moeten tegemoet komen aan de werkelijke kosten die ouders opliepen in het kader van de opvoeding en het onderhoud van de kinderen. Terwijl het land de maatschappelijke veiligheid van de arbeiders trachtte te vervolledigen, was het naar eigen zeggen Baers' missie om zich te ontfemen over de gezinsveiligheid.³²³ Opmerkelijk in de toelichting bij het voorstel is de volgende passage: "Wij zouden wenschen deze fondsen te zien gebruiken om de toelagen op te voeren ten bate van een reeks gezinnen die een bijzondere belangstelling verdienen, namelijk deze waar de moeder aan den haard blijft."³²⁴ Onomwonden liet Maria Baers zo in haar kaarten kijken, maar erg verrassend was het niet. Zij had dus niet alle Belgische gezinnen voor ogen, maar enkel deze waar de moeder thuis bleef aan de haard. Baers teerde al jaren op het verhaal van moeder aan de haard en dit was in 1946 niet anders. De bewoordingen van de toelichting klinken verder dan ook als bekend in de oren. "Na al de sociale hervormingen, die berekend zijn om het lot van de loontrekkende mannen en vrouwen te verbeteren, betaamt het dat men eindelijk gaat denken aan de vrouwen van trekkende die de zoo zware verantwoordelijkheden aan den haard waarnemen en er een zoo nuttig werk voor het land verrichten."³²⁵ Het voorstel werd dan ook de "premie voor de moeder aan de haard" genoemd.³²⁶ Een premie voor de moeder aan de haard kwam er uiteindelijk, maar de vergoeding bleek achteraf te laag te zijn om enig effect te

³²² E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 132.

³²³ MvT wetsvoorstel tot wijziging van artikelen 40 en 42 van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemeening der kindertoeslagen voor loonarbeiders, alsmede tot toekenning van een buitengewonen kindertoeslag voor het laatste kwartaal 1946, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 137, 2. (hierna: MvT wetsvoorstel houdende veralgemeening der kindertoeslagen).

³²⁴ MvT wetsvoorstel houdende veralgemeening der kindertoeslagen, supra vn. 323, 2.

³²⁵ MvT wetsvoorstel houdende veralgemeening der kindertoeslagen, supra vn. 323, 3.

³²⁶ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 369; E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 132.

ressorteren.³²⁷ De premie stelde vrouwenarbeid wel opnieuw in een eerder negatief daglicht.

De bijdrage van Baers in de vorm van dit wetsvoorstel strekte er in feite toe “de vrouwen aan te moedigen die dapper hun plicht in den huiskring waarnemen; aan diegene die zulks wenschen de vrijheid te verzekeren om zich meer ongehinderd te wijden aan den arbeid waarvoor zij, door het stichten eener familie, hun voorkeur hebben te kennen gegeven.”³²⁸ Zij ging op dit elan verder: “Dit voorstel wil er ook toe bijdragen een weinig meer rechtvaardigheid of billijkheid te doen heerschen in de verdeeling van het werk. Onze sociale wetgeving heeft inderdaad perken gesteld aan den arbeidsdag voor den man die loonarbeid waarneemt. Veel vrouwen integendeel kennen geen grenzen aan de uren van hun huishoudelijke bezigheden.”³²⁹

Het voorstel van Baers moet men vooral begrijpen vanuit een breder kader, want opnieuw bestaat er een link met enerzijds het thema vrouwenarbeid en anderzijds met de nataliteit. Na de Tweede Wereldoorlog had men namelijk het idee opgevat om geldelijke voordelen te verstrekken aan de moeders die er voor opteerden om thuis te blijven.³³⁰ De bedoeling daarvan was duidelijk: elke gehuwde vrouw er toe aanzetten zich volledig aan haar gezin te wijden én tegelijkertijd de nataliteit stimuleren.³³¹ Het geboortecijfer viel na de Tweede Wereldoorlog immers sterk terug.³³² Deze terugval werd vooral toegeschreven aan de buitenshuis werkende moeders. Vrouwen die na hun huwelijk moesten doorwerken omwille van financiële redenen, zouden het moederschap uitstellen, of het aantal kinderen beperken om de combinatie arbeid en huishouden draagbaar te houden.³³³ Er was wel een verandering in de algemene visie waar te nemen na de Tweede Wereldoorlog. Er werd namelijk nergens nog gesuggereerd dat men de nataliteit zou kunnen herstellen door vrouwenarbeid te verbieden, maar wel door hogere gezinsinkomsten aangezien gehuwde

³²⁷ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 147.

³²⁸ MvT wetsvoorstel houdende veralgemeening der kindertoelagen, supra vn. 323, 4.

³²⁹ MvT wetsvoorstel houdende veralgemeening der kindertoelagen, supra vn. 323, 4.

³³⁰ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 128.

³³¹ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 128.

³³² H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 327.

³³³ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 330-331.

vrouwen dan vanzelf zouden thuis blijven.³³⁴ Viel immers de financiële noodzaak of prikkel weg om buitenshuis te gaan werken, dan zouden de moeders automatisch thuis blijven.³³⁵

Het probleem van de nataliteit verklaarde ook de focus van Maria Baers op de jonge moeders. Zij dacht in het bijzonder aan de jonge moeders door in een verhoging van de toeslag te zien vanaf het eerste kind. “Wij moeten inderdaad de jonge moeders aanmoedigen aan den haard te blijven, want de organisatie van het gezinsleven in de eerste huwelijksjaren heeft een doorslaanden invloed op zijn verdere ontwikkeling.”³³⁶ En kon zij de jonge moeders overtuigen, dan kreeg zij misschien ook meteen greep op alle toekomstige generaties en kon men een patroon van moeder aan de haard vestigen.

5.4.2 Wetsvoorstel tot verhoging van het bedrag der kinderbijslagen bepaald bij de wet van 4 augustus 1930, geordend, gewijzigd en aangevuld bij de latere besluiten

De positie van de moeders die thuis bleven om er het gezin en het huishouden te beredderen, bleef een grote bezorgdheid van Baers. Wederom begaf zij zich vanuit financieel oogpunt op het terrein met een wetsvoorstel tot verhoging van het bedrag van de kinderbijslagen.³³⁷

Aan de basis van dit voorstel lag het feit dat de regering had besloten om de compensatievergoedingen voor de stijging van de prijzen af te schaffen, en deze, geheel of gedeeltelijk, onder te brengen in de verschillende sectoren van de maatschappelijke zekerheid.³³⁸ De compensatietoelagen specifiek toegekend aan de moeders en kinderen zouden dan worden opgenomen in de kinderbijslagen.³³⁹

Om redenen van budgettaire aard zou ook het bedrag van 100 frank per maand en per kind voor de al dan niet loontrekkende moeder niet langer gehandhaafd kunnen worden.³⁴⁰ Er

³³⁴ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 331.

³³⁵ P. PASTURE, *Kerk, politiek en sociale actie: de unieke positie van de christelijke arbeidersbeweging in België 1944-1973*, Leuven, Garant, 1992, 324.

³³⁶ MvT wetsvoorstel houdende veralgemeening der kindertoelagen, supra vn. 323, 5.

³³⁷ Wetsvoorstel (M. BAERS, E. COECKELBERGH e.a.) tot verhoging van het bedrag der kinderbijslagen bepaald bij de wet van 4 augustus 1930, geordend, gewijzigd en aangevuld bij de latere besluiten, *Parl.St.* Senaat 1948-49, nr. 241.

³³⁸ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 135.

³³⁹ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 135.

³⁴⁰ MvT wetsvoorstel tot verhoging van het bedrag der kinderbijslagen bepaald bij de wet van 4 augustus 1930, geordend, gewijzigd en aangevuld bij de latere besluiten, *Parl.St.* Senaat 1948-49, nr. 241, 1. (hierna: MvT wetsvoorstel tot verhoging).

gingen stemmen op om het bedrag terug te schroeven naar 75 frank voor het eerste en het tweede kind.³⁴¹ Na de hervorming zou een loontrekkende moeder de toelage ontvangen in de vorm van een loonsverhoging gelijk aan 0,50 frank per uur.³⁴² Dit kwam neer op 4 frank per dag of 100 frank per maand. Wat met de moeder aan de haard? De moeder aan de haard definitief deze financiële tegemoetkoming ontzeggen was volgens Baers ronduit “onbillijk”.³⁴³ Zij pleitte voor een gelijke behandeling en stelde daarom voor om de dagelijkse bijslag voor de eerste twee kinderen te verhogen met 2 frank en de maandelijkse bijslag met 50 frank, idem voor de moeder-weduwe.³⁴⁴ Maria Baers stond duidelijk op haar strepen als het de moeder aan de haard aanbelangde en was vastberaden om het harmonieus familiemodel met moeder aan de haard te herstellen.

Actueel

Een systeem van kraamgeld en kinderbijslag bestaat anno 2016 uiteraard nog steeds en bijna elk kind dat in België woont, heeft recht op kinderbijslag. Bij kinderbijslag kan men in principe drie elementen onderscheiden: een basiskinderbijslag, een leeftijdsbijslag (vanaf 6 jaar) en een jaarlijkse bijslag (of een schoolpremie). Er bestaat ook, zonder in detail te treden, een recht op toeslag voor enkele categorieën: kinderen met een handicap, langdurig werklozen en gepensioneerden, langdurig zieken en arbeidsongeschikten en eenoudergezinnen. Het zijn stuk voor stuk situaties waarin een toeslag zeker is gerechtvaardigd en waarin enigszins wordt tegemoetgekomen aan de bezorgdheid van Baers destijds. In het geval van een eenoudergezin bijvoorbeeld zal een toeslag zeker wat extra financiële ademruimte kunnen bieden om op die manier de opvoeding van het kind zo goed en zo kwaad mogelijk uit te voeren. Een toeslag komt het kind uiteindelijk enkel ten goede, althans is dit de bedoeling. Meer informatie over het huidige systeem kan men terugvinden op het webstek van Federaal Agentschap voor de Kinderbijslag (FAMIFED).³⁴⁵

Ter aanvulling kan hier aan toegevoegd worden dat het kraamgeld en het kindergeld behoorden tot de bevoegdheden die op 1 juli 2014 ingevolge de zesde staatshervorming werden overdragen. Sindsdien is het kindergeld een Vlaamse bevoegdheid, maar tot op

³⁴¹ MvT wetsvoorstel tot verhoging, supra vn. 340, 1.

³⁴² MvT wetsvoorstel tot verhoging, supra vn. 340, 1.

³⁴³ MvT wetsvoorstel tot verhoging, supra vn. 340, 1.

³⁴⁴ MvT wetsvoorstel tot verhoging, supra vn. 340, 1.

³⁴⁵ www.vlaanderen.famifed.be/nl/.

heden is er binnen de Vlaamse regering geen akkoord omtrent de materie gevonden. De bestaande regelgeving blijft dan ook van kracht tot zo lang er niet over eventuele wijzigingen of nieuwe regels door de Vlaamse regering werd beslist. De bedoeling is alleszins wel dat ouders voor elk kind in de toekomst evenveel kindergeld krijgen. De rangorderegeling en de leeftijdstoelage zouden zodoende verdwijnen, terwijl een toeslag voor kinderen met bijzondere zorgnoden en een toeslag voor wezen behouden zouden blijven. Nieuw zou zijn een sociale toeslag voor kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen, rekening houdend met de grootte van het gezin. Dit alles staat te lezen in het regeerakkoord waarin de Vlaamse regering de krijtlijnen voor de periode 2014-2019 uiteenzette.³⁴⁶

Een ultiem akkoord bleef zoals gezegd tot nog toe uit, maar verschillende ideeën staken wel reeds de kop op, ook vanuit het CD&V-kamp bijvoorbeeld. Ministers Hilde Crevits (Onderwijs) en Jo Vandeuren (Welzijn) vatten samen het plan op om het kindergeld te koppelen aan de studiebeurs om zo tot één gezinstoeslag te komen.³⁴⁷ Dit past binnen de ambitie om het recht op een studietoelage en het recht op een extra toeslag in de kinderbijslag te stroomlijnen. Gwendolyn Rutten, voorzitter van Open VLD, reageerde alvast positief op het voorstel van CD&V. Dit is hoe dan ook opnieuw voer voor discussie binnen de Vlaamse regering waar het blijkbaar moeilijk is om tot een akkoord te komen over een hervorming van het huidige systeem. Het toont wel wederom aan dat Maria Baers zich destijds focuste op een domein dat zoveel jaren later nog steeds actueel is, al is de kinderbijslag vandaag verre van een middel om moeders aan te moedigen om thuis te blijven of de nataliteit te stimuleren.

5.5 Volksgezondheid

Volksgezondheid mag dan misschien op het eerste gezicht een vreemde zijsprong lijken, dat was het zeker niet. De aandacht van Maria Baers voor dit terrein hangt wel degelijk samen met haar andere activiteiten en sociaal dienstbetoon. Zeker geen toeval dus, wel zeer doordacht. Voor Baers was gezondheid in de eerste plaats een belangrijke factor van

³⁴⁶ VLAAMSE REGERING, *Regeerakkoord Vlaamse Regering 2014-2019: Vertrouwen, verbinden, vooruitgaan*, Vlaamse Regering, juli 2014, www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/het-regeerakkoord-van-de-vlaamse-regering-2014-2019, 167 p.

³⁴⁷ D. BAERT en R. ARNOUDT, "CD&V wil kindergeld aan studiebeurs koppelen", VRT Nieuws 4 april 2016, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.2619789.

familiegeluk en daarom paste het dat Baers het vraagstuk bestudeerde.³⁴⁸ Gezondheid als factor van familiegeluk was helemaal niet zo vergezocht. Gezondheid heeft immers een weerslag op ieders geluk in het algemeen.

In opdracht van de KAV legde Maria Baers de pijnpunten bloot van de Belgische volksgezondheid.³⁴⁹ Zo focuste Baers zich ook op het tot dan toe braakliggend terrein van de volksgezondheid en schaarde zij zich uiteindelijk ook mee achter de oprichting van een Ministerie van Volksgezondheid in België om er, alweer, pionierswerk te verrichten.³⁵⁰

Maria Baers was in de eerste plaats vastberaden om een nieuwe en complete werking op dit terrein uit te bouwen, wat enkel en alleen ten voordele van de volksgezondheid zou zijn.³⁵¹ Er was nog geen goed uitgebouwd apparaat, al was het idee niet nieuw. Reeds langer bestond een ontwerp tot het centraliseren in één Ministerie van de diensten van hygiëne, sociale voorzorg en bijstand.³⁵² Uiteindelijk werd bij het koninklijk besluit van 13 juni 1936 een Ministerie van Volksgezondheid tot stand gebracht. Het Ministerie bracht samen: het bestuur van de Onderstand, het bestuur van de Volksgezondheid en de Hogere Raad voor Lichamelijke Opvoeding.³⁵³ Er bleven, naast de gezondheidsdiensten ondergebracht in het nieuwe Ministerie, nog heel wat andere gezondheidsdiensten naast elkaar bestaan zoals onder andere deze van het Ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg, het Ministerie van Openbaar Onderwijs, het Ministerie van Landsverdediging, het Ministerie van Koloniën, het Ministerie van Landbouw, het Ministerie van Openbare Werken, etc.³⁵⁴ Het resultaat was een kluwen aan diensten en bijhorende departementen, maar het samenbrengen van al deze diensten in het Ministerie van Volksgezondheid bleek, om technische en administratieve redenen, niet mogelijk en zelfs niet doelmatig.³⁵⁵

Het was de bedoeling van Baers om in haar betoog de grote lijnen van een gezondheidspolitiek te schetsen die volgens haar zou beantwoorden aan eisen van zedelijke

³⁴⁸ X. "Juffrouw Baers ging heen...", KWB, februari 1960, 90, onuitg.

³⁴⁹ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart door Volksgezondheid*, Brussel, KAV, s.d., 29 p. (hierna: M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*).

³⁵⁰ M. DE RIEMAECKER-LEGOT, "Huldezitting juffrouw M. Baers", *Algemene Raad van Katholieke Vrouwen*, 4 februari 1961, 2, onuitg.

³⁵¹ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 4.

³⁵² M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 4.

³⁵³ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 4.

³⁵⁴ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 4.

³⁵⁵ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 4.

en sociale aard. Ook als het op gezondheidspolitiek aankwam, bleef Baers immers volledig trouw aan normen van zedelijkheid en eisen van sociale aard. Zij behandelde achtereenvolgens de gezondheidstoestand van de bevolking, de grondslagen waarop de werking voor de volksgezondheid zou moeten steunen en de sanitaire uitrusting van ons land.

Het luik over de gezondheidstoestand van de Belgische bevolking beslaat twaalf pagina's en leest als een typische uiteenzetting van Baers. Erg gestructureerd met uitgebreid cijfermateriaal ter staving en het kijken over de landsgrenzen heen, kenmerkten zeker en vast het werk van Baers, evenals het zoeken naar logische verklaringen. Baers stelde bijvoorbeeld op grond van de beschikbare cijfers vast dat enerzijds het algemeen sterftecijfer wel degelijk daalde, maar anderzijds het geboortecijfer de laatste jaren sterk was afgenomen zodat een aangroei van het globale bevolkingscijfer uitbleef.³⁵⁶ Baers meende een verklaring te vinden in het hoge aantal krotwoningen in ons land en de gebrekkige voorzieningen van drinkbaar water.³⁵⁷ Zij werkte later zelf ook een wetsvoorstel uit omtrent de financiële deelneming van de staat inzake watervoorziening met als doel de watervoorziening in ons land zo snel mogelijk voltooid te zien.³⁵⁸

Naast een uitgebreid overzicht van de gezondheidsfeiten in ons land, deelde Baers ook mee welke gezondheidspolitiek zij voor ogen had. Naast het vervolledigen van de sanitaire uitrusting in ons land, overigens prioritair volgens Baers, wees zij ook op de plicht die op eenieder rustte om zijn of haar lichaam voldoende te verzorgen en op het hoger doel dat men daarmee diende.³⁵⁹ Het was de logica van Baers: een gezond lichaam maakte dat het lichaam een waardig werktuig van de ziel werd en dat het lichaam makkelijk haar eindbestemming zou kunnen bereiken.³⁶⁰ Of hoe zelfs gezondheid een weerslag kon hebben op godsdienstige zelfvervolmaking. Baers ging nog een stapje verder en bracht gezondheid in verband met de eeuwenoude christelijke naastenliefde. "Wij weten dat de christelijke Caritas eeuwenlang wonderen verrichtte en nu nog, alle werking ten bate der noodlijdenden

³⁵⁶ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 6-7.

³⁵⁷ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 12.

³⁵⁸ Wetsvoorstel (M. BAERS, P. DE SMET e.a.) betreffende de financiële deelneming van de Staat inzake watervoorziening, *Parl.St.* Senaat BZ 1950, nr. 85.

³⁵⁹ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 13.

³⁶⁰ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 13.

moet bezielen wil deze niet tot koud functionarisme vervallen.”³⁶¹ Haar grootste zorg was dat de neutraliteit waarmee openbare instellingen dienden te worden ingericht, zonder meer elke link naar God zou uitschakelen. “Wij weten dat de openbare werken en instellingen die voor allen moeten toegankelijk zijn, in de meeste gevallen, geen confessioneel karakter kunnen hebben, doch wij moeten in die officieele werken een neutraliteit bestrijden die synoniem is van laïcisme, die bijgevolg de Godsgedachte en alles wat aan God herinnert wil uitschakelen. Er kan immers een neutraliteit bestaan zooals het meestal het geval is in de angelsaksische landen die beteekent: eerbied voor ieders levensbeschouwing en godsdienstige overtuiging.”³⁶² Het is duidelijk dat Baers niet enkel met haar verstand dacht, maar ook met haar hart én haar diepgeworteld geloof. Zij bleef bovenal trouw aan God en droeg steeds zijn waarden uit, ook als het om iets schijnbaar banaal ging zoals de inrichting van gezondheidsinstellingen.

Het is haast onwezenlijk om te vatten welke weg het ministerie van Volksgezondheid heeft afgelegd. Wat begon als een haast volledig onaangeroerd terrein groeide uit tot één van de ministeries dat vandaag een grote bedrijvigheid laat optekenen, zeker onder huidig minister van Volksgezondheid Maggie De Block (Open VLD). Vandaag staat het ministerie voor uitdagingen van een heel andere aard dan deze ten tijde van Baers’ pleidooi. Zorgen omtrent een degelijk uitgerust sanitair netwerk hoeven we ons gelukkig niet meer te maken, maar wel heel wat juridische vraagstukken, veelal met daarbij horende delicate ethische dilemma’s, dringen zich op. Ook het luik financiering en vooral het behouden van een betaalbare geneeskunde zal een moeilijke evenwichtsoefening blijken naar de toekomst toe. Al stond men ten tijde van Baers misschien wel nog voor de moeilijkste uitdaging: een Volksgezondheid in kinderschoenen uitbouwen tot een stevig en volwaardig ministerie.

Niettemin kwam het thema volksgezondheid pas later in de carrière van Baers aan bod, vooral vanaf haar senatorschap in 1936. Het was ook net van de parlementaire commissie van Volksgezondheid dat zij in 1945 de eerste vrouwelijke voorzitter werd. Alweer een primeur voor Baers. Als voorzitter-verslaggeefster van deze commissie nam zij in 1946 kennis van het wetsontwerp tot bescherming van de titel van verpleger en verpleegster.³⁶³

³⁶¹ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 13.

³⁶² M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 13-14.

³⁶³ Verslag uit naam van de commissie van Volksgezondheid belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot bescherming van den titel van verpleger en verpleegster, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 64.

Dit doet uiteraard meteen denken aan het gelijkaardig werk dat Maria Baers zelf verrichtte voor de maatschappelijke assistenten. Ook in het geval van de verplegers en verpleegsters was het opzet om te verhinderen dat personen zich, zonder het vereiste diploma, de titel van verpleger of verpleegster onrechtmatig zouden toe-eigenen. Op één klein amendement na, keurde de commissie het ontwerp eenstemmig goed. Men kon natuurlijk tegen het ontwerp weinig in brengen, dat in principe niet meer dan de logica zelf was. Het beoogde namelijk heel eenvoudig dat enkel personen met de correcte kwalificaties zich als verpleger of verpleegster zouden kunnen profileren, niet onbelangrijk in het domein van de gezondheidszorg.

5.6 Maria Baers in de parlementaire commissies

Maria Baers was een parlementaire duizendpoot en verzette heel wat werk, ook in verschillende parlementaire commissies. De parlementaire commissies bestaan vandaag nog steeds en hebben als voornaamste taak wetsontwerpen en –voorstellen te onderzoeken en hoorzittingen te organiseren.³⁶⁴ Naast een aantal vaste commissies bestaan er ook gemengde commissies, bijzondere commissies en werkgroepen, adviescomités en ook de mogelijkheid tot het inrichten van een onderzoekscommissie. Elk hebben zij in wezen tot doel om een select groepje zich te laten buigen over een welbepaald vraagstuk of specifieke problematiek. Telkenmale wordt er, naast een voorzitter, ook een verslaggever aangeduid.

De taak of de rol van de verslaggever is niet te onderschatten. Hij of zij is immers behoorlijk vrij in de opmaak van het commissieverslag dat later wordt voorgesteld en besproken in de plenaire vergadering. De verslaggever bepaalt bijvoorbeeld ook de taal waarin hij of zij zich uitdrukt en zijn of haar tekst fungeert uiteindelijk als basis voor het verslag. Deze niet onbelangrijke rol was meermaals weggelegd voor Maria Baers. Het was in feite een rol op het lijf van Baers geschreven aangezien zij nooit bevreesd was om het voortouw en verantwoordelijkheid te nemen.

Voor Maria Baers in 1945 voorzitter van de parlementaire commissie van Volksgezondheid werd, was zij reeds actief in deze commissie en fungeerde zij in 1937 als verslaggeefster. Actiever was Baers in de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg met de rol als verslaggeefster in 1937, 1939, 1947, 1950 en 1951. Met arbeid en sociale voorzorg vat men

³⁶⁴ www.senate.be.

dan ook perfect het werkveld van Baers samen. Met collega's kon zij zich in deze commissie focussen op de uitdagingen die zich op het betreffende domein opdroegen en kon zij in de pen kruipen als verslaggeefster en mee het verslag sturen.

Hoofdstuk 6: De vrouwen in de Senaat: samenwerken of ieder voor zich?

Maria Baers zetelde van 1936 tot 1954 in de Belgische Senaat en kreeg in deze periode het gezelschap van drie andere vrouwen: Marie Spaak-Janson, Odile Maréchal-Van den Berghe en Georgette Ciselet. Zij werden elk gecoöpteerd in de Senaat respectievelijk in 1921, 1936 en 1946. Zorgde het vrouw-zijn voor een bondgenootschap of was het water tussen de vrouwen onderling toch te diep?

6.1 Marie Spaak-Janson (1873-1960)

De socialistische Marie Spaak-Janson, zelf afkomstig uit een politiek nest en moeder van de gekende Paul-Henri Spaak, was in 1921 de eerste vrouw ooit die zetelde in de Belgische Senaat.³⁶⁵ Zij bleef er tot 1958 dapper op post en was toen inmiddels 85 jaar oud. Marie Spaak was dan wel een grote naam in het politiek halfmond, zij was ook wel de vrouw die zich verzette tegen het vrouwenstemrecht. De vrees bestond namelijk dat het vrouwenstemrecht zich vooral zou vertalen in meer kiezers voor de katholieke partij.³⁶⁶ Toch was Spaak net vaak de motor achter talrijke wetsvoorstellen ten voordele van vrouwen. Spaak werkte bijvoorbeeld enkele jaren voor Maria Baers reeds een wetsvoorstel omtrent het contract voor dienstboden uit.³⁶⁷ Spaak als tegenstandster van het vrouwenstemrecht en tegelijkertijd initiatiefneemster achter vrouwvriendelijke voorstellen, doet denken aan de dubbele positie die Baers zelf innam omtrent het vraagstuk loonarbeid. Ook zij wist een (schijnbare) tegenstelling te combineren in één en dezelfde persoon. Zowel Baers als Spaak moeten dus een lichte kras op hun nagedachtenis dulden. Een lichte kras die, rekening houdend met het tijds kader, enigszins te begrijpen valt, al zou het vandaag ongetwijfeld het verwijt van inconsequentie opleveren.

³⁶⁵ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 65; P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement 1894-1969*, Gent, Erasmus, 1969, 306. (hierna: P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement*), V. PIETTE, "Janson Marie (1873-1960)" in E. GUBIN, C. JACQUES, V. PIETTE en J. PUISSANT (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 333-334. (hierna: V. PIETTE, "Janson Marie").

³⁶⁶ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 64.

³⁶⁷ Wetsvoorstel (M. SPAAK, M. RENARD e.a.) betreffende de arbeidsovereenkomst voor dienstboden, *Parl.St.* Senaat BZ 1936, nr. 39.

Het grootste verschil tussen beide dames was, naast hun politieke overtuiging, ongetwijfeld hun afkomst. Politiek zat Marie Spaak of Marie Janson (haar meisjesnaam) eenvoudigweg in het bloed. Zij was de dochter van Paul Janson (1840-1913), liberaal politicus en later minister van staat, en de zus van Paul-Emile Janson (1872-1944), eveneens liberaal politicus en lange tijd lid van de Belgische regering.³⁶⁸ Paul-Emile was een korte periode eerste minister van ons land (november 1937 tot mei 1938) en verkreeg net als zijn vader de eretitel van minister van staat.³⁶⁹ Marie Spaak huwde met advocaat en schrijver Paul Spaak (1871-1936) en kregen samen vier kinderen. Zij gaf haar politieke genen door aan haar zoon Paul-Henri Spaak (1899-1972) en kleindochter Antoinette Spaak (1928). Paul-Henri was een socialistisch politicus en was vele jaren lid van de Belgische regering als minister van Buitenlandse Zaken.³⁷⁰ Hij werd bovendien drie maal benoemd tot eerste minister.³⁷¹ Voor Antoinette was eveneens, net zoals voor haar grootmoeder, een primeur weggelegd. In 1977 werd zij namelijk de eerste vrouwelijke Belgische partijvoorzitter (FDF) en ging zo de huidige Vlaamse vrouwelijke partijvoorzitters Gwendolyn Rutten (Open Vld) en Meyrem Almaci (Groen) vooraf.³⁷² Paul-Henri en dochter Antoinette Spaak werden beide vervolledigd in het rijtje van ministers van staat respectievelijk in 1949 en in 1983.³⁷³

In de familie Spaak was het dus al politiek wat de klok sloeg, terwijl dit in de familie Baers veel minder of zelfs helemaal niet het geval was. Politieke ambities vond men niet terug in de familie van Baers, noch bij haar ouders, noch bij haar twee jongere broers Joris en Edouard, of haar jongere zus Margriet. Margriet Baers was één van de eerste vrouwen in België die er in slaagde een universitair diploma te behalen (wijsbegeerte) en Joris Baers werd bijvoorbeeld priester.³⁷⁴ Dit illustreert perfect de strenge focus op, naast cultuur, het aspect godsdienst binnen het gezin Baers. Politiek betekent in wezen ook zich engageren en op het voorplan strijden voor iets. Dit is een aspect dat dan wel weer sterk aanwezig was, voornamelijk zelfs ingegeven vanuit christelijke naastenliefde. In die zin was de stap richting

³⁶⁸ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 65; P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement*, supra vn. 365, 195-196.

³⁶⁹ P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement*, supra vn. 365, 195; V. PIETTE, "Janson Marie", supra vn. 365, 334.

³⁷⁰ P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement*, supra vn. 365, 304-305; V. PIETTE, "Janson Marie", supra vn. 365, 334.

³⁷¹ P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement*, supra vn. 365, 304-305; V. PIETTE, "Janson Marie", supra vn. 365, 334.

³⁷² L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 65.

³⁷³ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 359.

³⁷⁴ M. JACQUES, "De KAV en de vrouwenemancipatie", supra vn. 8, 102.

politiek, vanuit welke beweegreden dan ook, niet de grootste verrassing en was het zeker niet tegen wil en dank dat Maria Baers de post als senator aanvaardde. Het senatorschap gaf haar immers de kans om vanop de eerste rij het gedachtengoed van haar beweging uit te dragen en was dus een ideale opportuniteit. Men kan concluderen dat hetgeen Maria Baers eventueel ontbrak aan politieke genen ruimschoots werd goedgeemaakt door haar eigen gedrevenheid en wil. Zij was hoegenaamd niet het type dat aan de zijlijn bleef staan om louter toe te kijken, maar stak graag, ten bate van een ander en de samenleving, de handen uit de mouwen.

Opmerkelijk is dat zowel Baers als Spaak zich, weliswaar met enkele jaren verschil, focusten op de arbeidsovereenkomst van dienstboden. Het voorstel van Spaak dateerde uit 1936, het voorstel van Baers uit 1939. Verstoord door de Tweede Wereldoorlog kwam Baers met een aangepaste en uitgebreide versie tevoorschijn in 1946. Reeds bij het lezen van de eerste woorden van de toelichting bij het wetsvoorstel van Spaak, doet het denken aan eerder werk en het later voorstel van Baers.

Spaak had het onder andere meteen over de waardigheid van het beroep. “Op zedelijk gebied dient men het vooroordeel te keer te gaan als zou dienstbodenarbeid maatschappelijk minderwaardig zijn; de mentaliteit van den dienstknecht, verouderde opvatting die ons door eeuwen van dienstbaarheid is overgemaakt, is niet meer vereenbaar met den nieuwen geest die den arbeidersstand bezielt.”³⁷⁵ Had Baers niet ettelijke malen eerder dezelfde boodschap verkondigd? Spaak ging verder: “Zij is niets anders dan een overblijfsel van het slavendom in de oudheid, en van de middeleeuwse lijfeigenschap.”³⁷⁶ Tegenstanders van Baers namen wel eens de woorden “huishoudelijke slavernij” in de mond wanneer zij de waarde en vooral de zin van huishoudelijke arbeid durfde te benadrukken. Was dit slechts een deel van het plan van Baers om de vrouwen uit de fabrieken weg te halen? Waarschijnlijk niet. Baers geloofde oprecht in een patroon waarbij de (gehuwde) vrouw een plek aan de haard was toegewezen om er voor het huishouden en de kinderen te zorgen. De vraag of het wettelijk aanpakken van de arbeidsovereenkomst van de huisbedienden enkel en alleen uit oprechte bezorgdheid om het lot van de huisbedienden was, dient men waarschijnlijk negatief te beantwoorden. Hoewel Baers het nooit openlijk

³⁷⁵ MvT wetsvoorstel betreffende de arbeidsovereenkomst voor dienstboden, *Parl.St.* Senaat BZ 1936, nr. 39, 1-2.

³⁷⁶ MvT wetsvoorstel betreffende de arbeidsovereenkomst voor dienstboden, *Parl.St.* Senaat BZ 1936, nr. 39, 2.

liet uitschijnen, kan men er niet om heen dat zij met haar voorstel de positie van het huispersoneel verbeterde en in één klap het beroep ook aantrekkelijker maakte. Was arbeid verrichten immers echt noodzakelijk, dan zag Baers een vrouw liever aan het werk in het gezin en huishouden van een werkgever dan in zijn fabriek. Volgens Baers was een job als huisbediende makkelijker te combineren met het eigen gezin en huishouden en lag het dichterbij de ware zending van de vrouw. Verder zag ook Spaak, net zoals Baers overigens, in een job als huisbediende “een uitstekende voorbereiding voor haar toekomstige rol van echtgenoot en moeder.”³⁷⁷

Het leek er dus op dat beide dames elkaar best konden vinden op het domein van huispersoneel en dienstboden. Bij het lezen van beide voorstellen treft men dan ook geen grote, noemenswaardige inhoudelijke verschillen aan. Beide voorstellen behandelen elementen zoals verloning, rusttijd, verlof, zedelijkheid, ziekte, verzekering, einde van de overeenkomst, etc. Wat inhoudelijk bijvoorbeeld wel opvalt bij het voorstel van Spaak is dat zij als socialiste de dienstbode tijd verzekerde om godsdienstige plichten te vervullen (artikel 7, laatste alinea). Eenzelfde bepaling vond men uiteraard terug in het voorstel van Baers (eveneens artikel 7, laatste gedachtestreepje). Verder valt op dat Baers niet enkel aandacht had voor de verplichtingen van de werkgever, maar ook voor de verplichtingen van het huispersoneel zelf (artikelen 5 en 6). Opvallend genoeg kan men soortgelijke bepalingen helemaal niet terugvinden in het voorstel van Spaak. Spaak focuste enkel op de rechten van het huispersoneel, terwijl het voor Baers een verhaal van wederzijds verplichtingen was. Het was overigens typerend voor Baers om elkeen op zijn of haar verantwoordelijkheid te wijzen. Men zou dan ook kunnen besluiten dat het voorstel van Baers in zekere zin vollediger was dan het voorstel van Spaak, maar het vertrekpunt en de kern van beide voorstellen was nagenoeg identiek.

Van Baers effectief in het gezelschap van Spaak was een eerste maal sprake in februari 1937 toen zij beiden present tekenden in de commissie van Volksgezondheid.³⁷⁸ De commissie boog zich nota bene over een wetsvoorstel van Spaak, ingediend op 16 februari 1937³⁷⁹, en

³⁷⁷ MvT wetsvoorstel betreffende de arbeidsovereenkomst voor dienstboden, *Parl.St.* Senaat BZ 1936, nr. 39, 2.

³⁷⁸ Verslag uit naam van de commissie van Volksgezondheid, belast met het onderzoek van de ontvankelijkheid van het wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 128.

³⁷⁹ Wetsvoorstel (M. SPAAK, R. CATTEAU e.a.) tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 131.

sprak zich zonder enige opmerking positief uit over de ontvankelijkheid van het voorstel. Het voorstel van Spaak had betrekking op het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (NWK), officieel door de overheid opgericht in de nasleep van de Eerste Wereldoorlog en de voorloper van het huidige Kind en Gezin.³⁸⁰ De link tussen enerzijds het NWK en de katholieke Baers en anderzijds het NWK en de socialistische Spaak, hoeft men niet ver te zoeken. Beide vrouwen waren namelijk vanuit hun eigen vrouwenorganisatie, voor Baers het Nationaal Verbond der Kristelijke Vrouwengilden (1920) en voor Spaak de Socialistische Vooruitziende Vrouw (1922), reeds begaan met de moeder- en kindzorg en organiseerden verscheidene initiatieven daaromtrent.³⁸¹ Begaan zijn met het wel en wee van de vrouwen, betekende ook begaan zijn met het lot van hun kinderen. Bovendien bracht het NWK ook een facet opvoeding met zich mee en paste het werk van het NWK zo bijzonder goed in het kraam van Baers en haar vrouwenbeweging waar de focus op vorming lag. Generaties bewuste moeders tot stand brengen was één van de voornaamste doelstellingen.

De allerhande goede werken die tijdens de Eerste Wereldoorlog plaatsvonden, ten voordele van de vele kinderen en uiteindelijk in september 1919 gebundeld werden in het NWK, hadden hun nut bewezen voor deze kwetsbare bevolkingsgroep. Het NWK had dus zeker recht op bestaan en recht om te bestaan in een vorm die de gezondheid van alle kinderen ten goede zou komen. De overheid had voornamelijk wel een andere beweegreden om over te gaan tot dit initiatief, namelijk het aanpakken van het slinkende geboortecijfer. Een erg doeltreffende maatregel bleek dit achteraf niet te zijn, want het geboortecijfer en het aantal grote gezinnen bleef met de tijd afnemen.³⁸² Waar het initiatief wel in slaagde was het promoten van een gezinsmodel met de vader als kostwinner en de moeder die voor het gezin zorgde, en onrechtstreeks verbeterde deze politiek van de overheid het leven van de vrouwen in het algemeen.³⁸³

Het voorstel van Spaak poogde eigenlijk de ergste wantoestanden van het moment te verhelpen. Het was onder andere de bedoeling van Spaak om met haar voorstel de neutraliteit van de werken voor kinderwelzijn te verzekeren. In de praktijk gebeurde het

³⁸⁰ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 326.

³⁸¹ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 326; X., *Een eeuw kindzorg in de kijker*, Brussel, Kind en Gezin, 2007, 14.

³⁸² H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 326.

³⁸³ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 326-327.

blijkbaar dat verschillende inrichtingen, soms op enkele meters van elkaar gevestigd, elkaar concurrentie aandeden en moeders lokten met stoffelijke voordelen.³⁸⁴ Weigerde een moeder haar sympathie te tonen voor de een of andere politieke of godsdienstige inrichting, dan werd zij eenvoudigweg uit de werken geweerd.³⁸⁵ Dit toont aan hoe sterk de samenleving toen nog verzuild was op basis van een politieke of godsdienstige oriëntatie. Deze verzuiling was blijkbaar zodanig sterk aanwezig dat zelfs de consultaties van boorlingen en kinderen de inzet waren van de strijd om mensen aan een bepaalde politieke of godsdienste strekking vast te binden. Ongehoord volgens Spaak én volgens Baers. In het belang van het kind moest een politieke of godsdienstige overtuiging kunnen wijken. De neutraliteit waar Spaak voor pleitte, kwam eerder ook ter sprake wanneer het ging om volksgezondheid in het algemeen. Baers begreep dat instellingen van volksgezondheid neutraliteit dienden te garanderen, maar vreesde wel voor een neutraliteit gelijk aan laïcisme.³⁸⁶ Het bleef wel bij het uitdrukken van haar vrees en Baers ging nooit zo ver dat zij iemand de toegang tot gezondheidszorg zou ontzeggen omwille van zijn of haar godsdienstige overtuiging. Gezondheidszorg was en is een basisrecht voor iedereen. Mocht zij dit wel gedaan hebben, dan ging zij zelfs regelrecht tegen de christelijke caritas in. Baers was door en door gelovig, maar stond wel boven de val van egoïsme en platte concurrentie. Maria Baers toonde zich zo eens te meer groots in kleine dingen.

Marie Spaak was maar liefst 37 jaar lid van de Belgische Senaat (van 1921 tot 1958) en liet in deze periode heel wat bedrijvigheid optekenen. Zij diende bijvoorbeeld ook wetsvoorstellen in over een hoger middelbaar onderwijs voor meisjes en omtrent het beroep van verpleger of verpleegster.^{387,388} Lof voor politiek icoon en recordhoudster Spaak is dus zeker en vast op zijn plaats. Bovendien bracht deze laatste materie Baers en Spaak voor een tweede maal samen in een parlementaire commissie. In 1946 boog de commissie van Volksgezondheid

³⁸⁴ MvT wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 131, 5.

³⁸⁵ MvT wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 131, 5.

³⁸⁶ M. BAERS, *Meer Volkswelvaart*, supra vn. 349, 13-14.

³⁸⁷ Wetsvoorstel (M. SPAAK en G. BARNICH) tot inrichting in België, van een middelbaar onderwijs van den hooger graad voor meisjes, *Parl.St.* Senaat 1931-32, nr. 107.

³⁸⁸ Wetsvoorstel (M. SPAAK, E. VINCK e.a.) tot regeling van het beroep van verpleger of verpleegster en tot oprichting van de Orde der verplegers en verpleegsters, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 126.

zich over het wetsontwerp tot bescherming van de titel van verpleger en verpleegster.³⁸⁹ Eerdere voorstellen van Gravez (1938), Godding (1938) en Spaak (1939) kwamen te vervallen door de ontbinding van de Kamers. Voor Baers, overigens voorzitter-verslaggeefster van deze commissie in 1946, lag dit in het verlengde van wat zij zelf eerder deed ten gunste van de maatschappelijke assistenten. Titelbescherming was in beide gevallen noodzakelijk om misbruiken te voorkomen en kwaliteit in de (gezondheids-)zorg te garanderen. In het verslag werd zelfs rechtstreeks verwezen naar het voorstel, ondertussen wet geworden, van Baers tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent. Voor Baers was het ontwerp uiteraard evident, voor Spaak zonder twijfel ook aangezien zij zich zelf eerder met de materie inliet. De commissie keurde dan ook het verslag en het ontwerp zonder veel problemen eenstemmig goed.

6.2 Odile Maréchal-Van den Berghe (1881-1956)

Odile Maréchal-Van den Berghe is misschien wel iets of wat de vreemde eend in de bijt met een eerder atypisch parcours en slechts korte passage in de Senaat. Van den Berghe was afkomstig uit een familie dat sympathiseerde met het daensisme van de Aalsterse priester Adolf Daens en bracht er haar jeugd door.³⁹⁰ Het politiek avontuur van Van den Berghe begon bij de gemeenteraadsverkiezingen in Brugge waar zij opkwam en verkozen werd voor de Christene Volkspartij.³⁹¹ Via een ommetje als West-Vlaams provincieraadslid voor het Katholiek Vlaamsch Nationaal Verbond, trad Van den Berghe in 1933 toe tot het Vlaams Nationaal Verbond.³⁹² Het was voor deze Vlaams-nationalistische partij en dankzij hun electoraal succes dat zij in 1936 gecoöpteerd lid werd van de Senaat.³⁹³ Haar verblijf in de Senaat was uiteindelijk van korte duur en zat er in 1939 al op. Tijdens de Tweede

³⁸⁹ Verslag uit naam van de commissie van Volksgezondheid belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot bescherming van den titel van verpleger en verpleegster, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 64

³⁹⁰ E. GUBIN, "Van den Berghe Odile (1881-1956)" in E. GUBIN, C. JACQUES, V. PIETTE en J. PUISSANT (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 540. (hierna: E. GUBIN, "Van den Berghe Odile").

³⁹¹ E. GUBIN, "Van den Berghe Odile", supra vn. 390, 540; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 361.

³⁹² L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 361.

³⁹³ E. GUBIN, "Van den Berghe Odile", supra vn. 390, 540; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 65.

Wereldoorlog was Van den Berghe leidster van het Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond en koos zij er voor om te collaboreren met de Duitse bezetter.³⁹⁴

Bovenstaande korte feitenschets doet meteen vermoeden dat Baers en Van den Berghe heel anders in het leven stonden, niet in het minst als het op hun politieke overtuiging aankwam. Het was bijvoorbeeld ondenkbaar dat Baers zou collaboreren met de Duitse bezetter. Wel integendeel, zij schopte liever tegen zijn schenen. Toch trof men in 1937 Baers en Van den Berghe samen aan in de parlementaire commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg.³⁹⁵ Op de agenda stond toen het thema van de gezinsvergoedingen, opnieuw een kolfje naar de hand van Baers. Het was een ontwerp van de regering dat aan een nader onderzoek werd onderworpen en dat er toe strekte om de kindertoeslagen uit te breiden naar de werkgevers en de buiten dienstverband staande arbeiders of de niet-loontrekkenden. Denk bijvoorbeeld aan de landbouwers. Het wetsontwerp kwam eerder aan bod in Kamer^{396,397} en Senaat³⁹⁸, en vormde in principe een geheel met de wet van 4 augustus 1930 houdende veralgemening van de gezinsvergoedingen voor de loonarbeiders. Deze laatste wet kaderde binnen de aanpak van de economische oorzaken van het dalende geboortecijfer.³⁹⁹

De uitbreiding van de gezinsvergoedingen was naar de mening van Baers uiteraard zeer welgekomen. Als verslaggeefster schuwde zij dan ook de grote woorden niet. Baers had het in het commissieverslag quasi meteen over “een wet van volkssolidariteit”, over hoe deze wet ons land “tot ere zou strekken” en “steunde op gezonde nationale tradities”.⁴⁰⁰ De tekst van het verslag laat er eigenlijk geen twijfel over bestaan: Baers nam het voortouw in deze kwestie, want het ging om de gezinnen en zij wenste net het verschil te kunnen maken voor deze gezinnen. Het verslag omschreef het doel van het wetsontwerp als volgt: “De ontworpen wet wil het behoud van de familie en haar natuurlijke en normale ontwikkeling in de hand werken en bijdragen tot een betere aanpassing van de inkomsten der gezinnen aan

³⁹⁴ E. GUBIN, “Van den Berghe Odile”, supra vn. 390, 540.

³⁹⁵ Verslag uit naam van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg, belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot uitbreiding van de kindertoeslagen aan de werkgevers en aan de buiten dienstverband staande arbeiders, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 213. (hierna: Verslag uitbreiding van de kindertoeslagen).

³⁹⁶ Wetsontwerp houdende verhoging van de minima bijdragen der kindertoeslagen, *Parl.St.* Kamer BZ 1936, nr. 56.

³⁹⁷ Wetsontwerp tot uitbreiding van de kindertoeslagen aan de werkgevers en aan de buiten dienstverband staande arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1936-37, nr. 129.

³⁹⁸ Wetsontwerp tot uitbreiding van de kindertoeslagen aan de werkgevers en aan de buiten dienstverband staande arbeiders, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 155.

³⁹⁹ H. VANDEBROEK, *Het geslacht van de arbeid*, supra vn. 126, 326.

⁴⁰⁰ Verslag uitbreiding van de kindertoeslagen, supra vn. 395, 1-2.

de lasten die zij te dragen hebben”.⁴⁰¹ Het veilig stellen van de families en toekomstige generaties was hetgeen Baers wou. Leest men verder, dan leest men zonder meer de woorden van Baers. Bijvoorbeeld: “Wij weten inderdaad dat, om hun zending volkomen te vervullen, de gezinnen een zekeren welstand moeten hebben. Voor vele gezinnen in ons land, bestaat dusdanige toestand niet; zij schrikken terug voor den kinderlast en vreezen soms de geboorte zelfs van een tweede kind”.⁴⁰² Met één woord, namelijk zending, wordt de sterke inbreng van Baers verraden. Of nog opvallender: “Het gezin, dat zich normaal ontwikkelt, dus ook het kroostrijk gezien, moet zijn zending kunnen vervullen, d.i. aan zijn kinderen geven al wat voor hun lichamelijk welzijn en voor hun opvoeding vereischt is. De huismoeder moet zich volkomen aan hare taak kunnen wijden en dit met gansch de bevoegdheid, die een zo belangrijke zending vereischt”.⁴⁰³ Het zijn opnieuw woorden die bekend in de oren klinken.

Artikelsgewijs analyseerde de commissie het ontwerp en keurde het uiteindelijk met elf stemmen en zes onthoudingen goed. In bijlage kan men, naast cijfermateriaal, ook de rechtstreekse schriftelijke communicatie tussen Baers en toenmalig minister van Arbeid en Sociale Voorzorg Achille Delattre (Parti Ouvrier Belge) vinden waarin Baers om opheldering en extra duiding vroeg. Nogmaals een bewijs van het professionalisme dat Baers aan de dag legde en van haar interesse voor de materie. Half werk was absoluut niet aan Maria Baers besteed.

In datzelfde jaar trof men de naam van Baers en Van den Berghe tevens aan onder een wetsvoorstel gericht op het alcoholvraagstuk.⁴⁰⁴ Het tijdelijk beperken van het aantal tapperijen van gegiste dranken en slijterijen (of kleinhandels) van sterke dranken was in feite een maatregel inzake drankbestrijding of “in de strijd tegen de alcoholplaag”, zoals Baers het zelf krachtig omschreef in de toelichting.⁴⁰⁵ Dat er sprake was van een ware plaag moesten de cijfers andermaal bewijzen. In 1935 telde ons land 130 herbergen per 10.000 inwoners. Dit was meer dan bijvoorbeeld in Zwitserland, Nederland of Engeland met respectievelijk

⁴⁰¹ Verslag uitbreiding van de kindertoeslagen, supra vn. 395, 2.

⁴⁰² Verslag uitbreiding van de kindertoeslagen, supra vn. 395, 3.

⁴⁰³ Verslag uitbreiding van de kindertoeslagen, supra vn. 395, 8.

⁴⁰⁴ Wetsvoorstel (M. BAERS, A. VERBIST e.a.) tot tijdelijke beperking van het aantal tapperijen van gegiste dranken en slijterijen van sterke dranken, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 243.

⁴⁰⁵ MvT wetsvoorstel tot tijdelijke beperking van het aantal tapperijen van gegiste dranken en slijterijen van sterke dranken, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 243, 1.

61.9, 48.1 en 21.22 herbergen per 10.000 inwoners en beduidend meer dan in Zweden en Noorwegen met respectievelijk 3.4 en 1.6 herbergen per 10.000 inwoners. Naast een hoog aantal herbergen, bleef ook het aantal winkels waar alcoholische dranken werden verkocht stijgen wat drankmisbruik mee in de hand werkte. Hoe paste dit voorstel in het verhaal van Maria Baers? In eerste instantie omdat dit een weerslag had op de volksgezondheid, maar ook op de zedelijkheid van de bevolking. Dit laatste was voor Baers minstens even belangrijk. Dat Baers zich mee achter dit voorstel schaarde zegt dan ook vooral meer over Baers zelf, dan over de samenwerking met Van den Berghe. Voor Baers was dit een logisch onderdeel van haar acties ten bate van de volksgezondheid en zedelijkheid.

Van den Berghe nam overigens tijdens haar korte doortocht in de Senaat zelf geen wetgevende initiatieven of vervulde geen bijzondere functies. Haar rol in de Senaat kan dan ook kleiner ingeschat worden als deze van haar vrouwelijke collega's Baers, Spaak en Ciselet.

6.3 Georgette Wagener-Ciselet (1900-1983)

De liberale Georgette Ciselet was, net zoals Baers, afkomstig uit het Antwerpse, maar groeide, in tegenstelling tot Baers, op in een welstellend en streng protestants gezin.⁴⁰⁶ Dit is meteen een eerste opvallend en niet onbelangrijk verschil tussen beide dames. Terwijl Baers een opvoeding kreeg volgens de katholieke moraal, kreeg Ciselet andere waarden mee en werden de geesten dus meteen van jongs af aan heel anders gevormd. Het werk van Baers was steeds gericht naar het voorbeeld en ideaal van God.

Ook het verder parcours van beide dames verschilde erg van elkaar. In 1919 startte Ciselet de opleiding letteren- en wijsbegeerte aan de Université Libre de Bruxelles en na het afronden van de kandidaturen stapte zij over naar de rechtsfaculteit waar zij uiteindelijk in 1923 afstudeerde als doctor in de rechten.⁴⁰⁷ Ciselet ging ook aan de slag met haar diploma en schreef zich na haar studies in aan de balie van Brussel.⁴⁰⁸ Men voelt dadelijk aan dat Maria Baers en Georgette Ciselet zich heel anders zijn gaan oriënteren. Qua intellectueel vermogen waren beide waarschijnlijk aan elkaar gewaagd, ook al ontbrak het Baers door het

⁴⁰⁶ C. JACQUES, "Ciselet Georgette, Marie, Hélène (1900-1983)" in E. GUBIN, C. JACQUES, V. PIETTE en J. PUISSANT (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 100. (hierna: C. JACQUES, "Ciselet Georgette").

⁴⁰⁷ C. JACQUES, "Ciselet Georgette", supra vn. 406, 100.

⁴⁰⁸ C. JACQUES, "Ciselet Georgette", supra vn. 406, 100-101.

vroegtijdig overlijden van haar ouders aan tijd om zelf universitaire studies aan te vatten. Baers zocht kennis namelijk zelf op en greep elke kans om zich bij te scholen. Zij wees ook in het algemeen steeds op het belang van vorming en onderricht. Natuurlijk stond Ciselet wel als advocate in het leven, terwijl het voor Baers allemaal klein begon met liefdadigheid dat uiteindelijk uitmondde in een leven vol sociaal engagement.

Maria Baers en Georgette Ciselet richtten zich uiteindelijk elk op de vrouw, maar hun focus lag misschien vanuit hun eigen achtergrond op een ander niveau. Bewijs daar van zijn ook de initiatieven op naam van Ciselet als lid van de Senaat. Ciselet was van 1946 tot 1954 een eerste periode gecoöpteerd senator, werd in 1954 rechtstreeks verkozen en was vervolgens opnieuw gecoöpteerd senator van 1958 tot 1961.⁴⁰⁹ Het is in die eerste periode (tot 1954) dat Baers eveneens gecoöpteerd senator was, zij het voor de Katholieke Partij. Wanneer Ciselet haar intrede in 1946 deed, liet zij meteen van zich spreken. Zij formuleerde een wetsvoorstel dat betrekking had op de wederzijdse rechten en plichten van echtgenoten⁴¹⁰ en een wetsvoorstel met betrekking tot de toelating van vrouwen tot de magistratuur.⁴¹¹ Deze voorstellen waren meteen een zeer sterk statement van Ciselet in haar eerste zittingsjaar nota bene en zij illustreerden perfect wie Ciselet was en waar zij voor stond. Naar aanleiding van dit eerste wetsvoorstel van Ciselet werd trouwens door de toenmalige minister van Justitie een werkgroep huwelijksstelsels en –statuten opgericht met Ciselet als ondervoorzitster.⁴¹² Het was uiteindelijk wel wachten tot 30 april 1958 vooraleer een nieuwe wet op de rechten en plichten van de echtgenoten definitief door het parlement werd goedgekeurd.⁴¹³ Ciselet was ook vaak actief in de parlementaire commissie van Justitie en nam meermaals, net zoals Baers, de taak van verslaggeefster op zich.

Het was niet in de parlementaire commissie van Justitie, maar wel in de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg dat men beide dames in 1947 samen aantrof met op de agenda

⁴⁰⁹ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 343; P. VAN MOLLE, *Het Belgisch parlement*, supra vn. 365, 42.

⁴¹⁰ Wetsvoorstel (G. CISELET, A. LILAR e.a.) tot wijziging van hoofdstuk VI van titel V van boek I van het Burgerlijk Wetboek over de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenooten, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 38.

⁴¹¹ Wetsvoorstel (G. CISELET, P. STRUYE e.a.) houdende toelating van de vrouwen tot de magistratuur, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 132.

⁴¹² L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 187.

⁴¹³ C. JACQUES, “Ciselet Georgette”, supra vn. 406, 101; L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 189.

het thema vrouwen- en kinderarbeid.⁴¹⁴ De verslaggeefster van dienst was niet Ciselet, maar wel Baers. In concreto ging het om een wetsontwerp van de minister van Arbeid en Sociale Voorzorg met betrekking tot artikel 5 van de samengeordende wetten betreffende de vrouwen- en kinderarbeid.⁴¹⁵ Artikel 5 bepaalde dat vrouwen geen arbeid mochten verrichten gedurende vier weken na de bevalling. Het doel van het wetsontwerp was tweeledig: enerzijds deze periode van vier weken uitbreiden tot zes weken, en anderzijds de arbeidsters het recht verlenen om, gedurende de laatste zes weken van hun zwangerschap, verlof te nemen. Vandaag duurt het moederschapsverlof in principe vijftien weken. Het zwangerschapsverlof of prenataal verlof mag aanvangen vanaf de zesde week voor de vermoedelijke bevallingsdatum. Vanaf de dag van de bevalling mag de moeder negen weken lang niet werken (bevallingsrust of postnataal verlof). Op deze regel bestaat trouwens geen enkele uitzondering.

De commissie beoordeelde de voorgestelde hervorming als nuttig en wenselijk en zowel het verslag als het ontwerp zelf werden met algemeenschap van stemmen aangenomen. Opvallend, maar helemaal niet verrassend, is dat Baers zich met deze kwestie inliet. Het was immers een combinatie van arbeid en zwanger/moederschap. Het moederschap mocht volgens Baers niet lijden onder de arbeid verricht door de vrouw. De uitbreiding van de rust zowel voor als na de bevalling kwam moeder en kind natuurlijk enkel ten goede. Deze vooropgestelde twaalf weken waren uiteindelijk wel nog een stap verwijderd van de huidige vijftien weken. Ciselet die in de bres sprong voor de zwangerschapsrust, valt waarschijnlijk vooral te begrijpen vanuit haar algemene strijd voor de rechten van de vrouw die gedreven werd door een sterk rechtvaardigheidsgevoel.

⁴¹⁴ Verslag uit naam van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg belast met het onderzoek van het ontwerp van wet tot wijziging van artikel 5 der wetten betreffende de vrouwen- en kinderarbeid, samengeordend bij koninklijk besluit van 28 februari 1919 en gewijzigd en aangevuld bij de wetten van 14 juni 1921 en 7 april 1936, *Parl.St.* Senaat 1947-48, nr. 13.

⁴¹⁵ Ontwerp van wet tot wijziging van artikel 5 der wetten betreffende de vrouwen- en kinderarbeid, samengeordend bij koninklijk besluit van 28 februari 1919 en gewijzigd en aangevuld bij de wetten van 14 juni 1921 en 7 april 1936, *Parl.St.* Senaat 1946-47, nr. 296.

6.4 Besluit

Een ruw besluit na het lezen van bovenstaande feiten en bevindingen zou als volgt kunnen klinken: enerzijds gingen de vrouwen vol voor vrouw-gerelateerde thema's en anderzijds, als er een samenwerking tussen de vrouwelijke senatoren tot stand had moeten komen, dan had het waarschijnlijk tussen Maria Baers en Marie Spaak moeten zijn.

Dat de vrouwen voor vrouw-gerelateerde thema's gingen, lijkt me enigszins logisch. Door hun komst in de Senaat, weliswaar via coöptatie, kregen zij eindelijk de kans om de overheersing van de mannen te doorbreken en de vrouw-gerelateerde thema's die jaren onderbelicht bleven, aan te pakken. Zij hadden ongetwijfeld meer dan de mannen voeling met deze thema's. Baers verklaarde ter zake: "Er bestaan ten slotte in het politieke en sociale leven niet zo veel specifiek-vrouwelijke vraagstukken, maar aan ieder vraagstuk zitten uitzichten vast die een vrouw anders ziet. Daar moet de vrouw verdedigd worden door vrouwen, o.m. omdat mannen zoiets niet aanvoelen of omdat zij bepaalde aspecten niet durven belichten. Gaat het wel om vraagstukken die de vrouw speciaal aanbelangen, dan moet de vrouwelijke mandataris resoluut de leiding nemen: ik denk hier aan kinderscherming, familiale politiek, enz."⁴¹⁶ En of Baers woord hield en de leiding nam. Het was ook net omwille van dat anders-zien dat de komst van vrouwen in de Senaat en andere instellingen zo verrijkend en broodnodig was.

Baers vertoefde in totaal vijfmaal in het gezelschap van een vrouw met een andere politieke kleur en telkenmale, het wetsvoorstel met Van den Berghe buiten beschouwing gelaten, was dit in een parlementaire commissie. Baers was driemaal aangeduid als verslaggeefster binnen de betreffende commissie, één maal als voorzitter-verslaggeefster. Op die manier kon Baers zich toch nog net iets meer op het voorplan plaatsen, want de rol van verslaggeefster was wel degelijk van belang. Zij had letterlijk en figuurlijk de pen in handen om het verslag te vormen. Waarom trof men deze vrouwen buiten een parlementaire commissie om niet samen aan? In een parlementaire commissie was men natuurlijk genoodzaakt om over partijgrenzen heen samen te werken. Het lijkt er op dat dit, het werk in de parlementaire commissies buiten beschouwing gelaten, misschien nog te moeilijk was en de aanwezigheid van enkele vrouwen hier niets aan veranderde. Zo waren de

⁴¹⁶ L. TINDEMANS, "Gesprek", supra vn. 101, 4.

wetsvoorstellen van Baers het resultaat van het werk van een uitsluitend katholieke equipe. Spaak ging bijvoorbeeld wel aan de slag met liberaal senator Robert Catteau (1880-1956) om het wetsvoorstel betreffende het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn uit te werken en ook Ciselet bundelde bijvoorbeeld de krachten over partijgrenzen heen bij haar wetsvoorstel dat vrouwen toegang diende te verlenen tot de magistratuur. Dit voorstel was namelijk ook het werk van socialist Henri Rolin (1891-1973), katholiek Paul Struye (1896-1974) en communist Jean Fonteyne (1899-1974). Dit waren natuurlijk telkenmale mannen van een andere partij en geen vrouwen.

Het vrouw-zijn bracht klaarblijkelijk (nog) geen bondgenootschap tot stand, geen “wij-tegen-de-mannen”-gevoel, al had men het tegendeel misschien kunnen verwachten van verdedigsters van de vrouwenzaak. Spaak, Baers en Ciselet mag men terecht pioniersters noemen die elk op hun eigen manier een drijvende kracht achter de vrouwenemancipatie waren. Hun parcours verdient veel respect, maar had het er niet nog mooier kunnen uitzien als zij elkaar wél of meer hadden gevonden in de Senaat? De geschiedenis kan men weliswaar niet herschrijven, maar het doet wel dromen van bijvoorbeeld de tandem Baers-Spaak. Zo onmogelijk was dit wellicht niet geweest. De aandacht van Baers en Spaak ging uit naar dezelfde thema’s (onder andere de huisbedienden, onderwijs, kinderwelzijn) en hun standpunten leken ook min of meer verzoenbaar met elkaar te zijn. Zij zaten, ondanks een andere politieke kleur, toch op eenzelfde lijn en hadden voeling met dezelfde vraagstukken.

Dit lag enigszins anders bij Ciselet. Zij mikte in zekere zin, zonder denigrerend te klinken, hoger en wel vanuit haar eigen ervaringen. Geen huisbedienden of verpleegkundigen op de agenda van Ciselet, maar wel de toegang van de vrouwen tot de magistratuur en het notariaat. Ook de emancipatie van de gehuwde vrouw behoorde tot het werkveld van Ciselet. Als gehuwde vrouw werd zij namelijk zelf geconfronteerd met een aantal bestaande discriminaties in de wetgeving. Ciselet had bijvoorbeeld de formele toestemming van haar echtgenoot nodig om het beroep van advocate te kunnen blijven uitoefenen. Onwezenlijk en onrechtvaardig volgens Ciselet en dus stak ze haar handen uit de mouwen. Ciselet schreef er onder andere het stuk getiteld *“La femme, ses droits, ses devoirs et ses revendications. Esquisse de la situation de la femme en Belgique et à l’étranger”* over.⁴¹⁷ In dit opzicht leken Ciselet en Baers wel op elkaar, beide kropen in de pen om hun ideeën over hun geliefde

⁴¹⁷ C. JACQUES, “Ciselet Georgette”, supra vn. 397, 101.

thema's met het grote publiek te delen. Voor Baers was huwen geen must, omdat de zending van een vrouw perfect elders kon liggen. Dat bewees Baers in de praktijk zelf. Koos men voor het huwelijk, dan was dit wel heilig en wees Baers op de rechten en plichten van beide echtgenoten. Niettemin engageerde zij zich niet politiek om de bestaande discriminaties ten opzichte van de vrouw uit de wereld te helpen, zij stelde deze in de Senaat ook niet in vraag. Was de gelijkwaardigheid van man en vrouw waar Baers het zo vaak over had dan niet meer dan een lege doos? Man en vrouw waren, volgens Baers, omwille van zowel fysieke als psychische verschillen op elkaar aangewezen om samen te werken, maar kon dit de scheefgetrokken machtsverhouding binnen het huwelijk rechtvaardigen? Aangezien Baers zelf niet huwde, botste zij uiteraard niet op de bestaande discriminaties van de gehuwde vrouw aanwezig in de wet. Toch was het één van de programmapunten van de KAV in 1944: "De vrouw is van natuur uit bekwaam. Het huwelijk maakt haar niet onbekwaam. De onbekwaamheid, thans door de wet voor de gehuwde vrouw voorzien, moet verdwijnen."⁴¹⁸ Een wetgevend initiatief vanwege Baers bleef echter uit en bewees zo impliciet dat haar prioriteiten elders lagen. Het begon nu eenmaal ook met syndicalisme en vorming van de (huis)moeder. Als het om de strijd om volledige juridische gelijkheid ging die na de Tweede Wereldoorlog losbrak, dan omschreef Gerard de positie van de KAV als volgt: "In de strijd om dat te verwezenlijken zouden KAV en LOFC (Waalse tegenhanger) nu eens in de eerste linie strijden, dan weer schuchter toekijken vanop de tweede rij."⁴¹⁹ De bekwaamheid van de gehuwde vrouw waarvoor gepleit werd, was vooral de uitloper van de eis voor een betere waardering van de vrouw als persoon en van haar maatschappelijke taken.⁴²⁰ Het leek pas veel later te zijn dat de KAV zich ter zake profileerde met acties rond hun programmaverklaring "De vrouw nu. Een nieuw statuut" in 1968.⁴²¹ Dat was toch ettelijke jaren na de opmars van de vereniging onder Baers.

Het beroepsleven en het huwelijk zijn natuurlijk maar een kleine greep uit de politieke activiteiten van Ciselet, maar het toont wel aan dat het water tussen Baers en Ciselet misschien net iets dieper was dan tussen Baers en Spaak. Hoewel, in 1935 werd Ciselet samen met Baers lid van de Commissie voor Vrouwenarbeid, opgericht op initiatief van de

⁴¹⁸ M. BAERS, *Programma van de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden*, Brussel, KAV, 1944, 6.

⁴¹⁹ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 367.

⁴²⁰ E. GERARD, *De christelijke arbeidersbeweging*, supra vn. 30, 369.

⁴²¹ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 114.

minister van Arbeid naar aanleiding van het berucht wetsvoorstel van pater Rutten uit 1934.⁴²² Ciselet trad in zekere zin ook in de voetsporen van Baers met een functie als secretaris van de Senaat (1953-1954) en verantwoordelijkheden binnen verschillende parlementaire commissies, maar ook bijvoorbeeld op internationaal plan wanneer ze als Belgisch afgevaardigde naar de Verenigde Naties werd gestuurd en meerdere buitenlandse reizen ondernam.⁴²³ Hoe dan ook, los van hun al dan niet gemeenschappelijke interesse voor bepaalde thema's, was de houding van de achterliggende feministische beweging waarschijnlijk het meest onoverkomelijke. Ook de feministische kampen werden namelijk opgebouwd rond een bepaalde ideologie en visie. Tijdens het interbellum, maar ook nog na de Tweede Wereldoorlog, pleitte het christelijk feminisme, met Maria Baers aan het roer, vol overtuiging voor het ideaalbeeld van de zorgzame huisvrouw en moeder en stond het gezin centraal. Baers benadrukte als hoofd van de KAV, opgericht in 1920, her en der de schoonheid en de waardigheid van de rol als huisvrouw en moeder. Zij verzette zich fel tegen alle niet-christelijke theorieën en was op die manier niet echt het schoolvoorbeeld van bruggenbouwer of compromissluter. Het toont vooral aan dat Baers, maar ook Spaak en Ciselet, vrouwen met een missie en een achterban waren in de Senaat. Midden jaren '30 ging Baers met haar vrouwenbeweging ook als het ware in overdrive en waren zij en de KAV eenvoudigweg één en ondeelbaar. Net dan woedde ook het debat omtrent vrouwenarbeid zo fel en wierp Baers zich volop in de strijd. Ging het specifiek om vrouwenarbeid, was dit compromis dan niet mogelijk tussen de KAV van Baers en de SVV van Spaak? Bij de SVV waren de voorstanders van de terugkeer van de vrouw naar de haard immers het talrijkst.⁴²⁴

Van werk en overleg tussen de vrouwen over partijgrenzen heen, was uiteindelijk pas sprake in de jaren '70 en toen vooral nog in de vorm van occasioneel overleg achter de schermen.⁴²⁵ Het is toch opmerkelijk dat dit pas zo laat tot stand kwam, want als vrouwelijk front zou men net een groter tegengewicht kunnen vormen voor de dominantie van de aanwezige mannen. Die frontvorming hadden zij elk net wel goed begrepen buiten het politieke luik om. Elke vrouwenbeweging trachtte een zo groot mogelijk publiek aan te spreken om een krachtige boodschap te laten horen. Die boodschap kon, in dit geval in de Senaat, nog krachtiger zijn

⁴²² C. JACQUES, "Ciselet Georgette", supra vn. 397, 103; D. KEYMOLEN, "Baers Maria, Gabriella", supra vn. 1, 35; E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 120.

⁴²³ C. JACQUES, "Ciselet Georgette", supra vn. 397, 101-103.

⁴²⁴ E. LAMBRECHTS, *Vrouwenarbeid in België*, supra vn. 125, 130.

⁴²⁵ L. VAN MOLLE en E. GUBIN, *Vrouw en politiek in België*, supra vn. 10, 336.

geweest hadden de kopstukken ook daar elkaar gevonden. Een compromis moet mogelijk of alleszins vroeger mogelijk geweest zijn. Dit doet in zekere zin denken aan het fenomeen dat de toegenomen politieke rechten van de vrouwen destijds geen grote verschuivingen teweeg bracht. Toen ging het wel om een gebrek aan maatschappelijk of politiek bewustzijn bij de grote massa, terwijl het in dit geval om vrouwen ging die zeer bewust omgingen met het politieke gebeuren op zich en de positie die vrouwen daarbinnen dienden in te nemen.

Hoofdstuk 7: Algemeen besluit

Dit besluit begin ik graag met een fragment uit het interview van Maria Baers afgenomen door Leo Tindemans in 1956, kort na haar politiek afscheid en enkele jaren voor haar overlijden. Zij verklaarde daarin het volgende: “En wil hierbij a.u.b. onderstrepen dat ik veel meer wens beschouwd te worden als een sociale werkster dan wel als een politiek personage. Een politieke rol heb ik slechts willen spelen om bepaalde dingen te kunnen verwezenlijken. Ik heb die taak naar best vermogen trachten te vervullen, zonder daarbij het vertrouwen te verliezen dat in mij werd gesteld.”⁴²⁶ Naar mijn mening gaf Baers hier een zeer correcte beschrijving van haar passage in de politiek, al was het natuurlijk meer dan zomaar een passage. Het is vooral een aanvoelen, maar het lijkt er op dat Baers effectief beter kon gedijen als sociaal werkster dan als politica. Een sociaal werkster was zij in hart en nieren van kindsbeen aan, als politica daarentegen vervulde zij een rol in functie van haar sociale bekommernis. Dat zij toch deze politieke rol op zich nam, was voornamelijk een blijk van haar verantwoordelijkheidszin. Zij liet het niet na om openlijk de samenleving tot haar verantwoordelijkheid te roepen, maar Baers nam zelf evenzeer haar verantwoordelijkheid op door bijvoorbeeld het senatorschap te aanvaarden. Dat Baers belangrijke posten bekleedde, zoals deze van verslaggeefster van een parlementaire commissie, was dan weer zonder twijfel te wijten aan de aard van het beestje. Zij heeft steeds vanuit verschillende eerdere functies moeten strijden en ging deze strijd niet uit de weg.

Al speelde Baers slechts een politieke rol, zij deed dit wel met verve en vol overgave. Zij deed in de Senaat ook precies wat van haar verwacht werd, zij het niet door haar aanwezige mannelijke collega's, wel door haar groeiende achterban in de vrouwenbeweging. In de ogen van enkele antifeministische heren deed zij waarschijnlijk meer dan zij verwachtten, maar dit

⁴²⁶ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 5.

kon Baers niet deren. Dat Baers zetelde in de Senaat vooral in functie van haar beweging, was ook logisch. Zij nam immers al deze bagage mee naar de Senaat en stortte zich op de thema's waar zij het meeste voeling mee had. Dit waren opvallend genoeg thema's die in het heden nog steeds een uitdaging vormen. Men kan hierbij denken aan de huisarbeid en het kindergeld. De rechtstreekse link tussen beide merkt men ook op wanneer men er het programma van de KAV op naleest. In 1944 stond onder andere op het programma: gezinsvergoedingen die de werkelijke uitgaven voor onderhoud en opleiding van de kinderen benaderden, verhoogde gezinsvergoedingen voor de gezinnen waar de moeder aan de haard bleef, een wettelijk statuut voor de huisbedienden en wettelijke bescherming voor de titel van maatschappelijk assistent.⁴²⁷

Het politiek werk van Maria Baers naar waarde schatten, is enigszins moeilijk. Zij verdient zonder twijfel lof voor de veelheid aan activiteiten en de deskundigheid waarmee zij telkenmale voor de dag kwam. Dit werd bovendien zowel in binnen- als buitenland erkend en gewaardeerd. Het is weliswaar aanlokkelijk om haar politiek werk te vergelijken met het werk van bijvoorbeeld Spaak of Ciselet. Zeker wanneer men Baers en Ciselet vergelijkt, mag men niet vergeten dat de focus van beide op de vrouw lag, maar wel op een ander niveau. Het zou oneerbiedig zijn om in het geval van Baers te spreken van een lager niveau, maar het bleef in zekere zin kleiner of beperkter. Dit wil uiteraard niet zeggen dat het werk van Baers niet nodig was, want er waren bijvoorbeeld heel wat meisjes en vrouwen werkzaam als huisbediende, net zoals haar wetsvoorstel, uiteindelijk afgekondigd als wet, tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent wel degelijk op het terrein een stap vooruit was. De naam van Ciselet wordt automatisch dan weer gekoppeld aan heel andere zaken zoals de toegankelijkheid van vrouwen tot de magistratuur en het notariaat, en de gelijkheid van man en vrouw binnen het huwelijk. Daarmee brak Ciselet echt deuren open naar ware juridische gelijkheid en dat klinkt vandaag dan weer boeiender of lovenswaardiger dan pakweg de arbeidsomstandigheden van de huisbedienden destijds. Toch moet men erkennen dat dit laatste bijvoorbeeld wel nog erg actueel is, zelfs wereldwijd (zie supra).

Puur politiek gezien zou men iemand als Ciselet hoger kunnen inschatten dan Baers, maar rekening houdend met het tijds kader, moet men ook toegeven dat Baers toch wel een rol van betekenis heeft gespeeld. Over hoe groot die rol uiteindelijk was, kan men discussiëren.

⁴²⁷ M. BAERS, *Programma van de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden*, Brussel, KAV, 1944, 10-11.

Het was natuurlijk wel zo dat er toen bijvoorbeeld een grotere groep huisbedienden was dan vrouwen die hun weg tot de magistratuur zochten, maar wetgevend werk was op beide terreinen zeker even hard nodig. Zo was er dan net zo goed nood aan “een” Baers als aan “een” Ciselet. Baers was uiteraard niet blind voor hetgeen er toen in de wereld gebeurde en de problemen van toen, hoofdzakelijk de effecten van de industrialisering en de werkloosheid van de jaren '30, vormden opportuniteiten voor haar. Het huwelijk of vooral de scheefgetrokken verhoudingen binnen het huwelijk als blinde vlek op de agenda van Baers, blijft een ietwat jammere zaak. Ook daar viel namelijk een werkelijk verschil te maken en zou men dit niet mogen verwachten van een feministe? Van Baers kon men dit misschien niet verwachten aangezien zij vasthing aan een verouderd en katholiek beeld van het huwelijk en een huwelijk het best zag functioneren met de moeder thuis aan de haard, zo komt men opnieuw uit bij het vraagstuk vrouwenarbeid. Het lijkt er op dat zo quasi al het doen én ook het laten van Baers draaide rond één en hetzelfde onderwerp.

Wat tot slot opvalt is dat Baers in haar parlementair werk veel minder expliciet verwijst naar God, wat ze wel deed in het kader van de katholieke vrouwenbeweging. Haar beweegredenen hadden ongetwijfeld nog steeds een godsdienstige inslag, maar ze stelde het allemaal wel een pak rationeler voor. Het was misschien ook net het geloof dat een échte ommezwaai in het denken van Baers in de weg stond, al was voor Baers ongetwijfeld het tegendeel waar en verlangde zij wellicht geen grote ommezwaai. De vorming waar zij bijvoorbeeld voor pleitte, bleef allemaal zeer braafjes zodat het absoluut geen grote bedreiging vormde voor de bestaande structuren binnen de maatschappij of vooral binnen het huwelijk. Gebrek aan aandacht voor dit laatste onderwerp had misschien te maken met de vrees om iets aan het wankelen te brengen wat naar Baers' mening een heilig en veilig instituut in de maatschappij was.

Deel IV: De erfenis van Maria Baers

Hoofdstuk 1: Inleiding

Zelden blijft de erfenis van iemand zoveel jaren na zijn of haar dood zo tastbaar als in het geval van Maria Baers. Zij liet in de eerste plaats een schat aan geschriften en verhandelingen na, die het mogelijk maken een beter inzicht te verkrijgen in Baers' gedachtegang. Haar eigen teksten ademen telkenmale de kracht en overtuiging uit waarmee zij ongetwijfeld haar stellingen verdedigde. Leest men een tekst van de hand van Baers, dan kan men zich moeilijk inbeelden dat deze iemand onbewogen liet. Zij onderzocht elk maatschappelijk probleem ook erg nauwkeurig. Zij won informatie in van deskundigen of bevoegde instanties en keek ook vaak over onze eigen landsgrenzen heen om zich te laten inspireren en lessen te trekken uit buitenlands voorbeeld. Samen met haar vele buitenlandse reizen het beste bewijs van de open kijk op de wereld van Maria Baers.

Bijzonder in het geval van Maria Baers is dat haar levenswerk tot op de dag van vandaag nog steeds bestaat. Femma zag het levenslicht in 1920, oorspronkelijk weliswaar als het Nationaal Verbond der Christelijke Vrouwengilden en later omgedoopt tot Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden (KAV), en is springlevend tot op de dag van vandaag. De ziel en de waarden van Femma zijn naar verluidt nog steeds dezelfde als deze waarmee het Nationaal Verbond in 1920 begon, namelijk solidariteit, rechtvaardigheid en emancipatie. Het zijn alleszins drie principes die perfect aansluiten bij de persoonlijkheid van Maria Baers en die de rode draad vormden doorheen al haar activiteiten.

Hoofdstuk 2: Femma

2.1 Thema vrouwenarbeid: de 30-urenweek

De KAV was er door en voor vrouwen. Het hart van de beweging klopte voor de arbeidsvrouwen en Baers volgde, zoals eerder vermeld, het thema vrouwenarbeid op de voet. In dat opzicht verschilt het huidige Femma weinig van de KAV destijds. Hoewel de maatschappij doorheen de jaren enorme wijzigingen onderging, is het thema arbeid steeds op de agenda blijven staan. Een belangrijk deel van ons leven staat logischerwijs in het teken

van arbeid. Zovele jaren na datum blijft Femma zich met een duidelijke visie bekommeren om de relatie vrouw en werk.

Het is duidelijk: onze maatschappij, onze tijd en onze gezondheid staan in 2016 onder druk. In tijden waarin langer en meer werken de boodschap is, lijkt de combinatie van werk en gezin steeds moeilijker te worden. Dan rijst de vraag: zijn het (opnieuw) voornamelijk vrouwen die de tol moeten betalen? Femma opende recent alvast het debat en brak een lans voor het invoeren van een 30-urenweek. Te mooi om waar te zijn of wordt 6 uren per dag werken, mét loonbehoud, in de toekomst toch de norm? Terwijl in ons land de kampen van voor- en tegenstanders zich vormen, gingen de Zweden reeds met het idee aan de slag. Zo zette onder andere de Zweedse stad Göteborg een experiment op touw in het rusthuis *Svartedalen* waar 6 uren per dag werken voor verpleegkundigen, tijdelijk het nieuwe voltijds werd. In afwachting van definitieve resultaten (experiment liep ten einde in februari 2016), leken de eerste, voorlopige resultaten alvast positief. De verpleegkundigen hadden minder stress en waren meer relaxed, wat de zorg van de bejaarden verbeterde.

Hetgeen volgt is zowel voor wat betreft de voor- als tegenstanders van de 30-urenweek enkel een weergave van hun visie of bemerkingen zoals deze recent in de media zijn verschenen. Wel had ik contact met Riet Ory, adjunct algemeen directrice bij Femma, en zij was zo vriendelijk om me een laatste stand van zaken mee te delen. Riet Ory gelooft sterk in het plan en kwam dit reeds in het najaar van 2015 nader toelichten in een praatprogramma op *één*. Onder het gezelschap bevond zich toen ook N-VA-voorzitter Bart De Wever, één van de tegenstanders. Tijdens dit gesprek gaf Ory onder andere mee dat Femma, in navolging van enkele bestaande experimenten, zelf zou gaan experimenteren met de 30-urenweek (zie *infra*).

2.1.1 Voorstanders: Femma en Partij van de Arbeid (PvdA)

Het is het tempo waaraan de huidige maatschappij momenteel draait, dat de combinatie van gezin en werk verre van evident maakt. Dit is althans het uitgangspunt van Jeroen Lievens en Eva Brumagne. Zij zijn respectievelijk beleidsmedewerker en algemeen directeur bij Femma. Ook PvdA ziet wel graten in een werkweek van 30 uur en nam dit plan op in het boek *De*

*miljonairstaks en zeven andere briljante ideeën om de samenleving te veranderen.*⁴²⁸ PvdA-voorzitter Peter Mertens voelt zich naar eigen zeggen net gesteund in de tegenstand van Voka en Karel Van Eetvelt in zijn overtuiging dat, de vernieuwing waar hij voor staat wel degelijk de juiste is.⁴²⁹ Aan het woord in het draaiboek van PvdA zijn Maartje De Vries, voorzitter van vrouwenorganisatie Marianne, en Benjamin Pestieau, syndicaal verantwoordelijke van de PvdA. Samen schreven zij het stuk “Neem weer de tijd! De 30-urenweek” waarin zij het onder meer hebben over de ploetermoeders en bumpervaders van vandaag, de evolutie van destijds richting 40-urenweek weergeven en de komst van geavanceerde technologische mogelijkheden als zege in vraag stellen.⁴³⁰

Jeroen Lievens van Femma gelooft in een nieuwe voltijdse norm van 30 uur, omdat heel wat mensen worstelen met de combinatie van betaalde en onbetaalde arbeid. “Die onbetaalde arbeid, zoals zorgen voor kinderen, mantelzorg, vrijwilligerswerk komt meer en meer onder druk te staan. Op individueel niveau besteden we inderdaad minder uren per week aan betaalde arbeid dan in de jaren 1950-1960. Maar toen ging in vele gevallen maar een partner, de man uit huis werken. De vrouw bleef thuis en was verantwoordelijk voor de zorg- en huishoudelijke taken. Vandaag zijn we geëvolueerd naar een maatschappij waarin met twee voltijds werken de norm is. We zien dat die norm voor velen niet haalbaar is. Mensen hollen zichzelf voorbij, zijn gestrest en raken uitgeblust. Vooral vrouwen ondervinden de negatieve gevolgen van die moeilijke combinatie. Zij worden nog steeds beschouwd als hoofdverantwoordelijke voor de zorg- en huishoudelijke taken en spenderen gemiddeld 9,5 uur per week meer aan deze taken dan mannen. Het zijn dan ook vrouwen die als eerste een stapje terugzetten van de arbeidsmarkt en bijvoorbeeld deeltijds gaan werken (44% van de vrouwen werkt deeltijds ten opzichte van 9% van de mannen). Maar dat zorgt dan weer voor minder loon, minder pensioen en minder carrièrekansen. Ze worden dus gestraft omdat ze de norm niet halen. We stellen daartegenover dat de norm niet realistisch is en verlaagd moet worden. Door te kiezen voor een 30-urenweek maken we meer tijd vrij voor

⁴²⁸ P. MERTENS (ed.), *De miljonairstaks en zeven andere briljante ideeën om de samenleving te veranderen*, Berchem, EPO, 2015, 161 p.

⁴²⁹ J. HERREGODS, “Peter Mertens: ‘Dat VOKA ze afwijst, versterkt net de overtuiging dat mijn ideeën wél juist zijn’”, *Knack* 23 april 2015, www.knack.be/nieuws/belgie/peter-mertens-dat-voka-ze-afwijst-versterkt-net-de-overtuiging-dat-mijn-ideeen-wel-juist-zijn/article-normal-564207.html.

⁴³⁰ M. DE VRIES en B. PESTIEAU, “Neem weer de tijd! De 30-urenweek” in P. MERTENS (ed.), *De miljonairstaks en zeven andere briljante ideeën om de samenleving te veranderen*, Berchem, EPO, 2015, 37-53.

onbetaalde arbeid en geven we mensen de mogelijkheid om op een kwaliteitsvollere manier betaalde en onbetaalde arbeid te combineren.”⁴³¹

Lievens pareert de vraag naar economische haalbaarheid met een tegenvraag: “Werkt het huidige systeem zo goed? We breken jaar na jaar records in verband met ziekteverzuim en burn-outs. We zitten met een grote groep mensen die geen job vinden. We onderbenutten een heleboel (vrouwelijk) talent. Bovendien moeten we ons ook de vraag stellen of ‘beter’ altijd in meer efficiëntie en meer geld uit te drukken is. Kunnen we ook niet denken in termen van kwaliteit? De experimenten met de 30-urenweek in Zweden tonen aan dat de werknemers productiever en gelukkiger zijn. Dat er minder verloop van personeel is en dat de kwaliteit van hun werk gestegen is.”⁴³²

Wat betreft het eigen experiment van Femma wist Riet Ory me te vertellen dat het de bedoeling is om vanaf 2017 effectief in een 30-urenweek te starten. Momenteel is Femma bezig met de samenstelling van een projectgroep met deskundigen om het experiment op touw te zetten. In deze projectgroep treft men onder andere een jurist arbeidsrecht, een vertegenwoordiger van Sociare (socioculturele werkgeversfederatie) en een vertegenwoordiger van de werknemersdelegatie aan. Femma werkt ondertussen ook aan een inhoudelijk dossier over de 30-urenweek.

2.1.2 Tegenstanders: Karel Van Eetvelt (Unizo) en N-VA

Bij de tegenstanders van het voorstel klinkt het vrij eensgezind dat het plan eenvoudigweg niet haalbaar is in de praktijk. Eén van deze tegenstanders is, niet in het minst, Karel Van Eetvelt, sinds 2004 gedelegeerd bestuurder van ondernemingsorganisatie Unizo. Voor hem klinkt twee uur minder werken per dag met behoud van loon vooral “als een sprookje”.⁴³³ Van Eetvelt countert het idee door te stellen dat arbeid niet oneindig deelbaar is en het opzet organisatorisch niet haalbaar is. “Wat ga je doen met bedrijfsleiders of mensen in leidinggevende functies? Ze zijn ooit om hun capaciteiten gekozen om een bedrijf te leiden en zijn dagelijks druk in de weer om hun bedrijven economisch gezond te houden. Een

⁴³¹ S. DE POTTER, “De 30-urenweek: sprookje of binnenkort realiteit?”, *Vacature* 21 januari 2016, www.vacature.com/carriere/werk-leven/work-lifebalans/De-30-urenweek-sprookje-of-binnenkort-realiteit. (hierna: S. DE POTTER, “De 30-urenweek”).

⁴³² S. DE POTTER, “De 30-urenweek”, supra vn. 431.

⁴³³ S. DE POTTER, “De 30-urenweek”, supra vn. 431.

verplichte 30-urenweek zou ertoe leiden dat ook die functies gesplitst moeten worden.”⁴³⁴

Van Eetvelt wijst ook op het kostenplaatje. Van 38 naar 30 uur met loonbehoud zou volgens Van Eetvelt immers gelijk staan aan een loonlastenverhoging van 21%.⁴³⁵ Dan rijst onvermijdelijk de vraag wie deze extra kost zal moeten betalen.

Minder werken betekent minder stress en minder stress zou op zijn beurt dan weer leiden tot minder burn-outs, alom tegenwoordig in onze huidige maatschappij. Van Eetvelt repliceert: “Burn-outs zijn maar voor een goed derde arbeidsgerelateerd; er zijn dus talloze andere factoren die meespelen. Veel mensen met burn-out hebben dat voor een deel ook aan hun levensstijl te danken, en niet noodzakelijk omdat ze te hard moeten werken. Ik weet niet of een 30-urenweek mensen gaat weerhouden om hun dagen te druk in te vullen. Maar ik zeg het nog eens, tegenwoordig kan wie wil nogal makkelijk overstappen op een vier-vijfde werkschema.”⁴³⁶ Het systeem van vier-vijfde werken is volgens Van Eetvelt quasi gelijk aan de voorgestelde 30-urenweek.

Een gezin en een carrière zijn beide enorm tijdrovend wat maakt dat de combinatie van beide lang niet meer zo vanzelfsprekend is. Valt de combinatie werk en gezin vooral vrouwen het zwaarst en hebben met andere woorden vooral vrouwen baat bij een kortere werkweek? “Ja, maar daar kan je toch zelf voor kiezen? Ik ben absoluut voor onafhankelijkheid, maar je kan toch niet aan iedereen opleggen dat ze maar 30 uur mogen werken? Ik ken vrouwen die daar helemaal niet mee opgezet zouden zijn en die graag 50 uur per week bezig zijn met hun job. Werken is niet ongezond, al wordt het tegendeel soms wel eens beweerd. De meeste mensen gaan graag werken, al kan ik begrijpen dat ze hun werk enigszins anders willen invullen, maar daar is wel ruimte voor. Niet in alle jobs en functies, maar het kan.”⁴³⁷

Op politiek niveau blijft het voorlopig vrij stil. Enkel N-VA liet al weten geen voorstander van het plan te zijn. Dat liet voorzitter Bart De Wever zich zelf ontvallen in het praatprogramma van Lieven Van Gils op één. Daarin kwam Riet Ory, adjunct directrice van Femma, op 23 september 2015 langs om tekst en uitleg te geven bij het opzet van de 30-urenweek. De Wever achtte het voorstel zeker niet haalbaar voor alle sectoren van de private

⁴³⁴ S. DE POTTER, “De 30-urenweek”, supra vn. 431.

⁴³⁵ S. DE POTTER, “De 30-urenweek”, supra vn. 431.

⁴³⁶ S. DE POTTER, “De 30-urenweek”, supra vn. 431.

⁴³⁷ S. DE POTTER, “De 30-urenweek”, supra vn. 431.

markteconomie, maar benadrukte wel dat de zoektocht naar werkbaar werk naar de toekomst toe zeer belangrijk blijft.⁴³⁸ Net zoals Van Eetvelt, stipte ook De Wever in het gesprek de loonlastenverhoging dat de maatregel met zich zou meebrengen aan, als groot struikelblok.

Ook bij monde van Grete Remen en Jan Hofkens, Vlaamse parlementsleden, sprak N-VA zich uit als tegenstander van het voorstel. “De essentie van werkbaar werk kent evenveel betekenissen als werknemers. We hebben allen andere wensen en noden, en we botsen allemaal op verschillende obstakels. De ene wil minder lange dagen werken, terwijl de andere net langer wil werken om te kunnen excelleren. We kunnen deze moeilijke puzzel niet leggen door loeihard in de media te verkondigen dat we met z’n allen veel te hard werken en dat we geen tijd meer hebben voor de kinderen, familie en vrienden. Want zulke uitspraken doen de waarheid geweld aan.”⁴³⁹ Remen en Hofkens zijn van mening dat de 30-urenweek niet de oplossing is. “Dit is niet realistisch én financieel onhoudbaar. Men mag immers niet uit het oog verliezen dat we langer leven en studeren, terwijl we wel steeds minder lang aan het werk zijn.”⁴⁴⁰ Zij vervolgen: “Wat wel van belang is, is de manier waarop de arbeidsuren ingevuld worden en het resultaat dat hiermee bereikt wordt. Mensen moeten graag en met goesting aan het werk willen blijven, en dit in zinvolle jobs met voldoende autonomie. Niet door hen minder te laten werken of een verkorte werkweek op te leggen, maar wel door hen de mogelijkheid te geven om regisseur te worden van hun eigen arbeid(stijd).”⁴⁴¹

2.1.3 Actueel

Arbeid en al hetgeen gerelateerd aan arbeid, vormt steeds een grote uitdaging voor elke regering. Ook de regering van Charles Michel (MR) kondigde bij haar aantreden in oktober 2014 heel wat maatregelen aan die een weerslag zouden hebben op het loon, de loopbaan en het pensioen van velen. Delicaat, maar een degelijke langetermijnvisie is nodig.

⁴³⁸ VLAAMSE RADIO- EN TELEVISIEOMROEP, “Femma pleit voor 30-urenweek en start zélf een experiment”, (videofragment) Van Gils & Gasten 23 september 2015, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/VanGilsengasten/2.41083?video=1.2449856.

⁴³⁹ G. REMEN en J. HOFKENS, “30-urenweek is niet de oplossing”, *Knack* 13 november 2015, www.knack.be/nieuws/belgie/30-urenweek-is-niet-de-oplossing/article-opinion-625311.html. (hierna: G. REMEN en J. HOFKENS, “30-urenweek”).

⁴⁴⁰ G. REMEN en J. HOFKENS, “30-urenweek”, supra vn. 439.

⁴⁴¹ G. REMEN en J. HOFKENS, “30-urenweek”, supra vn. 439.

In de rand van de meest recente begrotingsonderhandelingen lanceerde huidig minister van Werk en vice-eersteminister Kris Peeters (CD&V) een plan om voortaan te kijken naar het aantal gewerkte uren per jaar en niet langer naar het aantal uren per week.⁴⁴² Het voorstel past in Peeters' opzet om werk werkbaarder, maar tegelijk ook soepeler te maken. Concreet stelde hij voor dat er in sommige periodes tot 45 uur per week gewerkt kan worden en veel minder in andere periodes, maar de gemiddelde werktijd moet wel 38 uur per week blijven.⁴⁴³ Het is dus zeker niet de bedoeling dat er in totaal minder uren gewerkt zal worden, maar men kan flexibeler omspringen met het aantal uren dat men per week werkt en dit in functie van een al dan niet drukke periode op de werkvloer. Is dit een eerste stap richting een meer flexibel en modern arbeidsrecht?

Ondertussen blijkt het systeem van vier vijfde werken, een prima alternatief voor de 30-urenweek volgens Van Eetvelt, sterk in de lift te zitten. In 15 jaar tijd is het aantal werknemers dat vier vijfde werkt immers meer dan verdubbeld. Dit blijkt uit een enquête van de federale overheidsdienst Economie (enquête naar de arbeidskrachten (EAK)) waarover de VRT recent berichtte.^{444,445} Volgens de cijfers gingen in die 15 jaar tijd drie keer meer mannen vier vijfde werken en dubbel zoveel vrouwen. Jan Denys, arbeidsmarktspecialist van HR-bedrijf Randstad, zei daarover het volgende: "Dat is vooral sociologisch te verklaren. Er zijn meer en meer hooggeschoolden, er zijn ook meer vrouwen die werken, meer en meer mensen die voor hun carrière willen gaan. Daarnaast is er ook een grote behoefte aan het afstemmen van de combinatie werk en privé. Vier vijfde werken is dan ook een mooi compromis voor wie zijn werk belangrijk vindt, maar toch wat tijd wil voor het gezin of een andere passie."⁴⁴⁶

⁴⁴² R. WAUTERS en J. VAN HORENBEEK, "Vaarwel 38 urenweek? Regering wil voortaan kijken naar gewerkte uren op jaarbasis", *De Morgen* 7 april 2016, www.demorgen.be/binnenland/vaarwel-38-urenweek-b37a32b3/.

⁴⁴³ F. BRUGGEMAN, "Verdwijnt de klassieke 38 urenweek?", VRT Nieuws 7 april 2016, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/politiek/1.2622662.

⁴⁴⁴ FOD ECONOMIE, K.M.O., MIDDENSTAND EN ENERGIE, *Enquête naar de arbeidskrachten 2015*, 1 april 2016 www.economie.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/arbeidsmarkt_levensomstandigheden/enquete_naar_de_arbeidskrachten_2011-2015.jsp.

⁴⁴⁵ B. VERMEERSCH, "Vier vijfde werken wordt het nieuwe voltijds", VRT Nieuws 8 april 2016, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/economie/1.2623331. (hierna: B. VERMEERSCH, "Vier vijfde werken").

⁴⁴⁶ B. VERMEERSCH, "Vier vijfde werken", supra vn. 445.

In “De zevende dag” gingen partijvoorzitters Gwendolyn Rutten (Open VLD) en Peter Mertens (PvdA) in debat en daarin werd onder andere ook de 30-urenweek aangestipt.⁴⁴⁷ Mertens legde uit dat hij de technologische vooruitgang en productiviteitswinsten wil gebruiken om op een andere manier naar arbeid te kijken en de beschikbare arbeid te herverdelen zoals in Zweden het geval is. Rutten verwees een verplichte en collectieve arbeidsvermindering in de vorm van een 30-urenweek resoluut naar de prullenmand en pleitte, zoals een liberale het betaamt, voor maatwerk en keuzevrijheid.

2.1.4 Besluit

Eerst en vooral wens ik te benadrukken dat ik zelf geen expert ben in de materie en zodoende het debat aanschouw zoals de gemiddelde Belg dit doet. Toch gaf ik graag de grote lijnen van het debat weer net omdat Femma, het levenswerk van Maria Baers of alleszins de rechtstreekse uitloper er van, zich nadrukkelijk in de discussie mengt en het bovendien om een thema gaat dat Baers nauw aan het hart lag. Omdat het om het thema arbeid gaat en dus ieder van ons aanbelangt, vind ik het persoonlijk ook een zeer boeiend debat.

Dat de druk in onze maatschappij de laatste jaren toegenomen is, lijkt me te kloppen. De druk om te presteren is hoog en her en der bezwijkt al eens iemand onder deze druk, wat absoluut geen schande is. Lost de 30-urenweek alles op? Neen, maar dat beseffen voorstanders van het idee ook. Aangezien arbeid een belangrijk deel van ons leven beheerst, kan het op zich geen kwaad om het huidig systeem in vraag te stellen en de denkoefening te maken.

Werkbaar werk is dezer dagen een hot topic, maar werkbaar werk concreet invulling geven, blijkt eens te meer een moeilijke opdracht te zijn. Eén van de redenen hiervoor is dat iedereen wel een eigen betekenis aan werkbaar werk kan en wil geven, zoals aangehaald door Remen en Hofkens van N-VA. In vrij algemene termen zou ik werkbaar werk omschrijven als een uitdaging met perspectieven en de mogelijkheid om gas terug te nemen wanneer dit nodig zou zijn om welke (gegronde) reden dan ook. In een job zou iedereen een boeiende uitdaging moeten kunnen vinden die strookt met zijn of haar persoonlijkheid,

⁴⁴⁷ VLAAMSE RADIO- EN TELEVISIEOMROEP, “Mertens: ‘De voorstellen lijken een sprookje van Grimm’”, (videofragment) De zevende dag 10 april 2016, www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/dezevendedag/2.43739?video=1.2625296.

talenten en verwachtingen. De perspectieven zouden elke werknemer een blik op zijn of haar professionele toekomst moeten werpen, prikkelen en motiveren. De mogelijkheid om gas terug te nemen zou ik vertalen naar flexibiliteit, bijvoorbeeld in de vorm van thuiswerk. Heel wat grote bedrijven bieden de mogelijkheid van thuiswerk reeds aan en dit lijkt me alvast een positief gegeven. Zelf ben ik geneigd om meer in te zetten op dergelijke initiatieven, dan resoluut de werkweek te herleiden naar een 30-urenweek. Ik kan wel begrijpen dat de 30-urenweek in bepaalde sectoren een welgekomen initiatief zou zijn zoals de zorgsector bijvoorbeeld waar een job veel vergt van de fysieke en mentale gezondheid.

Of de voorstellen van onze huidige regering omtrent flexibiliteit al dan niet ver genoeg gaan, vind ik te moeilijk om te beoordelen aangezien het me zelf aan de kennis en ervaring ontbreekt. Wel juich ik het debat onder beleidsmakers en organisaties zoals Femma enkel toe. Ik ben dan ook van plan om het debat verder te volgen en kijk uit naar het inhoudelijk dossier van Femma. Het komt er nu op aan om aan tafel te zitten met deskundigen en het idee om te zetten in een concreet plan. Dit zal hun idee kracht bijzetten en het debat ongetwijfeld ten goede komen, want om vriend en vijand te overtuigen zullen concrete plannen en cijfers nodig zijn, eerder dan de soms nog wazige, weliswaar nobele, (doel)stellingen. Hopelijk kunnen zij dan bijvoorbeeld een onderbouwd antwoord bieden op de vraag naar de haalbaarheid van het opzet.

2.2 (Bijna) 100 jaar later: eerbied voor de stichtster

Femma koestert het rijke verleden van hun organisatie en bijgevolg ook dat van hun stichtster, Maria Baers. Volgens mij is dit ook terecht. De organisatie, gemakshalve KAV genoemd, was de voorbije 100 jaar alom aanwezig en bleef doorheen de jaren een constante in het middenveld. Baers wist destijds dus een beweging met daadkracht uit te bouwen die zich wist te handhaven in een snel wijzigende maatschappij en vandaag zijn bestaansreden in feite nog niet verloren heeft. Femma ziet zelfs parallellen tussen de uitdagingen waar Baers destijds voor stond en deze anno 2016. Femma beschreef dit in zes trends waarin zij het onder meer hebben over de eis van Baers van gelijk loon voor gelijk werk, de focus van Baers op vorming en de actieve uitbouw van de vrouwenbeweging onder

leiding van Baers.⁴⁴⁸ Die parallellen zijn er in zekere mate, maar men mag niet vergeten dat bijvoorbeeld de aanmoediging door Baers van gelijk loon voor gelijk werk er maar kwam eens voorbij het magische moederschap. Zij betreurde betaalde arbeid geleverd door moeders immers heel erg, zelfs in die mate dat zij een wettelijk verbod als wenselijk beschouwde. Dit is een belangrijke nuance die ergens tijdens het lof steken verloren moet zijn gegaan. Met hun standpunt omtrent de 30-urenweek borduren zij in principe wel voort op het gedachtengoed van Baers. Puur hypothetisch lijkt het me wel een stelling waar Baers zich vandaag zou achter scharen aangezien het voornamelijk voor vrouwen een ontlasting zou kunnen betekenen. In zekere zin is het voorstel een update van de moeder aan de haard.

Femma laat zich dus graag inspireren door het werk van hun stichtster in het verleden en wil de herinnering aan Baers levendig houden. Daarom besloten zij in 2014 het meterschap over het graf van Baers op zich te nemen en lieten zij het graf restaureren. Later volgde ook een officiële inhuldiging in het bijzijn van personeelsleden, leden en sympathisanten. Ook in het licht van het honderdjarig bestaan van Femma in 2020 zal er in ruime mate aandacht besteed worden aan Baers.

⁴⁴⁸ I. DE VOOGHT en R. ORY, "Femma viert Rerum Novarum: De trends van 125 jaar geleden vertonen parallellen met die van nu", toegestuurd op 13 april 2016, onuitg.

Slot

Aan het einde van dit werkstuk is het de bedoeling om een antwoord te formuleren op de vraag of Maria Baers er in slaagde het verschil te maken, vooral als lid van de wetgevende macht, maar wat betekent *het verschil maken* nu precies? Het verschil maken kan *voor een ommekeer zorgen* betekenen. Een erg grote ommekeer bleef in het geval van Baers echter uit. Het verschil maken hoeft uiteraard niet erg groots te zijn om betekenisvol te zijn. In die zin maakte Baers wel het verschil voor bijvoorbeeld de huisbedienden, (huis)moeders en kinderen en droeg zij ook op het domein van volksgezondheid haar steentje bij. Politieke molens malen nu eenmaal ook traag. Naar mijn mening maakte Baers in de Senaat nog het grootste verschil door er aanwezig te zijn als vrouw en er belangrijke taken en functies op zich te nemen als vrouw. Bracht haar parlementair werk geen enorme aardverschuiving teweeg, dan deed haar stem dit wel. En daarom mag men het parlementair werk van Baers in het algemeen beschouwd niet onderschatten. Vrouwen kregen en verdienden in de jaren later hun plek in de politiek, onrechtstreeks te danken aan de aanwezigheid van bijvoorbeeld Maria Baers waarin zij ongetwijfeld een aanmoediging vonden.

Als het aankomt op het verschil maken, schat ik Maria Baers hoger in op het maatschappelijk terrein dan op het politiek terrein. Zo voelt het voor mij persoonlijk aan en dit was in feite ook de wens van Baers. Zij wenste namelijk veel eerder als een sociale werkster dan als een politiek personage herinnerd te worden (zie supra). Baers was dan ook een sociale werkster die aan politiek ging doen. Het was nooit omgekeerd. Dat zij destijds werd gekozen om gecoöpteerd lid te worden van de Senaat had alles te maken met de positie die zij toen in het maatschappelijk middenveld innam. Baers bestudeerde actuele problemen, zocht naar oplossingen en verdedigde deze vol overtuiging. Zij genoot op dat moment ook steeds meer aanzien en het kwam de vrouwenbeweging bovendien erg goed uit. Met Baers in de Senaat kregen zij een rechtstreekse spreekbuis. Zo is er steeds een link geweest tussen hetgeen Baers politiek deed en hetgeen zij maatschappelijk deed. Mocht men Baers wegdenken uit de vrouwenbeweging, dan zou dit, naar mijn mening, een groter verschil veroorzaken dan wanneer men Baers zou wegdenken uit de Senaat. Baers is namelijk op een gegeven moment één geworden met de KAV. Het meest frappante is dat het levenswerk van Baers destijds nog steeds wordt voortgezet via Femma. Zij verdedigen nog steeds de belangen van

vrouwen en bieden tegenwind waar nodig. De plek en het werk van Baers zou naar mijn mening eerder snel ingenomen geweest zijn door een andere vrouw, niet in het minst door iemand die er reeds aanwezig was, namelijk Marie Spaak. Zoals eerder bleek was het water tussen Spaak en Baers heus niet zo diep.

Hetgeen me het meest is bijgebleven is het door Baers druk bestudeerde vraagstuk omtrent vrouwenarbeid en haar opvallende en dubieuze mening daaromtrent. In eerste instantie is het moeilijk te geloven dat Baers, volgens velen één van de grootste vrouwenfiguren uit ons land, zich zo fel verzette tegen vrouwenarbeid, in het bijzonder arbeid verricht door gehuwde vrouwen en moeders. Dit was allerm minst een uiting van een progressief idee van iemand die de vrouwenzaak behartigde. Opvallend was ook hoe sterk Baers vrouwenarbeid verricht door moeders in een negatief daglicht stelde en hen met de vinger wees. Maakte men de balans op, dan was een uithuiswerkende moeder een slechte moeder die haar familie, zelfs de maatschappij en het algemeen welzijn aan het wankelen bracht. Bovendien was er sprake van een zekere dualiteit in de houding van Baers, aangezien arbeid verricht door ongehuwde vrouwen wel door de beugel kon. Meer nog, in dergelijk geval moesten zowel de arbeid als de arbeidsomstandigheden aangepast zijn aan het vrouw-zijn. Zoals eerder gezegd was het moederschap en het familiegeluk voor Baers cruciaal in heel deze discussie, zelfs in die mate dat zij een verbod op vrouwenarbeid wettelijk wenste te verankeren. Maria Baers was dus één van de grootste vrouwenfiguren van ons land die zich schaarde achter een wettelijk verbod op vrouwenarbeid. Het klinkt allemaal erg paradoxaal, maar dat was het voor Baers helemaal niet. Zij geloofde rotsvast in beide wegen, vooral ingegeven door een diep christelijk geloof dat haar doorheen het leven gidste. Naar mijn gevoel was dit geloof eerder een belemmering dan een gids en beroofde dit geloof Baers van haar open kijk op de wereld die zij wel had in de letterlijke betekenis. Gelukkig is “de zending van de vrouw” vandaag naar de achtergrond verdwenen en zijn de mogelijkheden legio. “De zending” zou ik niet langer omschrijven als een vooraf bepaalde bestemming op basis van geslacht of geloof, maar een ontdekkingsstocht die elkeen mag of moet kunnen ondernemen om op basis van zijn of haar talenten “een” bestemming te ontdekken. Op deze ontdekkingsstocht mag noch man, noch vrouw enig obstakel ondervinden.

De (schijnbare) dualiteit waarvan sprake bij het vraagstuk vrouwenarbeid, is iets wat voor mij is blijven nazinderen. Baers evolueerde in zekere mate wel: “Toch verheugt het me ook

dat de vrouwen eindelijk hun plaats in de politiek opeisen. Zo hoort het.”⁴⁴⁹ Van de huiskamer naar de politiek was toch een grote stap, al deed Baers deze uitspraak pas aan het einde van haar leven in 1956 tijdens het interview met wijlen Leo Tindemans. Enkele regels verder leest men: “Zelf heb ik gans mijn leven op strijdende posten gestaan: in de vrouwenbeweging, in het syndikalisme, in de Hoge Arbeidsraad. Hoe afmattend is echter zulk leven van strijd! Dat ligt een vrouw ten slotte niet zo goed en daaraan schrijf ik het toe dat er zo weinig grote vrouwelijke advocaten zijn.”⁴⁵⁰ Waarom zou dit een vrouw niet zo goed liggen? Zulke bedenkingen lijken me eerder nefast voor de evolutie richting gelijkheid tussen man en vrouw. Dat het om een evolutie ging en geen revolutie, is waarschijnlijk net het punt en dan moet men rekening houden met het tijds kader en de geesten die moeten rijpen, ook deze van de vrouwen zelf. In 1956 kon Baers weliswaar zelf terugblikken op een meer dan verdienstelijk parcours en daarmee was zij een voorbeeld voor elke andere vrouw met ambitie. Dat het voor Baers niet te snel hoefde te gaan, bewijst ook haar antwoord op de vraag hoe zij toen, in 1956, oordeelde over het hedendaagse meisje: “Onze meisjes lijken me beter gevormd. Ze maken zich nuttig in een beroep en kunnen onafhankelijk denken. Ze willen niet meer ten laste zijn. In ons land wellicht een tikje minder dan elders; niet dat ik ze gaarne als volstrekt-onafhankelijke en modern-geëmancipeerde vrouwen zou willen zien, maar hun belangstelling voor hedendaagse vraagstukken zou groter kunnen zijn. Zij blijven te gaarne in hun klein-klein wereldje.”⁴⁵¹ Droeg Baers’ boodschap van vrouwen aan de haard hier niet toe bij? En maakten de mannen wel de nuances die Baers maakte wanneer zij haar boodschap uitdroeg? Anderzijds droeg Baers zeker ook bij tot de vorming van vele meisjes zodat zij zich nuttig konden maken in een beroep en zij onafhankelijk konden denken. Dit is opnieuw een voorbeeld van de dualiteit waarvan sprake. Idem bij het voorstel van Baers omtrent de gezinsvergoedingen. Het geboortecijfer opkrikken via een premie was meteen ook een zoveelste poging om de moeders van de fabriek terug naar huis te sturen. Dat dit diende te gebeuren zelfs via een geldelijk voordeel was best opmerkelijk. Baers was namelijk diegene die het economisch argument om voor vrouwenarbeid te pleiten, verwierp en zich verzette tegen gratuit materialisme, maar er uiteindelijk toch zelf een oplossing trachtte in te vinden om het tij te keren.

⁴⁴⁹ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 5.

⁴⁵⁰ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 5-6.

⁴⁵¹ L. TINDEMANS, “Gesprek”, supra vn. 101, 6.

Hoe dan ook, wat Maria Baers doorheen de jaren deed, deed ze voortreffelijk, vol overgave én met het hart en dat is op zich al bewonderenswaardig. Om haar beter te begrijpen is het noodzakelijk terug te reizen in de tijd en zich te nestelen in het conservatieve, katholieke milieu waarin Baers zich bevond, want dat is enorm bepalend geweest. In een wereld van verandering bood dit Baers een houvast en een leidraad. Dit is waarschijnlijk ook de voornaamste reden waarom men Baers kan omschrijven als een brave feministe die niet meteen het roer volledig omgooide. Zij functioneerde netjes binnen de krijtlijnen uitgezet door het katholiek geloof waar toen bijvoorbeeld het concept van moeder aan de haard centraal aanwezig was. Op die manier trachtte zij haar eigen, persoonlijk hoger doel te bereiken, namelijk in de eerste plaats zelf een goed mens zijn en in de tweede plaats anderen inspireren om eveneens naar het voorbeeld van God te leven. Het geloof maakte Baers ook nederig terwijl zij voor velen net een grote persoonlijkheid was. Ook zo was er als dusdanig sprake van een zekere dualiteit in de persoon van Baers, al viel dit in dit geval enkel te bewonderen.

Finaal kan men besluiten dat Maria Baers haar strepen heeft verdiend. Blijkt men terug naar de eerste helft van de twintigste eeuw, dan kan men niet om haar aanwezigheid heen. Reeds als jonge vrouw dompelde zij zich onder in allerlei goede werken en stond zij uiteindelijk op de eerste rij om deze werken mee concreet vorm te geven als stichtster, voorzitter of ondervoorzitter. Sociaal werk was Baers' eerste liefde en dreef haar ook naar het buitenland om daar scholen op te richten en er mensen te begeisteren met haar passie. Politiek bleek al met al slechts een middel om op haar geliefkoosde terrein het verschil te kunnen maken. Daarom hing het politieke luik zo sterk vast aan haar sociale nevenactiviteiten, voor Baers ongetwijfeld haar sociale hoofdactiviteiten. Daar was uiteraard niets mis mee, wel integendeel. Het bewijst hoezeer Baers haar woorden in daden wenste om te zetten. Zij eindigde haar uiteenzettingen niet voor niets vaak met de woorden "*Aan het werk!*". Aan daadkracht geen gebrek dus en dit is hoe dan ook een eigenschap die nodig is om het verschil, hoe groot of klein dit ook mag wezen, te maken. Haar drijfveer en inspiratie was overduidelijk het katholieke geloof en de drang om *goed te doen*. Dit uitgangspunt zou meteen wel de verklaring kunnen vormen van het feit dat Baers niet dé kracht achter een grote emancipatiebeweging was, maar een feministe die slechts verandering toeliet in die mate dat het verzoenbaar was met het katholiek geloof. Baers was

dus naast een kind van haar tijd bovenal een kind van God. Brak zij politiek niet de grootste potten, dan slaagde zij er in het maatschappelijk veld wel in om een stevig netwerk uit te bouwen van vele medewerkers en militanten die eenzelfde gedachtengoed nastreefden. Daarbij was de tijd haar ongetwijfeld ook gunstig gezind. De wereld veranderde, een oorlog hing in de lucht of was net gaan liggen en de wens om te (her)leven volgens een nieuw elan was aanwezig. Binnen dergelijk klimaat was het waarschijnlijk makkelijker om vrouwen, zelf geconfronteerd met een wereld in verandering, aan te spreken en een richting te wijzen. Dit vertaalde zich in een groeiend aantal leden die klaarblijkelijk Baers' niet mis te verstane boodschap omtrent vrouwenarbeid tolereerden terwijl dit toch geen vooruitgang betekende. Niet in het minst voor hen engageerde Maria Baers zich graag een leven lang.

Bibliografie

Wetgeving

- KB 13 juli 2014 tot opheffing van de artikelen 5 en 18 en tot wijziging van artikel 16 van het koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, *BS* 28 juli 2014.
- Wet 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *BS* 25 maart 1934.
- Wet 12 juni 1945 tot bescherming van de titel van maatschappelijk assistent, *BS* 21 juli 1945, 4.742.
- Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *BS* 30 mei 2007.
- Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, *BS* 30 mei 2007.
- Wet 22 april 2012 ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, *BS* 28 augustus 2012.
- Wet 12 juli 2013 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot de bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, *BS* 26 juli 2013.

Voorbereidende documenten

- Verslag uit naam van de commissie van Volksgezondheid, belast met het onderzoek van de ontvankelijkheid van het wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 128.
- Verslag uit naam van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg, belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot uitbreiding van de kindertoeslagen aan de werkgevers en aan de buiten dienstverband staande arbeiders, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 213.

- Verslag uit naam van de commissie van Volksgezondheid belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot bescherming van den titel van verpleger en verpleegster, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 64.
- Verslag uit naam van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg belast met het onderzoek van het ontwerp van wet tot wijziging van artikel 5 der wetten betreffende de vrouwen- en kinderarbeid, samengeordend bij koninklijk besluit van 28 februari 1919 en gewijzigd en aangevuld bij de wetten van 14 juni 1921 en 7 april 1936, *Parl.St.* Senaat 1947-48, nr. 13.
- Verslag van de commissie van Arbeid en Sociale Voorzorg belast met het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *Parl.St.* Senaat 1950-51, nr. 26.
- Voorstel van resolutie betreffende het zo snel mogelijk ratificeren van de IAO-conventie betreffende waardig werk voor huispersoneel, *Parl.St.* Kamer 2011-12, nr. 1805/001.
- Wetsvoorstel tot inrichting in België, van een middelbaar onderwijs van den hooger grad voor meisjes, *Parl.St.* Senaat 1931-32, nr. 107.
- Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 5 september 1919 houdende instelling van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 131.
- Wetsvoorstel tot tijdelijke beperking van het aantal tapperijen van gegiste dranken en slijterijen van sterke dranken, *Parl.St.* Senaat 1936-37, nr. 243.
- Wetsvoorstel betreffende de arbeidsovereenkomst voor dienstboden, *Parl.St.* Senaat BZ 1936, nr. 39.
- Wetsvoorstel tot bescherming van den titel van maatschappelijk assistent, *Parl.St.* Senaat 1939-40, nr. 99.
- Wetsvoorstel tot regeling van het beroep van verpleger of verpleegster en tot oprichting van de Orde der verplegers en verpleegsters, *Parl.St.* Senaat BZ 1939, nr. 126.
- Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 10 februari 1934 houdende regeling van de huisarbeid op gebied van lonen en hygiëne, *Parl.St.* Kamer 1946-47, nr. 300.
- Ontwerp van wet tot wijziging van artikel 5 der wetten betreffende de vrouwen- en kinderarbeid, samengeordend bij koninklijk besluit van 28 februari 1919 en gewijzigd

en aangevuld bij de wetten van 14 juni 1921 en 7 april 1936, *Parl.St.* Senaat 1946-47, nr. 296.

- Wetsvoorstel tot wijziging van hoofdstuk VI van titel V van boek I van het Burgerlijk Wetboek over de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenooten, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 38.
- Wetsvoorstel tot regeling van het dienstcontract der huisbedienden, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 98.
- Wetsvoorstel houdende toelating van de vrouwen tot de magistratuur, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 132.
- Wetsvoorstel tot wijziging van artikelen 40 en 42 van de wet van 4 augustus 1930, houdende veralgemeening der kindertoelagen voor loonarbeiders, alsmede tot toekenning van een buitengewonen kindertoelag voor het laatste kwartaal 1946, *Parl.St.* Senaat BZ 1946, nr. 137.
- Wetsvoorstel tot verhoging van het bedrag der kinderbijslagen bepaald bij de wet van 4 augustus 1930, geordend, gewijzigd en aangevuld bij de latere besluiten, *Parl.St.* Senaat 1948-49, nr. 241.
- Wetsvoorstel betreffende de financiële deelneming van de Staat inzake watervoorziening, *Parl.St.* Senaat BZ 1950, nr. 85.
- Wetsvoorstel tot wijziging van de regelgeving wat het statuut voor de huishoudhulp betreft, *Parl.St.* Kamer 2010-11, nr. 1673/001.

Rechtsleer en literatuur

- BAERS, M., *De loonarbeid der gehuwde vrouw*, Brussel, ACV, 1928, 29 p.
- BAERS, M., *De plicht der meer gegoeden en ontwikkelden tot socialen arbeid*, Antwerpen, Vrouwenbond Constance Teichmann, 1911, 17 p.
- BAERS, M., *Terugslag van den loonarbeid der gehuwde vrouw op het gezinsleven*, Brussel, Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken, 1925, 33 p.
- BAERS, M., "De vrouw in het tegenwoordige maatschappelijk leven" in HOOGVELD J. *et al.*, *De katholieke vrouw in de moderne wereld. Richtlijnen voor de katholieke vrouwenbeweging*, Brussel, Standaard, 1939, 57-78.
- BAERS, M., *Meer Volkswelvaart door Volksgezondheid*, Brussel, KAV, s.d., 29 p.

- BAERS, M., *Moderne beschaving en loonarbeid der gehuwde vrouw*, Brussel, KAV, 1938, 12 p.
- BAERS, M., *Programma van de Kristelijke Arbeiders Vrouwengilden*, Brussel, KAV, 1944, 12 p.
- BAERS, M., *Vrouwenarbeid en levensbeschouwing*, Brussel, KAV, 1935, 14 p.
- BAERS, M., *Vrouwenverzet. De vrouwen en de verplichte tewerkstelling gedurende de bezetting*, Brussel, KAV, s.d., 16 p.
- DE WEERDT, D., *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*, Gent, Masereelfonds, 1980, 227 p.
- GERARD, E., *De christelijke arbeidersbeweging in België*, II, Leuven, Universitaire Pers, 1991, 624 p.
- GERARD, E., "De Senaat 1918-1970" in LAUREYS, V., VAN DEN WIJNGAERT, M., FRANÇOIS, L., GERARD, E., NANDRIN J.-P. en STENGERS, J., *De geschiedenis van de Belgische Senaat 1831-1995*, Tielt, Lannoo, 1999, 140-212.
- GUBIN, E., "Van den Berghe Odile (1881-1956)" in GUBIN, E., JACQUES, C., PIETTE, V. en PUISSANT, J. (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 540-541.
- HEIRBAUT, D., "De vrouwen(on)rechtsgeschiedenis van Napoleon tot vandaag: een verhaal van voortdurende vooruitgang?" in STEVENS L. en BREMS E., *Recht en gender in België*, Brugge, die Keure, 2011, 25-55.
- JACQUES, C., "Ciselet Georgette, Marie, Hélène (1900-1983)" in GUBIN, E., JACQUES, C., PIETTE, V. en PUISSANT, J. (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 100-103.
- JACQUES, M., "De KAV en de vrouwenemancipatie: Baers, Cappe en Vande Putte" in SCHOLL S.H. et al., *Zij bouwden voor morgen: figuren uit de christelijke arbeidersbeweging*, Brussel, DAP Reinaert Uitgaven, 1966, 99-128.
- KEYMOLEN, D., "Baers (Maria-Gabriella)" in *Biographie Nationale*, Brussel, Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten, 1985, XLIV, kol. 5-16.
- KEYMOLEN, D., "Baers Maria, Gabriella (1883-1959)" in GUBIN, E., JACQUES, C., PIETTE, V. en PUISSANT, J. (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 33-36.

- KEYMOLEN, D., DE NEEF, G. en VINTS, L., *Louise Van den Plas en Maria Baers: een eigen engagement in de vrouwenbeweging*, Leuven, Onderzoekscentrum Vrouw en Opvoeding, 1989, 45 p.
- LAMBRECHTS, E., *Vrouwenarbeid in België: het tewerkstellingsbeleid inzake vrouwelijke arbeidskrachten (1930-1972)*, Brussel, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudiën, 1979, 247 p.
- MERTENS, P. (ed.), *De miljonairstaks en zeven andere briljante ideeën om de samenleving te veranderen*, Berchem, EPO, 2015, 161 p.
- PASTURE, P., *Kerk, politiek en sociale actie: de unieke positie van de christelijke arbeidersbeweging in België 1944-1973*, Leuven, Garant, 1992, 505 p.
- PIETTE, V., "Janson Marie (1873-1960)" in GUBIN, E., JACQUES, C., PIETTE, V. en PUISSANT, J. (eds.), *Dictionnaire des femmes Belges XIXe et XXe siècles*, Brussel, Editions Racine, 2006, 333-334.
- THIELEMANS-DE BACKER, G., *Maria Baers, haar leven en werk*, Antwerpen, s.d., 15 p.
- VANDEBROEK, H., *Het geslacht van de arbeid: opvattingen over vrouwenarbeid in Belgische katholieke kringen (1945-1960)*, Leuven, Universitaire Pers, 2002, 494 p.
- VAN GOETHEM, F., ARENDT, J. en BAERS, M., "Naar méér bescherming voor den vrouwenarbeid: een wetsvoorstel", *Godsdienstige en Sociale Trakten*, Antwerpen, Geloofsverdediging, 1932, 51 p.
- VAN MOLLE, L. en GUBIN, E., *Vrouw en politiek in België*, Tielt, Lannoo, 1998, 412 p.
- VAN MOLLE, P., *Het Belgisch parlement 1894-1969*, Gent, Erasmus, 1969, 421 p.
- X., *Een eeuw kinderzorg in de kijker*, Brussel, Kind en Gezin, 2007, 48 p.

Geraadpleegd in het archief van het Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwen Werken (CSVW-fonds) en het archief van de Katholieke Arbeiders Vrouwengilden (KAV-fonds) te Leuven

- Diverse biografische nota's en aantekeningen
- Het overlijdensbericht van "Mejuffer Maria Gabriëlle Baers"
- BAERS, M., "De vrouw in het huidig tijdsgebeuren", *Het Belang van Limburg* 17 januari 1949.

- BAERS, M., “Huishoudelijk beleid en loonarbeid van de vrouw”, Damesconferentie, december 1943, 6 p.
- BAERS, M., “Juffrouw Baers vertelt ...”, Vrouwenbeweging januari 1950.
- CERPENTIER, C., “Een vrouw aan wie iedereen in ons land dank verschuldigd is”, Geloof en Leven, maart 1960, 51-53.
- DE RIEMAECKER-LEGOT, M., “Huldezitting juffrouw M. Baers”, Algemene Raad van Katholieke Vrouwen, 4 februari 1961, 4 p.
- MOELANTS, E., “In memoriam Juffrouw Baers”, s.l., januari 1960, 5 p.
- MOELANTS, E., “Juffrouw Baers”, s.l., januari 1960, 5 p.
- STAELS-DOMPAS, N., “Maria Baers, een leven gewijd aan de christelijke sociale gedachte”, s.l., KUV, 1960, 7 p.
- TINDEMANS, L., “Gesprek met Mejuffrouw Maria Baers”, Tijdschrift der Jongeren, 1956, 3-6.
- X., “Fonds Maria Baers”, Mededeling voor de maand- en weekbladen der vrouwenorganisaties, s.l.n.d.
- X., “Goede juffrouw Baers”, s.l.n.d., 1-4.
- X., “Juffrouw Baers ging heen ...”, KWB, februari 1960, 89-90.
- X., “Mej. Maria Baers”, s.l.n.d.
- X., “Portret: mej. Maria Baers”, De Antwerpse Gids, 16 januari 1949.

Overige

- INTERNATIONAL LABOUR OFFICE, *Decent work for domestic workers. Convention no. 189 and recommendation no. 201*, International Labour Organisation, 2011, 16 p.
- VLAAMSE REGERING, *Regeerakkoord Vlaamse Regering 2014-2019: Vertrouwen, verbinden, vooruitgaan*, Vlaamse regering, juli 2014, 167 p.

Geraadpleegde websites

- www.senate.be
- www.dekamer.be
- www.odis.be
- www.femma.be

Bijlage

1. Portret Maria Baers (1883-1959)



2. Enkele voorbeelden fotocampagne ELLE oktober 2015 (zie Inleiding)





